



TeSTED
СПРАВЯНЕ С ОТПАДАНЕТО ОТ УЧИЛИЩЕ ЧРЕЗ
СИСТЕМЕН СКРИЙНИНГ НА УЧЕНИЦИТЕ

WP3 ПАКЕТ ЗА ПОВИШАВАНЕ НА КВАЛИФИКАЦИЯТА
НА ПЕРСОНАЛА/ОБУЧИТЕЛИТЕ В ПОО ЗА РАННО
ОТКРИВАНЕ НА ВЕРОЯТНИ ОТПАДАЩИ УЧЕНИЦИ
A3.3 РАЗРАБОТВАНЕ И ПРЕВОД НА МОДУЛИ ЗА
ОБУЧЕНИЕ



Съдържание

Модул 1 Въведение в отпадането от ПОО и последиците от него

Единица 1.1 Разбиране на отпадането от ПОО и неговото въздействие върху хората и обществото

Модул 1.2 Изследване на социалните последици и последиците за пазара на труда от отпадането от ПОО 12

Модул 2. Фактори, допринасящи за отпадането от ПОО 18

Модул 2.1 Социално-икономически трудности, с които се сблъскват учениците в риск 18

Модул 2.2 Идентифициране на рискови фактори и ранни предупредителни признаци за отпадане от ПОО 25

Модул 2.3 Анализиране на ролята на личните, институционалните и системните фактори за отпадането от училище 29

Модул 3. Създаване на благоприятна учебна среда 35

Модул 3.1 Насърчаване на приобщаването и многообразието в условията на ПОО 36

Модул 3.2 Стратегии за насърчаване на ангажираността и мотивацията на учениците. 43

Модул 4. Стратегии за ранно откриване и интервенция 52

Модул 4.1 Разпознаване и реагиране на признаци на ученици в риск 52

Модул 4.2 Прилагане на ефективни практики за ранна интервенция 57

Модул 4.3 Стратегии за ранна интервенция при обучители 67

Модул 5. Алтернативни пътища и стратегии за задържане 70

Модул 5.1 Системи за ранно предупреждение. Как да идентифицираме учениците в риск 72

Модул 5.2 Методи за успешна интервенция 78

Модул 5.3 Проучване на алтернативни пътища за образование и обучение 83

Модул 6. Мониторинг и оценка на инициативите за превенция на отпадането 87

Раздел 6.1 Преждевременно напускане на училище 87

Модул 6.2 Концептуална рамка 90

Модул 6.3 Методология за мониторинг и оценка 94

Модул 7. Промоция и промяна на организационната политика 104

Модул 7.1 Промоция за превенция на отпадането 104

Модул 7.2 Сътрудничество със заинтересованите страни за промяна на политиката 110

Модул 8. Прилагане на знанията и уменията за повишаване на квалификацията в средата на ПОО 116

Модул 8.1 Промоция за превенция на отпадането 116

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Модул 1 Въведение в отпадането от ПОО и последиците от него

Част 1.1 Разбиране на отпадането от ПОО и неговото въздействие върху хората и обществото

Раздел 1.1. Феноменът отпадане от училище

Разговорът за отпадането от училище изглежда лесно разбираема тема, в която всички споделят една и съща представа, движещи сили и последствия. По дефиниция терминът е широко използван, когато разглеждаме въпроси, свързани с образованието, особено предизвикателства и проблеми.

Но... дали това наистина е така?

Нека си представим следната ситуация:

Намираш се на конференция, където по време на кафе паузата някои от поканените около теб обсъждат въпроса за отпадането от училище. Каква би могла да бъде централната тема на този разговор? Тези хора биха могли да бъдат учители или директори на съседни училища в даден град, които говорят за ученици, напуснали училището им, без да знаят какво се е случило с тези ученици след това.

Или пък тези хора може да са образователни служители от различни градове, които също не знаят дали тези ученици, които са напуснали училището си, продължават да учат някъде в чужбина, например поради преместване на семейството. Или пък тези хора може да са учители или директори на училища от различни образователни направления, които не разполагат с административни данни дали тези напуснали ученици са се записали в друго учебно заведение.

Можете да се досетите, че различните смисли на дадено понятие не са само въпрос на терминология, а и на гледна точка. Подобни различия ще означават различни подходи към предотвратяването, справянето и лечението на последствията.

В тази връзка е необходимо да се придържаме към определено определение за отпадане от училище, за да изясним причините, методите за намеса и резултатите. Това не е лесна задача, тъй като съществуват различни дефиниции, които определят различни аспекти и вътрешния характер на понятието.

Без да имаме намерение да обобщаваме по-голямата част от определенията, можем да ви обърнем внимание на някои от тях, за да покажем различията във възгледите и съответно различията в приложимите подходи.

Най-общо феноменът "отпадане от училище" може да се определи като прекъсване и незавършване на по-нататъшно образование от страна на ученика. Например Zengin (2021) описва явлението като нежелан резултат за всеки ученик в образователната система.



Някои ученици решават да не продължат образованието си или напускат процеса, като не успяват да изпълнят изискванията за продължаване на образованието си.

Suh (2001) определя отпадането от училище като случай, при който ученик напуска училището, преди да завърши посещаваната програма, и не може да получи диплома. Fortin et al. (2006) разглеждат отпадането от училище като ситуация, при която лицето напуска училище, без да получи диплома, съответстваща на образователния цикъл, и не е регистрирано през следващата година.

От още по-широка гледна точка Alexander et al. (2001) твърдят, че отпадането от училище представлява преждевременно прекъсване и прекратяване на образованието. Други изследователи, като Tinto (1975), дефинират "отпадане" като всяко лице, което напуска учебното заведение, а Kaplan et al. (1997) заявяват, че отпадналият са тези, които напускат доброволно своите факултети, след като е приключило плащането на таксата за обучение и/или е приключил периодът за добавяне/отписване.

От друга страна, Levy (2007) представя различна гледна точка, като твърди, че учениците, които избират да се оттеглят от курса в рамките на "периода за добавяне/отписване", не трябва да бъдат класифицирани като отпаднали ученици. Това се дължи на факта, че те или получават пълно възстановяване на таксата за обучение, или не са засегнати финансово от решението си да прекъснат курса през този специфичен период. Отпадането от училище или напускането на училище се определя най-общо като хора, които прекъсват обучението си (Европейска комисия, 2003 г.). То се използва като индикатор за измерване на връзката между учебния напредък, възрастта и нивото на образование.

Отпадането от училище и сродният му термин "преждевременно напускане на училище" означават оттегляне от формалната образователна система преди придобиването на последната степен, изразяваща завършването на обучението.

За целите на проекта по-нататък ще разгледаме отпадането от училище като явление, при което ученикът престава да посещава учебните занятия и остава извън образователната система, без да получи съответния документ. В тази светлина ще използваме термина "отпаднали" за учащи, които са отпаднали по причини, различни от повишение, преместване, завършване на училище, промяна на предпочитанията за обучение и т.н., и които изключват продължаване на формалното обучение.

Прекъсването на обучението, оставането извън системата на образованието и обучението, липсата на подходящи умения и липсата на необходимите образователни документи, които са жизненоважни за намирането на достойна работа, са сред най-характерните черти на явлението отпадане от училище. В своята съвкупност те предизвикват дълбоки отрицателни последици и това е причината за всеки опит за справяне с явлението отпадане от училище.

Раздел 1.2. По-задълбочен поглед върху явлението отпадане от училище

Феноменът отпадане от училище може да бъде разбран по-добре, ако се разглежда като процес, разкриващ своята типология, произход и проявления.

Процесът на отпадане от училище е сложен и може да включва комбинация от лични, социални и учебни фактори. Въпреки че опитът на всеки отпаднал е уникален, някои общи етапи или фактори могат да допринесат за решението за преждевременно напускане на училище. Можем да предложим следния преглед на елементите на този процес:



❖ Неангажираност и липса на интерес:

- Ученикът може да започне да се откъсва от училище поради липса на интерес към учебната програма, методите на преподаване или училищната среда.
- Учебните предизвикателства, като например трудности с курсовата работа или чувство на претовареност, могат да допринесат за отпадане от учебния процес.

❖ Проблеми с присъствието:

- Неангажираността често води до нередовно присъствие. Ученикът може да започне да пропуска часове, да закъснява или често да отсъства от училище.
- Проблемите с посещаемостта могат да бъдат признак на по-дълбоки проблеми, като скука, тормоз или лични проблеми.

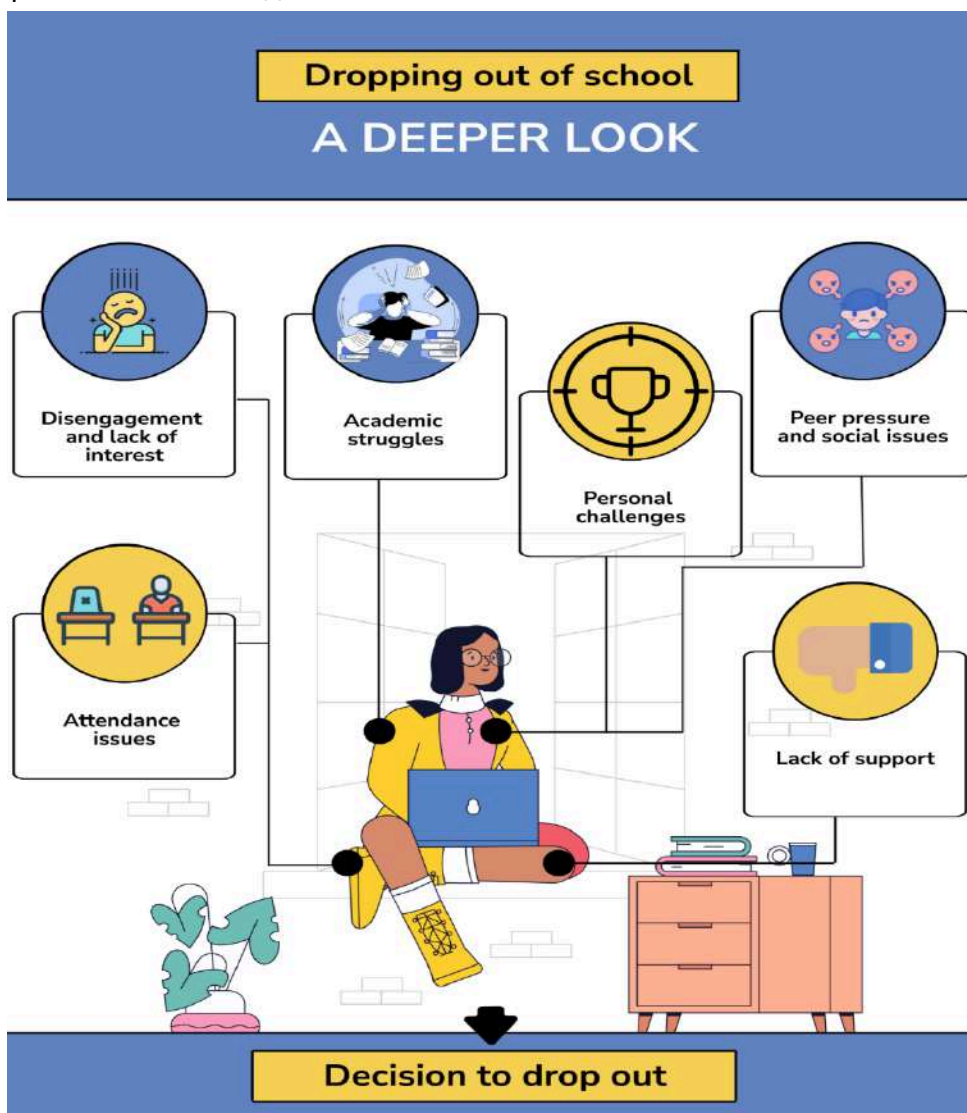
❖ Трудности в училище:

- Ако ученикът се сблъсква с постоянни учебни предизвикателства, без да получава подходяща подкрепа, той може да се разочарова и демотивира.
- Липсата на учебен успех може да подкопае увереността на ученика и вярата му в способността му да успее в училище.

❖ Лични предизвикателства:



- Лични проблеми, като семейни проблеми, здравословни проблеми или финансови затруднения, могат да създадат допълнителни стресови фактори, които пречат на способността на ученика да се съсредоточи върху училището.
- Личният избор, като например участие в негативни групи от връстници, злоупотреба с наркотици или ранно родителство, също може да допринесе за решението за отпадане.



❖ Натиск от страна на връстници и социални проблеми:

- Негативното влияние на връстниците, тормозът или липсата на подкрепяща социална среда могат да допринесат за усещането за изолация и отчуждение.



- Социалните предизвикателства могат да изострят емоционалните и психическите проблеми, което допълнително да отблъсне ученика от училище.
- ❖ Липса на подкрепа:
 - Ако ученикът не получава адекватна подкрепа от учители, съветници или членове на семейството, предизвикателствата му могат да останат неразрешени, което увеличава вероятността той да прекъсне образованието си.
- ❖ Решение за отпадане:
 - В даден момент ученикът може да вземе съзнателно решение да напусне училище. Това решение често е повлияно от комбинация от горепосочените фактори.
 - Външният натиск, като например необходимостта да се допринася за семейния доход или да се поемат отговорности на възрастен, може да играе роля в процеса на вземане на решение.
 - Важно е да се отбележи, че процесът на отпадане от училище не е линеен и хората могат да се движат напред-назад между тези етапи. Освен това ефективните интервенции и системите за подкрепа на различните етапи могат да помогнат за предотвратяване на отпадането и да насърчат учениците да продължат да се занимават с образованието си.

Типологията на отпадащите от училище се отнася до класификацията или категоризацията на отпадащите от училище въз основа на различни критерии или характеристики. Различни фактори могат да допринесат за поведението на отпадналите ученици и изследователите често категоризират тези фактори, за да разберат по-добре и да се справят с различните причини за преждевременното напускане на училище. Някои общи типологии на отпадането от училище са, както следва:

□ Училищна типология:

- Учебни затруднения: Ученици, които отпадат поради постоянни затруднения, като например ниски оценки, затруднения в ученето или трудности при справяне с учебната работа.
- Недостатъчно ангажирани/неангажирани: Ученици, които напускат, защото се чувстват без предизвикателства, отегчени или неангажирани с учебния процес.

□ Социална и поведенческа типология:

- Социална изолация: Ученици, които изпитват социални трудности, тормоз или изолация, което ги кара да се оттеглят от училище.
- Поведенчески проблеми: Ученици с поведенчески проблеми, дисциплинарни проблеми или история на нарушения на правилата, които допринасят за решението им да отпаднат.

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



- Икономическа и свързана с работата типология:
 - Икономическа необходимост: Ученици, които напускат училище, за да допринесат за доходите на семейството или поради финансови затруднения.
 - Ранна работа: Ученици, които избират да работят или да търсят работа, вместо да продължат образованието си.
- Семейна типология:
 - Семейни отговорности: Ученици, които отпадат, за да поемат задължения, свързани с грижи, като например грижи за братя и сестри или членове на семейството.
 - Разрушаване на семейството: Ученици, засегнати от семейни проблеми, като развод, преместване или нестабилна домашна среда.
- Типология, свързана със здравето:
 - Проблеми с физическото здраве: Ученици с хронични здравословни проблеми, които пречат на редовното посещение на училище и на представянето им.
 - Предизвикателства, свързани с психичното здраве: Ученици, които имат проблеми с психичното здраве, като депресия, тревожност или други разстройства, които оказват влияние върху способността им да се справят в училище.
- Типология, основана на културата и етническата принадлежност:
 - Културен дисонанс: Ученици, които могат да изпитат разминаване между своята културна среда и училищната среда.
 - Езикови бариери: Учениците се сблъскват с предизвикателства, свързани с владенето на езика, особено в среда, в която не владеят езика на преподаване.
- Типология на ранното родителство:
 - Родители тийнейджъри: Ученици, които стават родители в ранна възраст и решават да напуснат училище, за да се съсредоточат върху родителските си задължения.
- Типология на избутване:
 - Системни проблеми: Ученици, които се чувстват маргинализирани, дискриминирани или изтласкани от образователната система поради системни проблеми, като институционален расизъм, неадекватни услуги за подкрепа или дискриминационни политики.

Разбирането на тези типологии е в полза на разработването на целенасочени интервенции и системи за подкрепа, които да отговорят на специфичните нужди на различните групи ученици, застрашени от отпадане. Първата стъпка е да се признае разнообразието на причините за отпадане от училище и да се адаптират съответно интервенциите, за да се създадат по-приобщаващи и ефективни образователни системи.

Говорейки за произхода на явлението отпадане, можем да използваме различни понятия - движещи сили, причини, фактори и т.н.

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



За следващите модули за обучение ще бъде важна следната категоризация:

- Статичен срещу динамичен
- Външни срещу вътрешни
- Колективен срещу личен
- Волеви срещу случаен

Конкретно факторите ще бъдат предмет на следващия модул.

Що се отнася до проявите на явлението отпадане, можем да срещнем много термини за това, като ранни предупредителни знаци, симптоми, индикатори и т.н., но всички те изразяват едно и също значение.

Според книгата High School Dropout, Graduation, and Completion Rates: Отпадането от училище е процес, който започва много преди ученикът да напусне училище. Проучванията са установили ранни предупредителни признаци за отпадане, като например лоши оценки, чести отсъствия, превишаване на възрастта за съответния клас, ниски постижения и често преместване от училище в училище.

Отпадането от училище може да бъде видяно по различни начини, а признаците му могат да се наблюдават на различни нива, включително поведенчески, учебни и социални показатели. Сред често срещаните показатели за отпадане от училище са следните:

- Спад в учебните постижения - внезапно и значително влошаване на оценките и учебните постижения; чести отсъствия, водещи до пропускане на задачи и изпити.
- Промени в поведението - повишено разрушително поведение в класната стая; липса на интерес или участие в дейности в класната стая; участие в рисково поведение или злоупотреба с вещества.
- Липса на мотивация - загуба на интерес към ученето и извънкласните дейности; липса на мотивация за изпълнение на задачите или участие в дискусиите в клас.
- Социална изолация - оттегляне от социални контакти и приятелства; трудности при създаването и поддържането на взаимоотношения с връстници.
- Повтаряне на класа - задържане или повтаряне на класа няколко пъти поради учебни затруднения.
- Семейни проблеми - семейните обстоятелства, като финансови проблеми или конфликти, могат да допринесат за риска от отпадане.
- Отсъствие от училище - обичайно отсъствие или пропускане на учебни занятия без основателна причина.
- Ниска самооценка - негативно самовъзприятие и чувство за неадекватност; липса на увереност в учебните способности.
- Емоционално разстройство - симптоми на тревожност, депресия или други проблеми с психичното здраве.
- Участие в делинквентни дейности - участие в незаконни или противообществени прояви извън училище.
- Ограничени планове - липса на ясни цели или стремежи за бъдещето.
- Ограничено участие на родителите - липса на родителска подкрепа и участие в образованието на детето.



Разбира се, тези прояви могат да варират при отделните ученици, а някои от тях могат да проявят комбинация от тези признаци. Отстраняването на първопричините, като например семейни проблеми, социално-икономически фактори или трудности в обучението, е от решаващо значение за предотвратяване и намаляване на отпадането от училище.

Раздел 1.3. Още нещо за терминологията

Влиянието на причините и факторите за отпадане от училище и съотношението на тяхната намеса в конкретните развития и потоци на процеса, описан по-горе, може да има различна сила и мащаб във всеки отделен случай. По този начин бихме могли да очакваме, че възникналата ситуация ще се различава по отношение на своята окончателност, възможности за промяна, средства за намеса и осъществимост на усилията.

В тази връзка е добре да се отбележи следното разграничение:

◆ Напускащи училище

Речникът "Британика" дефинира термина "отпаднал от училище" като човек, който е напуснал училище обикновено след завършване на курса на обучение, вместо да продължи в колеж или университет.

От положителния финал на проучването обикновено за напускащ се счита ученик, който е бил записан дори за кратък период от време през предходната година и не се е върнал преди изтичането на началния учебен срок през следващата есен. Такива ученици не могат да бъдат определени от съответните образователни инспекторати по отношение на техния статут, освен ако няма доказателства от други органи.

Тук подкатегорията с тежко отрицателно социално въздействие е тази, която се отнася до преждевременно напускащите училище. Според речника на Евростат "преждевременно напуснал образованието и обучението", наричан преди това "преждевременно напуснал училище", се отнася до лице на възраст от 18 до 24 години, което е завършило най-много първи гимназиален етап на образование и не е включено в по-нататъшно образование или обучение.

За статистическите цели на Евростат преждевременно напусналите образованието и обучението се определят оперативно като лица на възраст между 18 и 24 години, регистрирани в изследването на работната сила (ИРС):

- чието най-високо ниво на образование или обучение е най-много по-ниско средно образование. Най-ниското средно образование се отнася до ниво 0-2 по ISCED (Международна стандартна класификация на образованието) 2011 за данни от 2014 г. нататък и до кратко ниво 0-3C по ISCED 1997 за данни до 2013 г;
- които не са получили образование или обучение (нито формално, нито неформално).

◆ Преместване от училище

Това са ученици, които сменят училището си в даден град или се преместват в друг регион, но остават в рамките на образователната система. Споменаваме тази категория, защото



много често причините са подобни на тези, които водят до окончателно прекратяване на обучението без дипломиране.

◆ Отпадане от училище

В допълнение към горните определения можем да кажем, че това са учениците, които достигат до крайния етап на възникване на проблеми, водещи до прекъсване на обучението.

Раздел 1.4. Отпадане от системата на професионалното образование и обучение

В много страни за стабилна кариера са необходими официални образователни степени. Отпадането от образованието означава напускане на образователната система без официална диплома. Това може да бъде свързано с негативни последици за пазара на труда, като прекъсване на кариерата, безработица, заемане на неквалифицирана работа и ниско заплащане. Въпреки това учениците, които преразгледат първоначалното си решение за отпадане, могат да продължат образованието си в друга професионална област и да получат формална професионална степен. Тогава те запазват шансовете си за успешно интегриране на пазара на труда (Wydra-Somaggio, 2021).

Според Böhn&Deutscher (2022) отпадането от училище е свързано с множество последици от различни гледни точки. То може да бъде проблематично на фирмено ниво, ако засегнатите фирми се откажат от предлагането на програми за обучение в бъдеще като реакция на високия брой отпаднали. От обществена гледна точка отпадането от системата за ПОО често води до недостиг на квалифициран персонал, до безработица и до заемане на работни места в нископлатения сектор. В най-лошия случай това води и до високи разходи както на съвкупно, така и на индивидуално равнище. На индивидуално ниво, от гледна точка на ученика, отпадането може да бъде успешна стратегия за коригиране на грешния избор на професия чрез избор на по-подходяща образователна програма. В други случаи обаче то предизвиква чувство за провал, увеличава както риска от демотивация, така и необходимостта от преориентиране на първоначалните професионални цели и е свързано с усещането за изгубено време. Независимо от пътя, който следва един ученик, отпадането представлява прекъсване на професионалната биография.

Като цяло отпадането намалява броя на учениците, които завършват курсове. Доколкото целта на икономическия растеж и намаляването на бедността изисква хората да завършат (а не само да посещават) курсове за професионално обучение, отпадането подкопава целите на политиките. Всъщност задържането на учениците се счита за ключов показател при оценяването на курсовете за професионално обучение. Въпреки това учениците вероятно са извън изчисленията на разходите и ползите (тъй като цялата мисия на професионалното обучение е да обучи студента за конкретни умения и да увеличи бъдещите му доходи). По този начин, ако учениците се колебаят дали да останат или да напуснат професионалното обучение въз основа на разходите и ползите от посещаването му, процентът на отпаднали ученици може да отразява възприеманата липса на ползи от тези програми (Ragulan, 2022).

Раздел 1.5. Въздействие на отпадането от ПОО върху индивида

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Отпадането от професионалното образование може да има специфични последици за индивида, които могат да се различават от тези при отпадането от общообразователните програми. Професионалното образование има за цел да осигури практически умения и обучение за конкретни професии или специалности и въздействието му върху хората може да варира в зависимост от различни фактори. Можем да изброим следните потенциални последици от отпадането от професионалното образование за дадено лице:

- Ограничени възможности за работа в избраната област

Програмите за професионално образование често са съобразени с конкретни отрасли или професии. Ако отпаднете, ще пропуснете специализираното обучение и сертификатите, които работодателите в тези области могат да изискват. Това може да ограничи възможностите за работа и кариерно развитие в избраната професионална област.

- Намален набор от умения

Професионалното образование е насочено към развиване на практически умения, свързани с определена работа или индустрия. Отпадането означава, че тези умения не са напълно усвоени, което може да попречи на способността на индивида да работи компетентно в избраната от него област.

- По-нисък потенциал за приходи

Много професионални професии предлагат конкурентни заплати, но отпадането от тях може да доведе до по-нисък потенциал за печалба в тези области. Завършването на професионална програма често води до по-високо заплащане в сравнение с началните позиции, които може да не изискват специфично професионално обучение.

- Пропуснати сертификати и лицензи

Някои професионални професии изискват от хората да получат специфични сертификати или лицензи. Отпадането от училище може да попречи на лицата да изпълнят тези изисквания, да ограничи правото им на определени работни места или да възпрепятства възможността им да започнат бизнес в регулирана индустрия.

- Трудности при преминаването към други области

Професионалното образование често е специализирано и отпадането от него може да затрудни прехода на хората към различни професионални направления. Възможно е придобитите умения да не могат лесно да се прехвърлят в несвързани отрасли.

- Потенциал за безработица или непълна заетост

Без завършено професионално образование хората могат да се сблъскат с трудности при осигуряването на стабилна работа в избраната от тях област. Те могат да бъдат по-податливи на безработица или да се задоволят с по-нископлатени длъжности, които не съответстват на професионалните им цели.

- Въздействие върху увереността и самочувствието

Отпадането от образователна програма може да повлияе на увереността и самочувствието на човека. Това може да е особено вярно за професионалното образование, където често се набляга на практическите умения и практическия опит.

- Ограничени възможности за работа в мрежа



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Професионалното образование често включва изграждане на връзки в конкретни индустрии чрез стажове, чиракуване или партньорства с индустрията. Отпадането може да доведе до пропуснати възможности за установяване на контакти с професионалисти в съответната област.

В личен план пълното напускане на професионалното образование, оставането без работа или работата без никаква квалификация представлява значителен разрыв в биографията на човека, докато продължаването на обучението в друго предприятие води само до малка загуба на време, ако изобщо има такава. Промяната на професията на обучение се свързва със започване на работа от нулата (Krötz& Deutscher, 2022).



Раздел 1.6. Въздействие на отпадането от ПОО върху обществото



От обществена гледна точка отпадането от системата на ПОО често води до недостиг на квалифицирани кадри, до безработица и до заемане на работни места в нископлатения сектор (например Deuer, 2003; Kriesi et al., 2016). В най-лошите случаи това води и до високи разходи както на съвкупно, така и на индивидуално ниво (например Bessey & Backes-Gellner, 2015; Hensen, 2014).

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Въздействието на отпадането на хората от професионалното образование може да надхвърли личните последици и да има последици за обществото като цяло. Някои потенциални последици за обществото са следните:

- Недостиг на умения

Отпадането от професионалното образование допринася за недостига на умения в работната сила. Отраслите, които разчитат на специфични технически или професионални умения, могат да се сблъскат с недостиг, което възпрепятства икономическия растеж и иновациите. Този недостиг може да доведе до засилена конкуренция за квалифицирани работници и да повлияе на цялостната производителност на засегнатите сектори.

- Производителност на работната сила

Работната сила с по-високо ниво на професионално образование обикновено е по-продуктивна. Когато лицата отпадат от професионалните програми, те могат да нямат специализираните умения и знания, необходими за определени работни места, което се отразява на общата производителност на отраслите и може да забави икономическото развитие.

- Повишени нива на безработица

Ако значителен брой лица отпадат от програмите за професионално образование, това може да допринесе за по-високи нива на безработица в определени отрасли. Това може да доведе до социални и икономически предизвикателства, включително по-голяма зависимост от правителствени програми за подпомагане и натоварване на обществените ресурси.

- Икономическо неравенство

Професионалното образование често се възприема като път към добре платена работа, а отпадането му може да допринесе за икономическото неравенство. Лицата, които нямат достъп до професионални програми или не могат да ги завършат, могат да се сблъскат с пречки за навлизане в области с високо търсене и добро заплащане, което задълбочава социално-икономическите различия.

- Въздействие върху иновациите

Някои индустрии разчитат на квалифицирана работна ръка, за да стимулират иновациите. Отпадането от професионалното образование може да ограничи наличния набор от таланти, които да допринесат за технологичния напредък и други иновативни решения, което може да попречи на конкурентоспособността на страната на световната сцена.

- Социални разходи

Лицата, които отпадат от професионалното образование, могат да се сблъскат с трудности при осигуряването на стабилна заетост, което води до потенциални социални разходи, като например повишено ниво на престъпност, зависимост от социални услуги и натоварване на здравните и други обществени системи.

- Загуба на образователни ресурси

Ако значителен брой ученици отпадат от програмите за професионално образование, това може да доведе до неправилно разпределение на образователните ресурси. Това може да се отрази на ефикасността и ефективността на образователните системи и на способността им да посрещнат нуждите както на учениците, така и на промишлеността.



Специфики в България

Част 1.1

Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021 - 2030) поставя намаляването на дела на отпадналите и преждевременно напусналите училище сред най-важните задачи в областта на образованието. Стратегията предвижда разработване и прилагане на модели на взаимодействие дете/ученик – родители – учители– медиатори/социални работници за превенция на отпадането от образователната система. В тази връзка е и Постановление № 100 от 8 юни 2018 г. за създаване и функциониране на механизъм за съвместна работа на институциите по обхващане, включване и предотвратяване на отпадането от образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст.

Съгласно Закона за предучилищното и училищното образование „отпадане от училище“ е отписването от училище на ученик до 18 годишна възраст преди завършване на последния гимназиален клас, ако лицето не е записано в друго училище. Преждевременно напуснал училище е лице на възраст между 18 и 24 години, завършило най-много основно образование, което не участва в никаква форма на образование или обучение. Ученик, застрашен от отпадане, е ученик до 16-годишна възраст, който има слаб успех по голяма част от учебните предмети, изучавани в училище и/или не посещава системно училище, което не позволява да бъде оформен успехът му за текущата учебна година, и за когото няма информация, че продължава обучението си в училище от друго населено място в страната или в чужбина.

В документа „Кариерно ориентиране на застрашените от отпадане ученици“ на Министерството на образованието и науката, издаден при разработването на Система за кариерно ориентиране в училищното образование (2024 г.) са представени основните проблеми на младите хора, свързани с отпадането от училище, в контекста на кариерното им ориентиране:

■ Преждевременно напусналите училище не могат да участват активно в социална и икономическа предприемаческа дейност; липсата на умения за търсене на работа и на квалификация е основната бариера за започване на работа; преждевременното напускане на училище води до силна зависимост от несигурни, ниско платени работни места, ограничени в неквалифицирани дейности, за които няма други желаещи.

■ Ниското образование създава по-ограничени възможности за генериране на доходи от трудова дейност и отслабва икономическата активност, за сметка на осигуряване на средства за съществуване чрез пенсии, социално подпомагане и семейни помощи и обезщетения. Всеки четвърти млад човек, отпаднал от училище, заявява, че не желае да работи, а малко под една трета са неориентирани и не знаят какво биха работили.



■ Липсата на квалификация при лицата, напуснали преждевременно училище, е сред най-сериозните пречки за намиране на работа. Сред младежите, които са без работа и не учат, 47% са без средно образование, а близо 70% са без специалност.

Част 1.2 Проучване на социалните последици и последиците за пазара на труда от отпадането от ПОО

Раздел 2.1. Влизане и излизане от ПОО

Според теорията на Бекер (1962 г.) хората решават да инвестират в обучение, когато паричната възвръщаемост надвишава разходите. Преразглеждането на решението за обучение не е възможно, тъй като индивидите са наясно с цялата информация по всяко време. Manski (1989) и Montmarquette (2001) преодоляват това строго допускане на Becker (1962), като описват обучението като експеримент, при който се извършва непрекъсната преоценка на образователното решение. За тази цел учениците трябва да започнат обучението и да съберат информация, за да преценят дали могат да се справят с професионалното обучение в дадена среда на обучение. Анализът на Aarkrog et al. (2018) се основава на такъв процес на преоценка и авторите твърдят, че ученикът непрекъснато преразглежда първоначалното си образователно решение, като взема предвид промените в личните обстоятелства. По този начин учениците са в състояние да открият несъответствия между първоначалните си очаквания и действителните обстоятелства на обучението, като например образователните и професионалните изисквания и контекста (Karmel and Mlotkowski 2010; Snell and Hart 2008). Въз основа на получената информация учениците могат да решат дали програмата за професионално обучение е това, което предвиждат, и по този начин са в състояние многократно да преоценяват първоначалното си решение (напр. Mangan и Trendle 2008; Biewen и Taralaga 2017). Нещо повече, тази преоценка става толкова по-съществена, колкото по-дълго продължава престоят на ученика в програмата за професионално обучение, тъй като се основава на по-голямо количество валидна информация за условията на обучение. Тази преоценка може да доведе до предсрочно прекратяване на обучението.

Според Wydra-Somaggio (2021 г.) преразглеждането на първоначалното образователно решение зависи от направените до момента инвестиции. Инвестициите се увеличават с времето на обучението, а (алтернативните) разходи за прекратяване на обучението са по-високи на по-късен етап от обучението, тъй като инвестициите в човешки капитал са по-големи, което може да доведе до по-висока производителност и съответно до по-високи заплати. Лицата, които прекратяват обучението си на по-късен етап, се отказват от потенциално по-високите заплати, които биха могли да получат, ако бяха завършили професионалното си обучение. Освен това доходите могат да бъдат по-високи и в предприятия, които инвестират интензивно в обучение и по този начин осигуряват добри условия за обучение, за да задържат чираците след приключване на обучението. Следователно общите разходи и загубата на свързаните с тях печалби от решението за ранно прекратяване на обучението са по-високи на по-късен етап от обучението, въпреки че разходите за последващо обучение остават същите. Следователно ранното прекратяване на по-късен етап би трябвало да доведе до отпадане, а не до спиране на обучението. Разходите за предприемане на ново обучение обаче намаляват, ако новото обучение е в



същата професионална област, тъй като придобитият до момента човешки капитал може да бъде приложен в тази нова програма. Освен това вероятността за промяна на професията е толкова по-малка, колкото по-късен е моментът на прекратяване на обучението. И накрая, вероятността лицата, които прекратяват по-рано, да завършат успешно последващата си програма за обучение е по-голяма, ако това обучение е в същата първоначална професионална област, а не в друга професионална област. Прекъсването на обучението обаче все пак може да доведе в крайна сметка до прекратяване на образованието, ако последващото професионално обучение не бъде завършено успешно.

Раздел 2.2. По-широки социални последици от отпадането от ПОО

Отпадането от професионалното образование води до по-широки социални последици, които засягат както отделните хора, така и обществото като цяло. Можем да предложим следния неизчерпателен списък на тези последици:

- ◆ Намалени умения на работната сила

Лицата, които отпадат от професионалното образование, може да нямат специализираните умения и подготовка, необходими за определени професии или отрасли. Това може да доведе до по-слабо квалифицирана и по-малко конкурентоспособна работна сила.

- ◆ Увеличаване на безработицата

Без професионална квалификация за хората може да е по-трудно да си осигурят стабилна работа в условията на конкурентен пазар на труда. Това може да допринесе за по-високи нива на безработица, особено в отрасли, които изискват специализирани умения.

- ◆ Съкращаване на производителността

По-слабо квалифицираната работна сила може да повлияе на цялостната икономическа производителност на даден регион или държава. Отраслите, които разчитат на професионални умения, могат да страдат от недостиг на квалифицирани работници, което може да доведе до забавяне на икономическия растеж.

- ◆ Неравенство в доходите

Професионалното образование често дава на хората уменията, необходими за добре платени работни места. Без това образование съществува риск от запазване на неравенството в доходите, тъй като лицата без специализирани умения могат да имат ограничен достъп до възможности за високоплатена работа.

- ◆ Пречки пред социалната мобилност

Професионалното образование може да послужи като път за социална мобилност, позволявайки на хората да се изкачат по социално-икономическата стълбица. Без тази възможност възможностите за подобряване на икономическото и социалното положение на хората могат да бъдат ограничени.

- ◆ По-голяма зависимост от общото образование

При по-малък брой лица, желаещи да получат професионално образование, е възможно да се увеличи търсенето на общообразователни и университетски степени. Това би могло да доведе до насищане на някои пазари на труда, което ще затрудни намирането на подходяща работа за лицата с общо образование.



- ◆ Тежестта върху социалните услуги

Лицата без професионални умения могат да срещнат трудности при намирането на стабилна работа, което може да доведе до по-голяма зависимост от социални услуги и програми за социално подпомагане. Това натоварва държавните ресурси и системите за социална подкрепа.

- ◆ Влошено възприемане на професионалното образование

Ако значителен брой лица отпадат от професионалното образование, това може да допринесе за възприемането на професионалния път като по-лош от традиционния академичен път. Това може допълнително да стигматизира тези професионални избори и да обезкуражи други хора да ги преследват.

- ◆ Забавяне на въздействието върху иновациите

Някои отрасли, особено тези, които изискват технически умения, могат да страдат от липса на иновации, ако има недостиг на обучени и квалифицирани работници. Това може да попречи на технологичния напредък и конкурентоспособността в световен мащаб.

- ◆ Различия в културните нагласи към работата

Обезценяването на професионалното образование може да повлияе на обществените нагласи към различните форми на труд. Това може да допринесе за културни предразсъдъци, които предпочитат учебните пред професионалните професии, което може да ограничи признаването и оценяването на важни професии и умения.

Можем да заключим, че решаването на проблема с отпадането от професионалното образование изисква цялостен подход, включващ образователните институции, политиките и общността, за да се подчертае значението на разнообразните кариерни пътища и да се осигури подкрепа за програмите за професионално обучение.

Раздел 2.3. Последици за пазара на труда от отпадането от ПОО

Отпадането от професионалното образование може да има различни последици за хората на пазара на труда, като се отразява както на перспективите им за заетост, така и на потенциалните им кариерни пътища. Някои от тези последици са следните:

- ❖ Ограничени възможности за работа

Лицата без професионална квалификация могат да имат по-малко възможности за работа, особено в отрасли, които изискват специализирани умения. Много професионални програми са предназначени да подготвят учениците за конкретни длъжности и отпадането им може да ограничи достъпа до тези позиции.

- ❖ По-нисък потенциал за печалба

Професионалното образование често води до придобиване на специализирани умения, които се търсят на пазара на труда. Без тези умения хората могат да се окажат ограничени до по-нископлатени и по-слабо специализирани работни места, което се отразява на цялостния им потенциал за печалба.

- ❖ Засилена конкуренция при неквалифицираните работни места



Отпадането от професионалното образование може да доведе до засилена конкуренция за неквалифицирани или нискоквалифицирани работни места. Това може да доведе до по-високи нива на безработица за лицата без специализирано обучение.

❖ Непълна заетост

Дори и да си намерят работа, отпадането от професионалното образование може да доведе до непълна заетост, при която хората работят на работни места, които не използват напълно техния потенциал или придобити умения.

❖ Предизвикателства, свързани с кариерното развитие

Професионалното образование често осигурява структуриран път за кариерно развитие в рамките на определени отрасли. Без да завършат такива програми, хората могат да се сблъскат с трудности при напредването в кариерата и достъпа до по-високи позиции.

❖ Специфични за индустрията изисквания

В някои отрасли има специфични изисквания за лицензиране или сертифициране, които често се изпълняват чрез професионално образование. Лицата, които отпадат от училище, може да се окажат затруднени да покрият тези индустриални стандарти, което ограничава възможностите им за намиране на определена работа.

❖ Стабилност на работата

Професионалното образование дава на хората практически умения, които могат да повишат стабилността на работното място. Без тези умения хората могат да бъдат по-уязвими към икономически спадове, тъй като им липсват специализираните знания, които някои отрасли изискват.

❖ Несъответствие между уменията и изискванията за работа



Labour market implications of VET



Dropout



Отпадането от професионалното образование може да доведе до несъответствие между уменията, които хората притежават, и изискванията на свободните работни места. Това може да доведе до разочарование както за работодателите, които търсят квалифицирани работници, така и за лицата, които търсят подходяща работа.

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



❖ Въздействие върху отраслите, изискващи технически умения

Отрасли като производството, строителството и технологиите често изискват специфични технически умения, които се осигуряват от професионалното образование. Отпадането на лица от тези програми може да допринесе за недостига на квалифицирани работници в тези сектори.

❖ Намаляване на иновациите в някои сектори

Индустриите, които разчитат на технически и професионални умения за иновации, могат да бъдат неблагоприятно засегнати, ако има недостиг на квалифицирани работници. Това може да повлияе на цялостната конкурентоспособност на тези отрасли в световен мащаб.

Справянето с последиците за пазара на труда от отпадането от професионалното образование изисква усилия за осигуряване на алтернативни пътища за развитие на уменията, популяризиране на стойността на професионалното обучение и създаване на благоприятна среда за хората да завършат програмите си за образование и обучение. Сътрудничеството между образователните институции, работодателите и политиките е от решаващо значение за осигуряването на квалифицирана и конкурентоспособна работна сила.

Раздел 2.4. Значение на борбата с отпадането от ПОО

Решаването на проблема с отпадането от професионалното образование е от решаващо значение по няколко причини, тъй като той има значителни последици за отделните хора, пазара на труда и обществото като цяло. Ето някои основни причини, които подчертават важността на решаването на проблема с отпадането от професионалното образование:

✱ Развитие на квалифицирана работна сила

Професионалното образование играе жизненоважна роля за създаването на квалифицирана работна сила със специализирани знания и практическо обучение. Справянето с проблема с отпадането от училище гарантира, че хората придобиват уменията, необходими за конкретни професии и отрасли, което допринася за по-компетентна и гъвкава работна сила.

✱ Икономическа конкурентоспособност

Добре обучената и квалифицирана работна сила повишава икономическата конкурентоспособност на страната. Завършването на програмите за професионално образование дава на хората необходимия опит в различни отрасли, като насърчава иновациите, производителността и цялостния икономически растеж.

✱ Намалена безработица

Завършването на професионално образование повишава пригодността за заетост на хората, като намалява риска от безработица. Справянето с проблема с отпадането помага да се гарантира, че хората са подходящо обучени и квалифицирани за наличните възможности за работа, което допринася за по-ниски нива на безработица.

✱ По-голям потенциал за печалба

Професионалното образование често е свързано с по-високи възможности за печалба. Лицата със специализирани умения имат по-голяма вероятност да си осигурят добре

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



платена работа в отрасли, които изискват технически познания. Намаляването на дела на отпадналите от училище може да помогне за подобряване на доходите и финансовата стабилност на хората.

✱ Отговаряне на изискванията на индустрията

В много отрасли има специфични изисквания за умения и програмите за професионално образование са предназначени да отговорят на тези изисквания. С решаването на проблема с отпадането от училище има по-голям шанс за привеждане на уменията на работната сила в съответствие с потребностите на различните сектори, като се насърчават по-хармонични отношения между образованието и промишлеността.

✱ Разнообразие на кариерните пътеки

Професионалното образование предлага разнообразни кариерни пътища извън традиционните учебни маршрути. Борбата с отпадането от училище гарантира, че хората имат достъп до тези алтернативни пътища, насърчавайки приобщаването и признавайки стойността на различните умения и професии.

✱ Улеснена социална мобилност

Чрез справяне с проблема с отпадането от училище има по-голям шанс да се осигурят равни възможности за достъп и завършване на професионално обучение на хората, независимо от техния произход.

✱ Иновации и технологичен напредък

Индустриите, които изискват технически умения и иновации, се възползват от работна сила със силна професионална подготовка. Преодоляването на проблема с отпадането помага да се осигури постоянен приток на квалифицирани работници в тези сектори, което допринася за технологичния напредък и конкурентоспособността в световен мащаб.

✱ Намаляване на зависимостта от социални услуги

Лицата с професионални умения е по-вероятно да си осигурят стабилна заетост, което намалява зависимостта им от социални услуги и програми за социално подпомагане. Намаляването на дела на отпадналите от училище допринася за самодостатъчност и намаляване на тежестта върху държавните ресурси.

✱ Насърчаване на ученето през целия живот

Борбата с отпадането от училище насърчава културата на учене през целия живот. Насърчаването на хората да завършват програми за професионално образование подчертава значението на непрекъснатото развитие на уменията, адаптивността и актуалността на постоянно променящия се пазар на труда.

В обобщение, справянето с проблема с отпадането от професионалното образование е от жизненоважно значение за изграждането на квалифицирана, адаптивна и конкурентоспособна работна сила, за насърчаване на икономическия растеж и за социалното и индивидуалното развитие. Това изисква съвместни усилия от страна на образователните институции, политиките, работодателите и общностите за създаване на благоприятна среда и ефективни стратегии за задържане и завършване на професионалните програми.



За измерване на последиците от отпадането от професионалното образование могат да се използват различни количествени и качествени показатели. Някои от мерните единици и показателите, които могат да се използват, са следните:



Процент на отпадане

Измерване на процента на учениците, които започват програми за професионално образование, но не ги завършват. Това е основен количествен показател, който пряко отразява разпространението на отпадането.



Нива на заетост

Проследяване на процента на лицата, които са отпаднали от професионалното образование и в момента са заети. Това може да даде представа за непосредствените резултати от заетостта на лицата, които не са завършили обучението си.



Разлики в доходите

Сравнете средните доходи на лицата, които са завършили професионално образование, с тези, които са го напуснали. Това измерване помага да се оцени въздействието върху различията в доходите и икономическото благосъстояние.



Нива на безработица

Анализирайте нивата на безработица сред лицата, които са отпаднали от професионалното образование, в сравнение с тези, които са завършили програмите си. По-високият процент на безработица сред отпадналите може да означава отрицателно въздействие.



Проценти за намиране на работа

Определете процента на лицата, които си осигуряват работа в своята област на обучение след завършване на професионално образование, в сравнение с тези, които отпадат. Това дава представа за значението на професионалното обучение за осигуряване на работни места.



Търсене на специфични за индустрията умения

Оценка на търсенето на специфични умения в различни отрасли и сравнение с уменията, притежавани от лицата, които са отпаднали от училище. Това помага да се установят потенциалните пропуски в уменията и въздействието им върху пазарите на труда в отделните отрасли.



Показатели за кариерно развитие

Измерване на напредъка в кариерата, степента на повишение и заемането на по-високи длъжности сред лицата, завършили професионално образование, в сравнение с отпадналите от училище. Това помага да се прецени дългосрочното въздействие върху кариерното развитие.



Показатели за социална мобилност

Използвайте социално-икономически показатели като мобилност на доходите, образователни постижения на бъдещите поколения и възходяща мобилност, за да оцените социалното въздействие на отпадането от професионалното образование.



Използване на социални услуги



Количествена оценка на използването на социални услуги и програми за социално подпомагане от лица, които са отпаднали от професионалното образование. Това може да покаже нивото на подкрепа, от което се нуждае тази група.



Индекс на несъответствието на уменията

Разработване на индекс, който да измерва степента на несъответствие между уменията на отпадналите ученици и уменията, изисквани от работодателите. Това помага да се определят областите, в които са необходими интервенции за преодоляване на различията.



Показатели за иновации и приемане на технологии

Оценка на приноса на лицата с професионално образование за иновациите и внедряването на технологии в конкретни отрасли. Това може да даде представа за въздействието върху конкурентоспособността на тези сектори.



Проучвания и качествени данни

Използвайте проучвания и качествени данни, за да съберете информация за опита, предизвикателствата и възприятията на лицата, които са отпаднали от професионалното образование. Качествените данни допълват количествените показатели и осигуряват по-нюансирано разбиране на последиците.



Сравнение с учебните пътеки

Сравнете количествените показатели, като например равнището на заетост, доходите и кариерното развитие, между лицата, които са отпаднали от професионалното образование, и тези, които са отпаднали от учебните програми. Това дава възможност за сравнителен анализ на резултатите.



Възвръщаемост на инвестицията

Изчислете възвръщаемостта на инвестициите за лицата, завършили професионално образование, в сравнение с лицата, отпаднали от училище. Това включва оценка на финансовите ползи, като например увеличените доходи, спрямо разходите за образование.

Използването на комбинация от тези измервателни единици позволява да се направи цялостна оценка на последиците от отпадането от професионалното образование. От съществено значение е да се разгледат както количествени, така и качествени данни, за да се улови многостранният характер на въздействието върху индивидите и обществото.

Справка:

- Alexander, K. L., Entwisle, D. R., & Kabbani, N. (2001). Процесът на отпадане от училище в перспективата на жизнения цикъл: Ранни рискови фактори в дома и в училище. *Teachers College Record* (1970), 103(5), 760-822. <https://doi.org/10.1111/0161-4681.00134>
- Европейска комисия. (2003). Ролята на университетите в Европа на знанието. Взето от: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0058:FIN:en:pdf>
- Fortin, L., Marcotte, D., Potvin, P., Royer, É., & Joly, J. (2006). Типология на учениците в риск от отпадане от училище: Описанието по личностни, семейни и училищни фактори. *European Journal of Psychology of Education (Lisboa)*, 21(4), 363-383. <https://doi.org/10.1007/bf03173508>
- Kaplan, D. S., Peck, B. M., & Kaplan, H. B. (1997). Decomposing the Academic Failure-Dropout Relationship (Декомпозиране на връзката академичен неуспех-отпадане): A Longitudinal

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



analysis. *The Journal of Educational Research*, 90(6), 331-343.
<https://doi.org/10.1080/00220671.1997.10544591>

- Леви, Й. (2007). Сравнение на отпадането и постоянството в курсове за електронно обучение. *Computers and Education (Print)*, 48(2), 185-204.
<https://doi.org/10.1016/j.compedu.2004.12.004>
- Suh, S. P. *Възприятията на американските юноши от корейски произход за факторите, допринасящи за риска от отпадане от училище.*
- Tinto, V. (1975). Отпадане от висшето образование: (Теоретичен синтез на последните изследвания). *Review of Educational Research*, 45(1), 89. <https://doi.org/10.2307/1170024>
- Zengin, M. (2021). Изследване на нивото на риска от отпадане на учениците от гимназията. *Shanlax International Journal of Education (Online)*, 9(S1-May), 59-68.
<https://doi.org/10.34293/education.v9is1-may.4000>

Специфики в България

Част 1.2

В заключителния си документ „Проблеми на предучилищното и училищното образование в България и възможности за ограничаване на тяхното негативно въздействие“, Институтът за изследвания в образованието (<https://ire-bg.org>) потвърждава, че неравният достъп до качествено образование създава сериозни рискове пред формирането на адекватен човешки капитал и поддържането на конкурентноспособна икономика. Ранното отпадане от училище, както и завършването на средно образование без да са придобити адекватни знания и умения, се отразява неблагоприятно върху индивидуалната и върху социалната възвръщаемост от образованието.

Чрез оценка на логистични вероятностни модели при използване на годишни данни от националното представително изследване „Наблюдение на работната сила“ за 2017 г., Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



провеждано от Националния статистически институт (НСИ) се доказва обективна връзка между образователното равнище и заетостта при младите хора във възрастовата група 15-34 години. Шансът за заетост на младите хора със средно общо образование е 8,24 пъти по-голям от този на връстниците им, които са отпаднали от училище преди завършване на основно образование. При младежите със средно професионално образование този шанс е още по-голям – 12,15 пъти. Тревожно високо е равнището на икономическата неактивност сред младите хора с по-нисък образователен статус- 63,7% от младежите, които са напуснали образователната система преди да завършат основно образование и 41% от тези с основно образование нито работят, нито си търсят работа. Близко 70% от младите хора (15 – 34 г.) с начално и по-ниско образование получават нетна заплата, която попада в двете най-ниски подоходни децилни групи (като от тях 54,5% са с доходи в най-ниската подоходна група). В тези две групи на най-ниските доходи попада и заплащането на половината от лицата с основно образование.

В становището си „Политики за ограничаване ранното напускане на образователната система“, Икономическият и социален съвет на Р. България подчертава, че извън преките последици, свързани със силното отражение на този проблем върху трудовата заетост, доходите, равнището на безработица, респ. пазара на труда, и конкурентоспособността на националните и европейската икономика, ранното отпадане от училище има и сериозни косвени социални последици, рефлектиращи върху цялостното състояние на сигурност и стабилност на обществото.

По такъв начин повишаването на тежестта и натиска върху социалните системи е едно от най-сериозните последици от ранното отпадане от училище в дългосрочен план. Изследванията на пазара на труда показват, че най-голяма част от хората, които отпадат от него са именно тези с най-ниско образование и квалификация, т.е. преждевременно напусналите училище.

В своя резолюция още през 2012 г. ИСС твърди, че технологичното развитие и структурните промени на съвременната индустрия водят до трайно намаляване на работните места, изискващи по-ниска квалификация. Тази тенденция на пазара на труда създава проблем пред реализацията на хората с ниско образование и влияе върху конкурентоспособността на българската и на европейската икономики.

Модул 2. Фактори, допринасящи за отпадането от ПОО

Част 2.1 Социално-икономически трудности, с които се сблъскват учениците в риск

Раздел 1.1. Определяне на учащите се в риск

Повечето от образователните политики са насочени към подпомагане на учениците с каквито и да било затруднения в обучението по отношение на адаптацията или ученето, за

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



да постигнат успех по отношение на обучението, социализацията и квалификацията. По този начин визията за образователен успех се разширява, като надхвърля само придобивките, свързани с учебната програма. Тази ориентация поставя естеството на риска в центъра на образователните проблеми. Категорията на учениците с трудности в приспособяването или обучението може да бъде разделена на две подкатегории - ученици в риск и ученици със сериозни поведенчески проблеми. Според тези подкатегории в риск са учениците, при които се наблюдават затруднения, които биха могли да доведат до неуспех, забавяне в обучението, емоционални проблеми, поведенчески проблеми, забавяне в развитието или леко интелектуално затруднение.

Това работно определение създава хетерогенна група от ученици, която отговаря на единствения критерий за напредък или липса на напредък на младия човек в зависимост от целите, които училището си поставя по отношение на неговото обучение, социализация и квалификация. Тази позиция, съобразена с превенцията и глобалния подход към трудностите на учениците, отхвърля многократно критикуваната практика на етикетирание. Тя позволява усилията да бъдат насочени към превантивни интервенции.

Хиксън и Тинцман (1990 г.) групират преобладаващите в момента определения на ученика в риск в четири категории: прогностичен подход; описателен подход; едностранен подход и институционален подход. Прогнозният подход определя ученика като застрашен, когато е изправен пред специфични условия като дефицит на вниманието, семейство с един родител и др. Тези условия или фактори се свързват с увеличаване на вероятността от неуспех или отпадане от училище. Дескриптивният подход идентифицира учениците в риск от момента, в който проблемите започнат да се проявяват (ниски учебни резултати, повтаряне на класа, отсъствия, агресивност и т.н.). Едностранчивият подход гласи, че поради сложността на проблемите, пред които са изправени младите хора днес, всички ученици са изложени на риск по един или друг начин. Егалитарната визия за правата и ценностите, изразена в този подход, се трансформира във вярване, според което интервенцията трябва да бъде еднаква за всички ученици, дори за тези със специални потребности. И накрая, институционалният подход се фокусира върху училищните фактори, които биха могли да представляват потенциални причини за риск: 1) негъвкави графици; 2) ограниченост на учебната програма; 3) приоритетно наблягане на основните умения; 4) непропорционално разчитане на стандартизирани тестове за разработване на планове за интервенция; 5) повтаряне на класове и стратегия за отделно средно училище; 6) специални класове и ресурсни класове и 7) отношение и убеждения на учителите и администраторите към учениците и техните родители.

След като анализират предимствата и недостатъците на всеки от тези подходи, Хиксън и Тинцман (1990 г.) предлагат екологичен подход, който признава образованието като процес, протичащ както в училището, така и извън него, и който се влияе от: 1) социалната и академичната организация на училището; 2) личните характеристики на учениците и техните семейства; 3) обществената, семейната и училищната среда и 4) връзката между всеки от тези фактори.

Статутът на риск не е свързан единствено с отделно лице или с училището. Засегнато е цялото общество, тъй като то изгражда училищата по образа на господстващата идеология и създава среда, в която определени деца ще бъдат изложени на риск. Тази категоризация

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



има общи точки с еволюцията на епистемологичните парадигми, описана от Terrisse et al. (2000), и изглежда интересна за идентифициране на основите на различните дефиниции.

Заинтересованите страни в училище и тяхната концепция за понятието "риск"

От своя страна Rosa и Stallings (1996) споменават, че най-разпространената представа за риска в училищната среда е свързана с личен недостатък на ученика, който трябва да бъде отстранен, и че насочва интервенциите конкретно към този недостатък. Следователно в образователната среда би преобладавал описателният подход, на чийто фон стои моделът на дефицита.

Според Ronzone (2000) малко изследвания са се опитали да идентифицират статуса на учениците в риск, поддържан и развиван от учителите, като образователен, контекстуален и културен конструкт. Според нея статутът на риск е социално и културно конструиран и контекстът, в който се изгражда дискурсът за риска, би оказал значително влияние върху думите и действията на учителите. Концепциите ще бъдат социално и културно филтрирани през перцептивни лещи, които ще повлияят на вземането на решения в областта на образованието.

В рамките на етнографско проучване (наблюдение с участие, формални и неформални интервюта) тя проучва развитието на представите за учениците в риск сред учителите, участващи в програма за интервенция. От анализите става ясно, че факторът време е важен елемент в изграждането на представата за риск:

- 1) времето на учебната година;
- 2) време за разглеждане на учебната програма;
- 3) време за обучение;
- 4) време за индивидуална корекция;
- 5) времето, съответстващо на развитието на детето и
- 6) хронологичната възраст на детето.

Учителите съобщават и за повишеното работно натоварване, трудностите при посрещането на нуждите на всички ученици и очакванията на родителите на успешните или надарените ученици. Резултатите показват също, че учителите рисуват демографски профил на учениците в риск или надарените ученици въз основа на икономическия статус, етническата принадлежност и пола. Тези резултати предполагат, че учителите имат представа за риска, подчинена на институционални и прогностични подходи.

Раздел 1.2. Типология на младежите в риск

Въпреки че това е рисковано, тъй като може да доведе до "нормализиране" на явлението, много автори са изготвили типологии на младите хора, които отпадат от училище. Това често са ученици от скромни социални среди, които изпитват затруднения в ученето. Тази идея обаче трябва да бъде квалифицирана, тъй като все повече ученици със значителни ресурси - икономически, социални и интелектуални - също се сблъскват със ситуации на отпадане от училище.

Типологията, създадена от Катрин Блая, е интересна, тъй като подчертава, че младите хора, застрашени от отпадане от училище, не винаги са тези, които бихме могли да си помислим (Bonnéry, 2011). Тази типология идентифицира четири групи млади хора в риск от



отпадане от училище. 1. Първата група се отнася до ученици, които са склонни да "изразяват трудностите си по забележим начин" чрез протестно поведение. Тези младежи са в конфронтация със семействата си и с възрастните като цяло, с които комуникацията е нарушена. 2. Втората изброена група обединява ученици, които нямат интерес към училището и възприемат пасивно отношение към учебните изисквания. Въпреки че не са в противоречие със семейната си среда, те съжаляват за малкото помощ, която им оказват учителите, и се отегчават в клас. Това може да доведе до отсъствия или до "пристрастяващо поведение", което може да е предвестник на отпадането от училище. 3. Трето, една група съответства на младежи, които имат "скрито девиантно поведение" и които "трябва да се справят с дисфункционални проблеми в семейството си". Тези ученици са трудни за идентифициране, тъй като изглежда, че "отговарят на нормата". 4. Последната група се отнася до депресирани ученици, които трудно се концентрират. Те са трудни за изброяване, защото са много изостанали. Ситуациите на отпадане от училище се влияят от различни фактори, като поведението и резултатите на учениците, педагогиката и училищния климат, но също така и от отношенията с учителите и родителите. Младите хора, застрашени от отпадане от училище, в никакъв случай не представляват "хомогенна група".

Раздел 1.3. Как социално-икономическите неравенства нарушават ученето

Социалните и икономическите неравенства имат значително и трайно въздействие върху когнитивното и социално-емоционалното развитие на децата, както и върху учебните им постижения (Grantham-McGregor et al., 2007; Shonkoff and Garner, 2012). Кумулативно, множеството неравенства оказват отрицателно въздействие върху способността на маргинализираните деца да учат (Suárez-Orozco, Yoshikawa, & Tseng, 2015). В резултат на това разликата между децата в привилегировано положение и тези в неравностойно положение се задълбочава с течение на времето (Shonkoff & Garner, 2012; Suárez-Orozco, Yoshikawa, & Tseng, 2015).

В условия на голямо неравенство качествено и справедливо образование е от решаващо значение за приобщаващото, мирно и устойчиво развитие на обществото и страната. Ангажирането на маргинализираните групи и индивиди в по-мощните планове за развитие спомага за намаляване на социалното неравенство. И обратното, ако не обръщаме внимание на равния достъп, възможностите за учене и качеството на учебните постижения, образованието може да затвърди неравенствата или да създаде нови.

Социално-икономическото неравенство и образованието в Програмата до 2030 г.

Не оставяйте никого зад гърба си. В Програмата до 2030 г. за устойчиво развитие справедливостта се разглежда като основно условие за устойчиво развитие и се призовава никой да не бъде изоставен. Това означава да се включат всички уязвими страни и да се гарантира, че всеки, независимо от произхода си, има право да реализира потенциала си и да води достоен, достоен и удовлетворяващ живот в здравословна среда. Цел № 4 на устойчивото развитие (ЦУР) е насочена конкретно към намаляване на неравенството, но не само от икономическа гледна точка: "До 2030 г. да се даде възможност на всички хора и да се насърчи тяхното социално, икономическо и независимо от тяхната възраст, пол, увреждане, раса, етническа принадлежност, произход, религия или икономическо или друго положение" (ЦУР 10.2, ООН, 2015 г.).

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



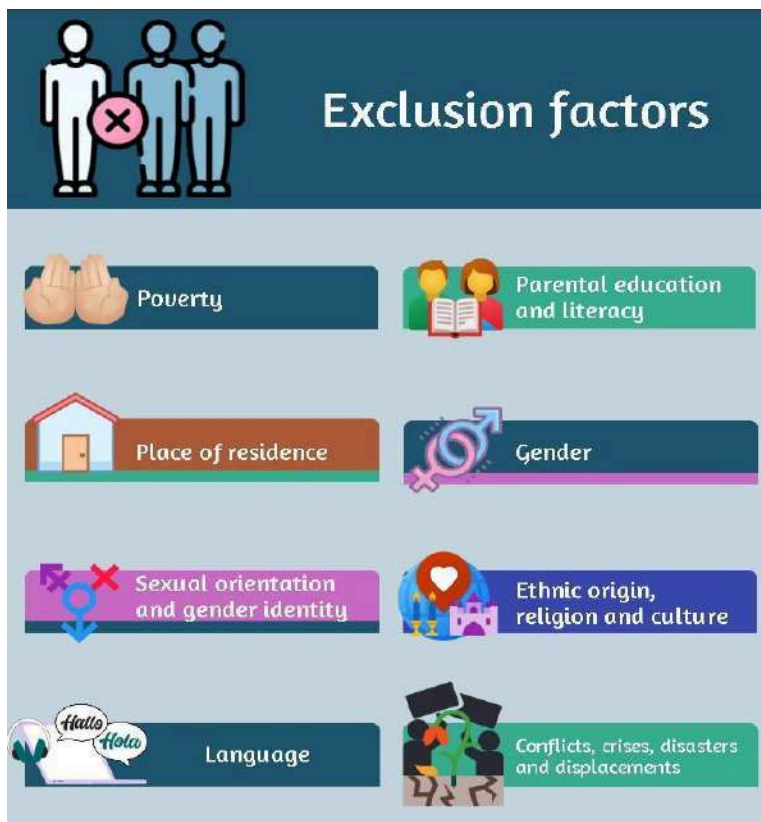
Борбата с неравенствата в образованието е в основата на ЦУР 4. В ЦУР 4 се подчертава необходимостта от борба с всички форми на изключване и неравенство, свързани с достъпа до образование и процесите на учене. За да направим това, трябва да пренасочим усилията си към подобряване на образователните резултати през целия жизнен цикъл, особено за жените, момичетата и маргинализираните хора в уязвимо положение. Равнопоставеността се отнася до всички аспекти на ЦУР 4 ("всички момичета и момчета", като всеки показател е разбит по пол), но тя е предмет и на конкретна цел (ЦУР № 4.5): "До 2030 г. да се премахне неравенството между половете в образованието и да се осигури равен достъп на уязвимите хора, включително хората с увреждания, коренното население и децата в уязвимо положение, на всички нива на образование и професионално обучение" (ООН, 2015 г.).

Съществуват големи различия между отделните държави, но този преглед се фокусира върху социално-икономическите неравенства между групи или индивиди в рамките на държавите. Важно е да се разбере кой е изложен на риск от маргинализация и изключване и как различните видове изключване влияят върху ученето.

Изключването е контекстуално и се влияе от пречките, свързани с търсенето и предлагането, които пречат на децата и младежите да се запишат и/или да постигнат успех в училище. Изключването може да се прояви като:

- На индивидуално ниво, въз основа на социално-икономически статус (бедност или слабо образовани родители), място на пребиваване (село или град, регионални различия) или други несигурни фактори;
- на групово равнище (маргинализирани етнически или езикови групи, номадски или коренни народи, пол или социално-културни и религиозни фактори, или миграционен статус); или
- Поради екологични и контекстуални фактори, като нестабилна държава, конфликт или природно бедствие, които често водят до разселване.

Изключващи фактори



Бедност. Децата от бедни семейства по-рядко покриват основните предпоставки за учене и често са слабо подготвени за училище. Статистически погледнато, тези, които живеят в общности с малко ресурси, страдат по-често от недохранване и са изложени на риск от отсъствие на родителите си и на насилие и стрес. Училището им може да получава по-малко средства. Тези фактори често водят до лоши резултати (Grantham-McGregor et al., 2007; Shonkoff and Garner, 2012). Необходимостта да се допринася за семейните финанси и трудностите при плащането на таксите за обучение и други разходи могат да повлияят на посещаването на училище.

Образование и грамотност на родителите. Домашната среда играе жизненоважна роля за развитието на децата и ранното им обучение (Save the Children, 2018). Резултатите от Програмата за международно оценяване на учениците (PISA) показват, че децата, чиито родители имат висок социално-икономически статус, имат по-добри умения за четене от тези, които живеят в несигурно социално-икономическо положение (Xin Ma, 2008). Според резултатите от Третото регионално сравнително и обяснително изследване (TERCE) учениците се представят по-добре, когато родителите им вярват, че ще получат достъп до по-високо ниво на образование (UNESCO Santiago, 2015). Неравенството в образованието на родителите може да окаже значително въздействие върху способността на децата да се възползват от формалното образование. Родителите, които не са посещавали училище или са неграмотни, могат да избягват да участват в домашните работи на децата си или да взаимодействат с учители и други доставчици на услуги (Eccles, 2005; Tusiime et al., 2014). Те може да не са в състояние да осигурят достъп до книги и други материали за ограмотяване.

Място на пребиваване. Повечето страни не предлагат еднакви условия за икономическо развитие, финансиране и социални услуги в различните региони, а разликата между Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



селските и градските райони е значителна. Училищата в районите с ниски ресурси - включително селските райони и неформалните градски селища - често получават по-малко финансиране, отколкото училищата в районите с добри ресурси. Поради това достъпът до центрове за грижи за деца, отлични училища и добре обучени учители е ограничен. В резултат на това се наблюдават по-ниски нива на грамотност, слаби учебни резултати и по-висок процент на отпадане от училище, което в крайна сметка допринася за цикъла на бедността (Hindle, 2007 г.). Според доклад на УНИЦЕФ от 2018 г. във всяка шеста държава вероятността най-бедните деца в градските райони да завършат начално училище е по-малка от тази на техните връстници в селските райони (UNICEF, 2018).

Пол. В много страни момчетата имат по-труден достъп до училище, отколкото момчетата, и рискуват да отпаднат преждевременно от училище. Факторите могат да бъдат практически, като например разстоянието, сигурността или наличието на подходящи съоръжения, но тези трудности могат да се дължат и наред с други неща на очакванията относно участието в домакинските задължения, практиките на детските бракове или ограничените перспективи за заетост на момчетата след училище (GEM Report, 2016; Rihani, 2006; UNESCO, 2012). В някои държави момчетата са изложени на риск да отпаднат или да не постигнат добри резултати поради натиска да печелят пари или защото училището се смята за непривлекателно (GEM Report, 2016 г.). В училище преподавателските практики или учебните материали могат да съдържат стереотипи, свързани с пола (Rihani, 2006), а учениците могат да се сблъскат с насилие, свързано с пола, което сериозно възпрепятства тяхното обучение.

Сексуална ориентация и полова идентичност. Тормозът, насилието и други форми на малтретиране често са по-силни за ЛГБТИ и неприсъстващите на пола деца и младежи (UNESCO Bangkok, 2015 г.), което оказва силно въздействие върху образованието. Те рискуват да пропуснат учебни занятия, да избягват училищни дейности или изобщо да отпаднат от училище. Международните оценки на обучението показват, че тормозът понижава резултатите на учениците по ключови предмети като математика (UNESCO, 2017).

Етнически произход, религия и култура. Децата, които са подложени на пряка и непряка дискриминация, основана на техния етнически произход, религия или култура, могат да страдат от психологически и физически последици още от ранна възраст (Shonkoff & Garner, 2012). След това те могат да постигат по-слаби резултати или да срещат трудности в обучението.

Език. Проучванията редовно показват, че говоренето вкъщи на език, различен от този, който се изучава в училище, представлява недостатък (Duru-Bellat, 2004), който увеличава риска от повтаряне на клас или отпадане от училище (Pinnock, 2009).

Конфликти, кризи, бедствия и разселване. Преживяването на конфликти, кризи и бедствия може да травмира децата физически и емоционално. Децата мигранти, бежанци или разселени лица може да нямат официално разрешение за пребиваване, което да им позволява да ходят на училище, или да рискуват да се сблъскат с враждебност или предразсъдъци в училище. Поради причинените щети и/или несигурността децата не винаги имат достъп до училищни сгради, учебни материали или квалифицирани учители (GEM Report, 2018b; IIEP-UNESCO, 2011).

Раздел 1.4. Социално-икономически теории за отпадането от училище

Тук ще използваме някои социални теории.

Социална теория (Baudelot & Establet, 1971; Owono, 1986)

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Вдъхновен от работата, извършена във Франция от Bourdieu и Passeron (1964 г.), а след това от Baudelot и Establet (1971 г.), Mballa Owono (1986 г.) контекстуализира проблема за социалното възпроизводство в образованието или неговата роля в социалния асансьор. Според последния училището допринася повече за поддържането на капитализма. Колкото по-добро е социално-икономическото положение на родителите, толкова по-големи са шансовете на децата им да посещават училище. В резултат на това съществуват две различни образователни мрежи, съответстващи на две основни социални класи. В категориите в неравностойно положение само малка част от децата могат да преодолеят препятствието на началното училище и да се надяват на социален напредък, като постъпят в средно училище. В заключение, тази социологическа теория установява статична зависимост между социално-професионалната категория на родителите и учебните постижения.

Икономическата теория на Бекер за човешкия капитал (1964 г.)

В продължение на повече от тридесет години концепцията за човешкия капитал е обект на внимание на икономистите (Schultz, 1961; Becker, 1962). Този капитал силно подчертава значението на човешкия фактор в икономиките, основани на знания и умения. Човешкият капитал според Zuinen и Varlez (2004) е широко понятие, което има множество аспекти и обхваща различни форми на инвестиции в човешки ресурси. Храната и здравето със сигурност са важен аспект на тези инвестиции, особено в развиващите се страни. Ключовият аспект на човешкия капитал е свързан със знанията и уменията, притежавани от хората и натрупани по време на образованието, обучението и опита, които са полезни за производството на стоки, услуги и нови знания. Следователно човешкият капитал представлява нематериален актив, който може да повиши или подпомогне производителността, иновациите и пригодността за заетост.

Образованието е важна инвестиция, която изгражда човешкия капитал. Всъщност, според Bezbakh и Gherardi, 2011 г., цитирани от Rezine (2015), образованието винаги е представлявало ключова инвестиция за бъдещето на отделните хора, икономиката и обществото като цяло. По този начин образованието се превръща в основа на нематериална или интелектуална инвестиция, чиято цел е производството на човешки капитал. Именно в този смисъл Woodhall (1997 г.) изказва тезата, че понятието "човешки капитал" се отнася до факта, че човешките същества инвестират в себе си чрез образование, обучение или други дейности, което им позволява да увеличат бъдещите си доходи за целия си живот. С работата на автори като Becker (1964), Denison (1962), Drucker (1969) и Schultz (1963) теорията за човешкия капитал прави решителна крачка в Съединените щати. Денисън и Шулц, опитвайки се да обяснят наблюдавания икономически растеж с различни фактори като финансовия капитал и количеството на труда, откриват остатъчна величина, която обясняват с подобряването на качеството на труда на работещите в резултат на повишаването на равнището на образование на работниците.

Раздел 1.5. Социално-икономически трудности като фактор за отпадане

Загрижеността за проблема с отпадането от училище е причина за многобройни изследвания на факторите, които го водят. Обикновено се използват няколко



разграничения за класифициране на тези фактори: индивидуални фактори или институционални фактори, психологически фактори или социологически фактори, социална среда или училищна среда. От една страна, всичко, което се отнася до социално-икономическия контекст, с който се сблъскват отпадналите от училище, включително семейната образователна среда, в която са израснали: социалната среда, жилищният район, икономическото положение в областта на заетостта, наличните и достъпни предложения за обучение и др. От друга страна, всичко, свързано с контекста на училищното образование: училищен опит, характеристики на учебните заведения, преподавателски практики и др. Това разграничение може да се тълкува от научна гледна точка, но също така и в политически план. От гледна точка на научните подходи тези два реда явления се отнасят до две последователни парадигми за анализ на неравенствата в образованието. Докато теориите за възпроизводството подчертават детерминираността на социалната среда в училищния свят, интеракционисткият и конструктивисткият завои карат изследванията да се вглеждат повече в това, което се случва в "черната кутия" на класната стая и във взаимоотношенията между учители и ученици.

Специфики в България

Част 2.1

Социалната и икономическа значимост на преждевременното напускане образователната система е засегната в Стратегията за превенция и намаляване дела на

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



отпадащите и преждевременно напусналите образователната система. В Стратегията е посочено, че преждевременното напускане на училище засяга основни области на социално-икономическото развитие на България. Преждевременното напускане на училище означава липса на възвращаемост и публичните инвестиции, свързана с намаляване на индивидуалните възможности за реализация в живота и на пазара на труда.

Стратегията предвижда разработване на Механизъм за превенция при риск от отпадане на ученици, който да бъде детайлизиран на различни нива.

Според тези документи, разработени на училищно ниво, социално-икономическите причини са един от основните фактори за отпадане от образователната система. Лошото качество на живота на определени социални слоеве поставя сериозни препятствия пред образованието на децата и младежите. Ниските доходи не позволяват на много семейства да покрият разходите на своите деца за образование (за учебници, тетрадки, дрехи, храна) и се посочват от родителите като главна причина за отпадане. От друга страна, детето, което не посещава училище, е ценно и като трудов ресурс и често подпомага формирането на семейния бюджет, участва в домакинската работа или чрез грижа за по-малки сестри и братя.

Проведеното през 2017 г. Национално проучване и статистика за ранното напускане на училище представя следните групи социално-икономически причини и трудности, с които се сблъскват отпадащите ученици:

- Икономически причини

Безработицата, ниските доходи, пониженият жизнен стандарт и бедността поставят децата в условия, водещи до повишен риск от отпадане от училище. В резултат на финансовите и икономически затруднения те са принудени да помагат на семействата си, което води до нарушаване на участието им в учебния процес. Друга икономическа причина е миграция на родителите. Често при миграция на родителите в Западна Европа децата остават в семействата на роднини, които не проявяват интерес към образованието. През последните години се засили и тенденцията родителите да вземат децата си в чужбина: за месеци, а често – и за постоянно.

- Социални причини

Свързват се с родителска незаинтересованост, противоречия, конфликти, напрежение и кризи в семейството, отрицателно въздействие на домашната среда, функционална неграмотност или ниско образование на родителите, непълни семейства, деца и ученици в риск от извършване на противообществени прояви, ученици с поведение, което е трудно или е в конфликт със закона, домашно насилие, незачитане правото на избор на децата, налагането на строги наказания.

Част 2.2 Идентифициране на рискови фактори и ранни предупредителни знаци за отпадане от ПОО

Раздел 2.1. Поглед върху категориите рискови фактори

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



ИНДИВИДУАЛНИ ФАКТОРИ

В литературата за отпадането от училище се предпочита изследването на индивидуалните характеристики. Проучванията обикновено се фокусират върху доказване на връзките между академичната неприспособеност, психосоциалната неприспособеност и отпадането от училище, но рядко уточняват как тези връзки са разположени една спрямо друга.

Учебна и психосоциална дезадаптация

Психосоциалното развитие не протича независимо от социалния контекст, в който се осъществява (семейство, училище, група от връстници). Училището, чрез своя мандат, функциониране и история, се утвърждава като основен агент на социализацията при изпълнението на задачите на развитието (Grusec & Lytton, 1988; Hill, 1980; Palmer & Humphrey, 1990; Walgrave, 1992). Училището, разбира се, е място за учене, фокусирано върху когнитивното развитие и нарастването на знанията (Keating, 1990), но влиянието му върху индивида надхвърля тези утилитарни аспекти. Училището не само предлага на подрастващите знания, които ще улеснят достъпа им до пазара на труда (или до по-нататъшно обучение), но, може би още по-основно, то предлага място, където чрез различни дейности и преживявания те могат да откриват, развиват, утвърждават и проверяват своите умения, ценности, както и редица социални роли. Това е привилегировано място за взаимодействие между връстници, което води до задълбочаване на приятелството и интимността. Често това е мястото на първите романтични срещи, както и мястото, където се установяват отношения с възрастни, различни от родителите. Чрез всички преживявания, с които се сблъскват в училище, юношите ще се научат да се държат по "социално приемлив" начин и да познават и следват ценностите и нормите на обществото. Следователно училището се представя като жизнена среда, благоприятстваща развитието и изпълнението на различните психосоциални задачи, характерни за юношеството (Pinker & Bloom, 1990; Claes, 1983; Hill, 1980). Ако училищният опит допринася за психосоциалното развитие на юношите по същия начин, както семейният им опит, би трябвало да наблюдаваме връзки между лошото функциониране в училище и психосоциалните трудности. Изследванията на юношеството действително наблюдават такива връзки и често изтъкват качеството на училищната адаптация като съпътстващо или предшестващо психосоциалната дезадаптация явление.

Психосоциална адаптация на отпаднали ученици

Някои хора няма да искат да говорят за "последниците" от отпадането от училище. Макар че този термин обикновено се използва за описание на поведения или състояния "след отпадането", до момента няма проучване, което да позволява ясно и недвусмислено разграничаване на ефектите от личните характеристики или предишния опит при отпадането. отпадането от училище от самото отпадане. Поради невъзможността да се говори за последици, строго погледнато, за описание на преживяванията след отпадането ще бъдат предпочетени термините "връзки" и "последици".

Икономически връзки

Многобройни проучвания потвърждават отрицателните връзки между ниското образование и социално-икономическия статус. Така, както можеше да се предположи, отпадналите от училище имат по-лоши перспективи за заетост от своите колеги с висше образование: повече от тях се възползват от социални помощи, а отпадналите от училище имат по-малко стабилни, по-малко престижни и по-зле платени работни места.

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Поведенчески връзки

Отпадането от училище не е свързано с развитието на престъпна дейност и определени навици на живот. Повечето изследвания по темата показват, че отпадането от училище е положително свързано с престъпността на възрастните (Bachman et al., 1971). От друга страна, краткосрочните последици от отпадането от училище върху престъпната дейност са по-различни. Всъщност някои изследователи отбелязват краткосрочно намаляване на престъпната дейност след отпадане от училище, както по отношение на саморазкритата престъпност, така и по отношение на официалната. Тези резултати по-скоро потвърждават тезата на Elliot и Voss (1974 г.), че отпадането от училище спомага за намаляване на стреса и фрустрацията, изпитвани в училище, фактори, които благоприятстват появата на престъпно поведение. Проучванията на Pronovost и LeBlanc (1979, 1980) също дават възможност да се разбере, че отпадането от училище намалява делинквентното поведение, доколкото юношата може да се интегрира на пазара на труда. Те отбелязват, че намаляването на престъпното поведение е два пъти по-значително сред отпадналите, които са намерили работа, отколкото сред неотпадналите или безработните отпаднали. Престъпната дейност далеч не е характерна за всички отпаднали ученици (Jarjoura, 1993 г.). Полът, расата, възрастта, предишните престъпни дейности, избраният образователен път (общ или професионален), наличието на отблъскващи условия на живот след отпадането и причините за отпадането са фактори, които опосредстват въздействието на отпадането върху престъпната дейност. Той показва, наред с другото, че юношите, които казват, че са отпаднали, защото не са харесвали училището, са по-склонни да проявяват насилие, да крадат и да продават наркотици, докато тези, които са били изключени, са по-склонни да крадат и да продават наркотици.

ОРГАНИЗАЦИОННИ ФАКТОРИ

Качеството на училищния опит не зависи само от индивидуалните способности. Училищната среда влияе върху качеството на образователните взаимодействия, свързани с ученето и поведението. Въпреки че е измерение, много по-слабо изследвано в емпиричната литература за отпадането от училище, ни се струва съществено да опишем влиянието на образователната среда от нейната организационна гледна точка. Затова първо ще отбележим проучванията, които показват различията между училищата по отношение на разпространението на отпадането от училище и съпътстващите го проблеми. След това ще кажем няколко думи за методологическите аспекти, които характеризират изследванията на ефективността на училищата. Накрая ще обобщим структурните и функционалните аспекти на училищната организация, чието влияние върху образователния успех е установено в научната литература.

СОЦИАЛНО-ПОЛИТИЧЕСКИ ФАКТОРИ

Отпадането от училище е социална конструкция. Възприемането на отпадането от училище като социален проблем не е свързано с икономическите и културните промени, които разтърсиха западните общества през последните десетилетия. Както Rivard (1991) и Schreiber (1969) посочват, отпадането от училищната система не винаги е представлявало девиантно действие спрямо очакванията на обществото. Всъщност, ако подходим към въпроса от социално-икономическа гледна точка - перспективата, която най-често се използва за описване на вредите от отпадането - ще забележим, че преди 30 или 40 години един юноша е можел да напусне училище без диплома, да си намери работа и да заеме

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



пълноценно мястото си в обществото. Въпреки това много фактори, като например следвоенният демографски взрив, миграцията към градските центрове, специализацията на труда, икономическото забавяне и кризите през 70-те и 80-те години, както и навлизането на жените на пазара на труда, допринесоха за значително намаляване на възможностите за заетост. Там, където е било достатъчно само да умееш да четеш и пишеш, сега се изисква диплома за средно образование; там, където се е изисквало само средно образование, сега се изисква диплома за висше образование и т.н. Накратко, ако отпадналите от училище на практика са три пъти по-малко, отколкото в началото на века, то от 25 години те се намират в по-неблагоприятни социално-икономически условия от всякога.

Много автори са се опитвали да идентифицират групиран набор от социално-икономически фактори за отпадане от училище. Ouellet (1994 г.) е много близо до реалността, когато изброява няколко фактора, за да даде глобална обяснителна визия на явлението: социално-демографски фактори: етнически и социален произход, езикова принадлежност, регион, социално-икономически статус и пол. семейни фактори: структура на семейството, образование и доходи на родителите, наличие на модели на успех или неуспех, родителски контрол и местоживее. икономически фактори: привлекателност на пазара на труда, необходимост от допълнителни доходи за семейството, необходимост от потребление. фактори, свързани с училищната система като цяло: политики по отношение на изискванията за прием, изходящи оценки, оценяване и т.н. фактори, свързани с училището: училищна организация, климат, преподавателски състав, методи на преподаване и т.н. фактори, свързани с културата на младежите: техните интереси, вкусове, начини на общуване и т.н. индивидуални фактори: лични характеристики и нагласи на учениците (самооценка, чувство за отговорност, мотивация и т.н.), както и характеристики на училището (затруднения в ученето, образователни стремежи, участие в извънкласни дейности и т.н.)

Раздел 2.2. Специфика на рисковите фактори за отпадане от ПОО

Фактори и пречки, които благоприятстват изоставянето на чиракуването. Можем да представим тези пречки, групирани в девет категории:

- Негативно отношение към чиракуването и занаятите; те се разглеждат като второкласни професии без бъдеще и напредък. Решенията на момчетата или момчетата да упражняват тези професии често се влияят от социални и сексуални стереотипи.
- Липса на информация и незнание за учене; работодателите често си задават този въпрос: "Какво може да направи един ученик за мен? ". Всъщност те смятат, че ученето е само много голямо бреме (Fayek, 2002), но все пак то е източник на квалифицирана работна ръка.
- Трудности, породени от работната среда или средата за обучение, които са малко благоприятни: дискриминация, сексизъм, враждебно поведение, несигурност, адаптиране към работната среда и др.
- Разходи за чиракуване: възнаграждение и разходи за наблюдение на чирака, което е обезпокоително за работодателя, финансов натиск върху чираците в определени

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



моменти, като се има предвид възрастта им и нуждата им от независимост, които все повече нарастват. За жените, които имат деца, към тези ограничения се добавят и разходите за грижи за децата

- Възможни последици от икономическите фактори върху работата и стремежа към учене: в периоди на икономически спад намаляването на работното време може да намали възможностите за учене и дори да доведе до напускане на центъра за обучение или работилницата от страна на чирака.

- Недостиг на ресурси за подпомагане на обучението: липса на работни инструменти или необходими "суровини" за чиракуване

- загриженост относно основните умения и съществените умения на чираците: твърде много технически или интелектуални пропуски в началото на чиракуването (например не умеят да четат, пишат или смятат).

- Пропуски в обучението на работното място и в техническото обучение: Липса на центрове и квалифициран персонал в селските райони

- Трудности, породени от нормативната уредба, насочена към чиракуването: липса на общи програми между центровете за обучение и работилниците, програми за обучение, които се предоставят на чираците на случаен принцип.

Раздел 2.3. Идентифициране на ранни предупредителни знаци в клас

По-долу са описани някои ключови стъпки за това как да забележите първите признаци на отпадане от класа:

Стъпка 1: Потърсете уликите (ангажираност и учебни резултати)

Очевидно е, че нито безгрижието на ученик А, нито пропуските в паметта на ученик Б, нито дори нагlostта на ученик В са достатъчни сами по себе си, за да определите дали някои от вашите ученици показват предупредителни признаци за отпадане.

Проучванията показват, че учениците, които са най-заstraшени от отпадане, са тези, чиято ангажираност и учебни резултати са най-ниски (Archambault & Janosz, 2009; Bowers, Taff & Sprott, 2013):

Тук учебните постижения се отнасят до броя на повторенията на класа на ученика, както и до текущите му учебни резултати - данни, които лесно можете да съберете от досието на ученика.

Училищната ангажираност характеризира участието на ученика в училище, както и начина, по който той взаимодейства с учебните дейности, учителите и връстниците си (Skinner & Pitzer, 2011). По този начин тя има поведенческо измерение (напр. спазване на правилата на живота в класната стая), познавателно (напр. упорство пред трудностите), емоционално (напр. щастие в училище) и социално (напр. удоволствие от сътрудничеството със съучениците) (Wang et al., 2019). Съществуват мрежи за наблюдение, които ви помагат да диагностицирате академичната ангажираност на вашите ученици.

Не се опитвайте да тълкувате всичко. Събирането на тези два показателя - ангажираност и учебни постижения - ще ви позволи да идентифицирате правилно ситуацията на отпадане в почти 80 % от случаите (Archambault & Janosz, 2009).

Стъпка 2: Запознайте се с различните профили на отпадналите ученици

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Мислите си, че сте единственият, който не може да спи спокойно. Помислете отново! Отпадането от училище преследва нощите на цяла общност изследователи, след като откриват, че то няма само едно лице. Всъщност, ако всички ние имаме предвид един уникален прототип на отпадащия (= деструктивен ученик, изпитващ големи затруднения в ученето); реалността е много по-разнообразна. Понастоящем в научната литература са относително стабилизирани четири профила на отпадащите ученици (напр. Janosz et al., 2000).

На първо място, някои ученици отпадат рано, т.е. отпадат от училище в средното училище или в началото на гимназията, особено след навършване на задължителната възраст (16 години). За тези ученици отпадането от училище се явява последният епизод от един неблагоприятен житейски път, започнал при постъпването им в началното училище поради неуспешна връзка с училището. Тази неуспешна връзка би се дължала на разминаване между учебните очаквания, свързани с професията на ученика (имплицитни очаквания, като например нагласите и поведението, които трябва да има в клас), и по-неблагоприятния контекст на социализация сред тези ученици (в семейството, на социално ниво, културно, икономическо).

В резултат на това тези ученици се оказват в ситуация на академичен неуспех, понякога с отпадане на поведенческо ниво (поведенчески проблеми, непринудено отношение и т.н.) и/или емоционално (придобита резигнация пред лицето на учебния неуспех, ниска самооценка и т.н.)

Как да възстановите ангажираността на учениците, които не са ангажирани?

Сред така наречените "ранно отпадащи" се открояват два профила:

Неподходящите отпаднали ученици (30 до 50 % от отпадналите) са профилът, който познаваме най-добре, тъй като при тях отпадането е най-видимо и следователно по-лесно се забелязва. В допълнение към учебния неуспех, той се проявява в екстернализирано поведение на отхвърляне на училището, което води до дисциплинарни проблеми.

Обратно, отпадналите ученици с ниски резултати (10 до 20 % от отпадналите) са склонни да интернализират стреса си и да проявяват малко поведенчески проблеми. Тези отпаднали ученици могат също така да проявяват повърхностни признаци на ангажираност (положителни отношения с учителя, "поддържане на външния вид" чрез прикриване на учебните си пропуски), които не позволяват да се компенсират трудностите им в обучението.

При другите два профила отпадането от училище обикновено е по-късно, т.е. прекъсването на обучението става по време на гимназията или в края на гимназията (например след първия неуспех на матурата). Образователният път е сходен с този на учениците, които не са отпаднали, което ги прави два изключително трудни за идентифициране профила.

За тези ученици това обикновено са житейски събития (насочена или принудителна ориентация, тормоз, неуспех на важен изпит, смърт на близък човек и т.н.) или епизоди от развитието (социални отклонения в юношеството, влияние от страна на връстниците), които подкопават академичната им ангажираност и изчерпват ресурсите, които могат да мобилизират в училище, като по този начин водят до отпадане от училище.

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Дискретните отпадащи ученици (30-60 % от отпадналите) са ученици, които имат малко по-слаби, но близки до средните учебни резултати и които нямат поведенчески проблеми, въпреки че могат да отсъстват. Те се характеризират с факта, че остават в училищната система за дълго време въпреки личните си трудности в училище или извън него, които ги тласкат към отсъствия и влошават усещането им, че имат своето място в училище, въпреки че иначе съобщават, че харесват училището. Този профил на учениците разкрива ситуации на "академична преумора", характеризиращи се с висока ангажираност, но трудности при изпълнението на учебните изисквания (несигурен академичен успех).

И обратното, отпадналите от училище (10 до 20 % от отпадналите) имат добри учебни резултати, но нямат положителна представа за училището, т.е. те са емоционално разединени или немотивирани по отношение на него (загуба на смисъл, възприемане на безсмислието на училището), което се изразява в проблеми с дисциплината и училищната работа, сведена до необходимия минимум от академична гледна точка. По този начин тези ученици могат да получат дисциплинарни наказания, без да проявяват затруднения в обучението.

Стъпка 3: Поставяне на диагноза в целия клас

На този етап вече можете да имате някаква интуиция за състоянието на риска от отпадане от класа, да наблюдавате как сърдечният ви ритъм спада и пулсът ви се забавя. Още добри новини? Съществуват отворени цялостни инструменти, които: 1) систематично идентифицират най-съществените проблеми с ангажираността и ученето във вашия клас и 2) ви насочват към най-подходящите и адекватни действия за образователна ремобилизация.

Раздел 2.4. Повече за факторите за отпадане от ПОО

Отказът от професионално обучение може да бъде мотивиран от различни фактори, като например лични трудности, промяна на професионалния проект или външни ограничения.

Има няколко причини, поради които човек може да реши да се откаже от професионално обучение, включително:

- Несъответствие между очакванията и реалността: ако обучението не отговаря на специфичните нужди на участника или не съответства на неговите професионални цели, може да е за предпочитане да се откаже от него и да потърси други, по-съобразени възможности;
- Лични или финансови затруднения: здравословни проблеми, семейни проблеми или финансови ограничения могат да затруднят продължаването на обучението;
- Промяна на професионалния проект: тя може да се дължи на ново осъзнаване, поява на нови възможности или преоценка на стремежите и интересите;
- неудовлетвореност от обучението или проблеми: Ако обучението не отговаря на очакваните стандарти за качество, има недостатъчно ресурси или учителите не са компетентни, това може да доведе до неудовлетвореност и отказ. Организационни проблеми, педагогически разногласия или неподходящи методи на преподаване също могат да бъдат фактори, които да доведат до отпадане;



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

- Незабавни професионални възможности: интересно предложение за работа или възможност за участие в конкретни проекти може да насърчи лицето да се откаже от текущото обучение и да започне кариерата си по-рано.

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Analysing the role of personal, institutional and systemic factors in dropout

A multiplicity of factors

A “complex multidimensional and multifactorial phenomenon resulting from a combination of factors interacting with each other”.



1



Individual Factors

- Gender
- Behavioral disorders
- Propensity to violence
- A depressive state
- Lack of motivation, interest, discipline or learning difficulties
- Intellectual precocity
- Maladjustment to the traditional school system.

2



Family Factors

- Lack of support
- Conflicting parental relationships
- Families with low level of education

3



School Factors

- Cognitive difficulties
- Interactions with the educational institution
- Institutional or school-related issues
- Student labeling
- Clarity of rules
- Harassment
- Imposed orientation

4



Absenteeism and boredom

- Avoidance strategy



Специфики в България

Част 2.2

В документа „Насоки за наблюдение на достъпа до образование и участието в учебния процес по време на и след пандемията от COVID-19“ УНИЦЕФ Европа (2020), е посочено, че незаписването в или отпадането от училище обикновено по-скоро е процес, отколкото решение, взето след еднократно (или извънредно) събитие. Този процес се повлиява от редица фактори, които си взаимодействат по сложни и динамични начини на различни нива – Системни фактори, Училище, Семейство и Дете

= Личностни и свързани със семейството фактори

Пол. Няколко свързани с пола рискове могат да попречат на момичета и момчета да се завърнат на училище – ранен брак, полови норми, бременност.

Увреждане

Етническа принадлежност

Език

Мобилност

Заболявания

Доходи

Възраст

Конфликти със закона

= Фактори на училищно и системно равнище

Цифровата пропаст и инфраструктурата на Интернет. Деца, неразполагащи с ИТ оборудване или интернет връзка по икономически, социални или географски причини (живеещи в селски, отдалечени или планински райони) са бивали изключени от много възможности за обучение от разстояние или в електронна среда.

Разходи за образование. Очакваният спад в държавните приходи в резултат от икономическия шок на пандемията означава, че приоритет ще се дава на свързаните със здравеопазването сектори, а средствата за финансиране на образованието вероятно ще бъдат намалени.

Капацитет на образователната система, включително:

Слаби механизми за комуникация и обръквачи послания около записването/завръщането в училище и превенцията на отпадането на ученици,

Недостатъчно обучен личен състав. Свързаните с учебния процес пропуски на отделни учители и училища могат да варират от идентифициране на ученици в риск да не се завърнат на училище.



Част 2.3 Анализиране на ролята на личните, институционалните и системните фактори за отпадането

Раздел 3.1. Множество фактори

Отпадането от училище е "сложен многоизмерен и многофакторен феномен, който е резултат от комбинация от фактори, взаимодействащи помежду си" и е резултат от дълъг процес, в който всяка от страните (учители, родители, ученици) изглежда носи своята част от отговорността. Следователно определението за отпадане от училище е сложно и множество фактори могат да го причинят. Всъщност нито един отделен фактор не може да оправдае ситуацията на отпадане.

1. ИНДИВИДУАЛНИ ФАКТОРИ

Отпадането от училище може да бъде повлияно от индивидуални фактори, като пол (момчетата са по-склонни към това), поведенчески разстройства, склонност към насилие, депресивно състояние, липса на мотивация, интерес, дисциплина или дори затруднения в обучението, интелектуална изостаналост, лоша адаптация към традиционната училищна система и др.

2. СЕМЕЙНИ ФАКТОРИ

Семейната среда също трябва да бъде взета предвид както на структурно, така и на функционално ниво, тъй като семейството е "съществен елемент на учебния успех". Организацията, взаимоотношенията и структурата могат да оказват влияние върху явлението отпадане от училище. Така липсата на подкрепа и конфликтните отношения с родителите оказват влияние върху учебния успех на детето. Освен това децата от семейства, в които родителите имат ниско ниво на образование, са по-склонни да отпаднат от училище. Следователно социално-икономическият произход на семейството може да окаже влияние върху ситуацията на отпадане от училище, особено по отношение на "трудностите при адаптирането към училищните стандарти".

3. УЧИЛИЩНИ ФАКТОРИ

Дори ако учебните затруднения не могат да бъдат изолирани от техните социални и субективни причини и последици, отпадането от училище изглежда е плод на бавен процес, който води началото си от ранното отпадане на познавателните способности и се развива във взаимодействието между учениците и образователната институция - от нейните политики до ситуацията в класната стая, от взаимодействието с учителя до предложената работна рамка, както от гледна точка на училищните форми, така и на съдържанието и формите на оценяване. Институционалните или училищните фактори са преобладаващи в ситуацията на отпадане от училище, като общото функциониране на училищната система понякога е дори проблематично. Ангажираността на училището на ниво ученик, но и на ниво учител, училищният климат, подкрепата на учителите в обучението, яснотата на училищните или класните правила, етиктирането, ориентацията, училищните програми и т.н. са променливи, които трябва да се вземат предвид. Сред тях за Catherine Blaya и др. централно място заемат училищният климат като цяло и феноменът етиктиране. Чрез етиктирането вие сте или добър, или лош ученик. Това е класификация, която младият човек ще усвои. Когато ученикът изпитва трудности в училище, институцията ще се стреми

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



да ги "натурализира", "патологизира" и "екстернализира". По този начин младият човек ще си мисли, че мястото му не е в училищната система, тъй като тя не го иска. Повтарянето на класа, преместването и сегрегацията са все явления, с които младите хора трябва да се сблъскат.

Младите хора в трудни ситуации в училище са склонни да се групират в "субкултура на противопоставяне на системата и образа, който тя им изпраща, като реакция на заклеяването или изключването, на което са подложени". Това "разграничаване" и тази "виктимизация" също могат да доведат до трудна социализация, до липса на самочувствие и следователно да увеличат усещането за изключване от училище. Що се отнася до училищния климат, ситуацията на тормоз, отношенията между ученика и учителя и класа са фактори, които могат да имат силно отражение върху ученика. Организацията на класа, подкрепата, оказвана от учителя, начинът, по който се диктуват и възприемат правилата, и т.н. могат да доведат до усещане за "несигурност" и "негативна представа за учебното заведение" у ученика. Ако той не се чувства като у дома си в класа или в училището, той ще е склонен да не посещава повече занятията.

Избраното или преминатото обучение също е важен фактор, който влияе върху отпадането от училище. Във всички европейски страни професионалните сектори са най-предразположени към отпадане от училище. Освен това проучването на PISA от 2009 г. показва, че заведенията, в които са концентрирани младежи от имигрантски произход, не увеличават особено риска от отпадане от училище, докато групирането на младежи от социална категория в неравностойно положение увеличава тази възможност. "Културните" и "методологическите" елементи също могат да се намесят в ситуации на отпадане от училище. Например някои ученици, които не разбират какво се иска от тях на методическо ниво, могат бързо да се почувстват изключени и неразбрани.

4. ОТСЪСТВИЯ И СКУКА

Всички горепосочени фактори могат да доведат до отсъствие от работа и/или скука. Отсъствията могат да бъдат "стратегия за избягване", която може да доведе до отпадане от училище. Както причина, така и последица от отпадането от училище, отсъствията насърчават лошата адаптация на учениците: непригодни за училищната среда, те рискуват да бъдат непригодни и за пазара на труда. Що се отнася до скуката, тя не може да се разглежда като фактор, увеличаващ риска от отпадане от училище. Тя обаче е симптом на проблемна ситуация или може би на лошо преживяно обучение в училище, на дисфункция.

Раздел 3.2. Взаимозависимост между факторите

Трудно е да се определят сред множеството фактори значителните рискове от отпадане, тъй като те са много взаимозависими. Тези фактори имат стойност само в своите натрупвания. Взаимодействието между тях и средата е това, което ще предразположи към едно или друго поведение. Конкретно е невъзможно да се стандартизират причините, които биха могли да доведат до прекратяване на обучението.

Често споменаваните фактори са лични затруднения в ученето, липса на социални умения, поведенчески разстройства и депресия. Можем да си помислим, че учениците, които са в по-голям риск, имат конфликтни семейни отношения и/или малко образователни ресурси,



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

но младите хора често посочват и скуката. В повечето случаи няма една единствена причина и трудностите не се появяват за един ден. Положението на младия човек постепенно се влошава и трудностите се натрупват.

Сигурно е, че взаимодействието между учениците и учителите оказва влияние върху ангажираността на учениците. За да се допълни картината, липсата на организация и негативното възприемане на учителя вероятно увеличават рисковете.

Колкото по-зрял е ученикът, толкова по-голяма е вероятността да отпадне. Най-често срещаните фактори са:

- Наличието на депресивни чувства

- Липса на организация

- Отрицателно отношение на учителя към учениците

- Липсата на ангажираност на ученика в училищните и извънкласните дейности.

Решенията

За да се насърчи постоянството в ученето, трябва да се подчертаят мотивацията, самочувствието и увереността в собствените способности. Бихме могли да споменем и: родителската подкрепа и участие, насърчаването на обучението от страна на семейството, както и изслушването и общуването. Важно е да чувстваме, че околните имат доверие в нашия избор и в нашия успех.



Специфики в България

Част 2.3

В изследването „Напускането на училище остава ключов проблем в изоставащите райони на страната“ (ИПИ, 2020) се посочва, че сред ключовите цели на образователните политика през последните няколко години е задържането и връщането в училище на максимално голям брой ученици в риск от отпадане. Основният инструмент за това е механизмът за задържане, който функционира от няколко години. Ползите от задържането в училище за максимално дълъг период от време са повече от очевидни. На този етап именно осигуряването на широк обхват и достъп до училищно образование е основният инструмент в преодоляването на неравенството във възможностите и семейната среда, а задържането в училище чувствително подобрява по-нататъшната реализация на пазара на труда. Отделно, завършването поне на средно образование е най-важният фактор, който предопределя изкачването в по-горните части на доходната структура.

Така например, към учебната 2018/19 г. общините с нито един напуснал ученик от общообразователните и специалните училища само 20, но повечето от тях са относително малки. От обратната страна, общините с над 200 напуснали ученици са 10, всички в групата на големите.

Данните ясно показват, поне на този етап, че напускането училище продължава да е значителен проблем в много общини в България. Още повече, налице са компактни, изолирани зони, в които той е много по-видим, и те са и сред районите с по-слабо икономическо и социално развитие в страната. Това от своя страна поставя под съмнение и възможността проблемът да бъде в достатъчна степен преодолян единствено чрез въведения механизъм.

Причините за отпадане от училище могат да бъдат от различно естество:

- образователни – свързани с трудности при овладяване на учебния материал, незаинтересованост към учебния процес, конфликти, липса на комуникация, нежелание за посещаване на училище, голям брой неизвинени отсъствия;

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



- икономически – свързани с икономическото състояние на семейството, безработица, ниски доходи, понижен стандарт на живот. Отпадането по икономически причини е свързано и с миграциите на семействата;
- етнокултурни – свързани с традициите, обичаите и ценностната система на различните етноси и социални групи;
- социални – породени от липса на контрол и слаба заинтересованост от страна на родителите за образованието на децата, конфликти и напрежение в семейството, трайна безработица, развод, заболяване или смърт на член от семейството, прояви на домашно насилие и др;
- институционални – свързани с недостатъчно координиран подход при справяне с преждевременното напускане на училище, между различните служби и специалисти на училищно, местно, регионално и национално ниво.

Препратки:

- *Глобален мониторингов доклад за 2011 г. - Скрытата криза:* (2015 г., 10 февруари). ИЕР-ЮНЕСКО.
<https://www.iiep.unesco.org/en/2011-global-monitoring-report-hidden-crisis-armed-conflict-and-education-2971>
- Archambault, I., Janosz, M., Morizot, J., & Pagani, L. S. (2009). Поведенческа, афективна и когнитивна ангажираност на подрастващите в училище: Връзка с отпадането от училище. *Journal of School Health*, 79(9), 408-415.
<https://doi.org/10.1111/j.1746-1561.2009.00428.x>
- Bachman, J. G., Green, S., & Wirtanen, I. (1971). Младежта в преход, том III: отпадането от училище - проблем или симптом? Ann Arbor: Survey Research Center, Institute for Social Research.
- Baudelot, C., & Establet, R. (1971). *Капиталистическото училище във Франция*. Editions La Découverte.
- Бекер, Г. С. (1962 г.). Инвестиции в човешкия капитал: (1): Теоретичен анализ. *Journal of Political Economy*, 70(5, Part 2), 9-49. <https://doi.org/10.1086/258724>
- Black, G., & Tusiime, P. (2014). Методи и предизвикателства при използването на процеси на участие в различни контексти: Дигитално разказване на истории: преодоляване на пропастта между реалността в общността и създаването на политики.
- Bonnéry, S. (2011 г.). Blaya Catherine. Отпадане от училище. Училището в затруднение. *French Journal of Pedagogy (Paris)*, 177, 131-133. <https://doi.org/10.4000/rfp.3462>
- Бурдийо, П. и Пасерон, Ж. К. (1964). Наследниците. Ученици и култура. Париж: Les Éditions de Minuit.
- Bowers, A. J., Sprott, R., & Taff, S. A. (2013). Знаем ли кой ще отпадне?: Преглед на факторите, които предсказват отпадането от гимназията (Do We Know Who Will Drop Out?: A Review of the Predictors of Dropping of High School): Прецизност, чувствителност и специфичност. *The High School Journal*, 96(2), 77-100. <https://doi.org/10.1353/hsj.2013.0000>
- Buire, C. (2014). Горчивият вкус на цвета в Кейптаун. Ifas.
https://www.academia.edu/6104439/Le_go%C3%BBt_amer_de_la_couleur_au_Cap
- Claes, M. (1983). *Опитът на юношата*. Bruxelles : P. Mardaga.



- Денисън, Е. Ф. (1962 г.). Източниците на икономическия растеж в САЩ и алтернативите пред нас. Комитет за икономическо развитие, Ню Йорк.
- Drucker, P. (1969). Епохата на прекъснатостта: Насоки за нашето променящо се общество. Ню Йорк: Harper and Row.
- Duru-Bellat, M., Kieffer, A., & Marry, C. (2003). Момичетата в училище във Франция през XX век: В тази връзка, в рамките на проекта "Училище в училище", в който участваха ученици от училищата в България, бяха представени резултатите от изследването на двойното неравенство между половете и класите. *Revue Francaise De Sociologie*, 44, 49. <https://doi.org/10.2307/3323246>
- Eccles, J. S. (2005 г.). Субективна стойност на задачата и моделът на Eccles et al. за избори, свързани с постиженията (Subjective Task Value and the Eccles et al. Model of Achievement-Related Choices). In A. J. Elliot & C. S. Dweck (Eds.), *Handbook of competence and motivation* (pp. 105-121). Guilford Publications.
- Elliott, D. S., & Voss, H. L. (1974). *Delinquency and dropout*. <https://eric.ed.gov/?id=ED091497>
- **ГЛОБАЛЕН ДОКЛАД ЗА 2016 Г. / 2017 Г.** (2017 г., 2 февруари). Global Entrepreneurship Monitor (Глобален мониторинг на предприемачеството). Извлечено на 9 април 2024 г. от <https://www.gemconsortium.org/report/gem-2016-2017-global-report>
- **ГЛОБАЛЕН ДОКЛАД ЗА GEM 2018 / 2019 Г.** (2018, 2 февруари). Global Entrepreneurship Monitor (Глобален мониторинг на предприемачеството). Извлечено на 9 април 2024 г. от <https://www.gemconsortium.org/report/gem-2018-2019-global-report>
- Gherardi, S. (2011). Организационно обучение: Социологията на практиката. *ResearchGate*. https://www.researchgate.net/publication/285761877_Organizational_learning_The_sociology_of_practice
- Grantham-McGregor, S., Cheung, Y. B., Cueto, S., Glewwe, P., Richter, L., Strupp, B., & International Child Development Steering Group. (2007). Потенциал за развитие през първите 5 години на децата в развиващите се страни. *Lancet*, 369, 60-70.
- Grusec, J. E., & Lytton, H. (1988). Социално развитие: История, теория и изследвания. Springer-Verlag Publishing.
- Hill, J. P. (1980). Ранно юношество: програма за изследвания. *Journal of Early Adolescence*, 3(1-2), 1-21. <https://doi.org/10.1177/027243168331002>
- Hixson, J., & Tinzmann, M. B. (1990). Кои са "рисковите" ученици през 90-те години на XX век? Portland, OR: Северна централна регионална образователна лаборатория.
- Janosz, M., Blanc, M. L., Boulerice, B., & Tremblay, R. E. (2000). Предвиждане на различни видове отпадане от училище: A typological approach with two longitudinal samples. *Journal of Educational Psychology*, 92(1), 171-190. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.92.1.171>
- Jarjoura, G. R. (1993). Дали отпадането от училище засилва участието в престъпни деяния? Резултати от мащабна национална вероятностна извадка. *Criminology*, 31(2), 149-172. <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1993.tb01126.x>
- Keating, D. P. (1990). Мислене на подрастващите. In S. S. Feldman & G. R. Elliott (Eds.), *At the threshold: The developing adolescent* (pp. 54-89). Harvard University Press.
- **Да се ожениш твърде млад: Край на детските бракове / Здравен и образователен ресурсен център.** (n.d.). <https://healtheducationresources.unesco.org/library/documents/marrying-too-young-end-child-marriage>
- Ouellette, P., & Berryman, D. L. (1984). Консултиране в свободното време: измерения и перспективи. *Leisure and Society*, 7(1), 241-257. <https://doi.org/10.1080/07053436.1984.10715181>

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



- Owono, R. M. (1986). *Колониалното училище в Камерун: историко-социологически подход*.
- Palmer, S., & Humphrey, J. A. (1990). *Deviant behavior: patterns, sources, and control (Девиянтно поведение: модели, източници и контрол)*. <http://ci.nii.ac.jp/ncid/BA10102361>
- *Образование за родителите: ръководство (smo)*. (2015). ЮНЕСКО Банкок. Извлечено на 9 април 2024 г. от https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000214006_smo?posInSet=2&queryId=af114e03-f78e-4f90-88fb-96576fa83e6b
- Пинкер, С. и Блум, П. (1990). Естествен език и естествен подбор. *Behavioral and Brain Sciences*, 13(4), 707-727. <https://doi.org/10.1017/s0140525x00081061>
- Pinnock, H. (2009 г.). Език и образование: (Пък): Липсващото звено: Как езикът, използван в училищата, застрашава постигането на образование за всички. CFBT Education Trust/Save the Children Alliance. Достъпно на: <https://learningportal.iiep.unesco.org/es/biblioteca/language-and-education-the-missing-link-how-the-language-used-in-schools-threatens-the>
- Pronovost, L., & LeBlanc, M. (1979). Преходът от училище към работа и престъпността. *Learning and Socialization*, 2(2), 69-74.
- Pronovost, L., & LeBlanc, M. (1980). Преминаване към друг статус и престъпност. *Canadian Journal of Criminology*, 22(3), 288-297.
- Rezine O., (2015). Човешкият капитал и икономическият растеж; подход на панелните данни за африканските държави. *Roaitissadia review*, vol.5, No 9, pp. 331-342.
- Rihani, M. (2006). Изпълнение на обещанието: пет ползи от средното образование на момичетата. Вашингтон, окръг Колумбия: Академия за образователно развитие.
- Ronzone, D. M. (1999). Политическата работа на преподаването: конструиране на статута "рисков" от страна на учителите. University of Pennsylvania.
- Rosa, E. A., & Stallings, R. A. (1996). Популяризиране на риска: конструиране на заплахата от земетресение. *Social Forces*, 75(1), 381. <https://doi.org/10.2307/2580803>
- Schreiber, G. (1969). *Акварели*. <https://www.jhbooks.com/pages/books/153173/georges-schreiber/georges-schreiber-watercolors-1969-1970>
- Шулц, Т. (1963 г.). Икономическа стойност на образованието. Издателство на Колумбийския университет, Ню Йорк.
- Suarez-Orozco, C., Yoshikawa, H., & Tseng, V. (2015). *Intersecting Inequalities: Research to Reduce Inequality for Immigrant Origin Children and Youth (Изследвания за намаляване на неравенството при деца и младежи от имигрантски произход)*. Фондация "Уилям Т. Грант" (William T. Grant Foundation). Ню Йорк, Ню Йорк. Достъпно на: <https://wtgrantfoundation.org/intersecting-inequalities-research-to-reduce-inequality-for-immigrant-origin-children-and-youth>
- Terrisse, B., Larose, F., Lefebvre, M.-L., & Martinet, N. (2000). Анализ на характеристиките Мерки за ранна образователна интервенция и сравнение на ефектите им в средносрочен план за академичната и социалната адаптация на деца от ниски социално-икономически слоеве. Montreal: UQAM, Департамент по образователни науки. Окончателен изследователски доклад, представен на Съвета за социални изследвания на Квебек за грант № 2677095.
- ЮНЕСКО. (2017). Насилие и тормоз в училище: Доклад за глобалното състояние. In *UNESCO eBooks*. <https://doi.org/10.54675/poiv1573>



- W. Schultz, T. (1961). Investment in human capital on JSTOR. www.jstor.org.
<https://www.jstor.org/stable/1818907>
- Walgrave, L. (1992). Систематизирана младежка престъпност и обществена уязвимост: есе за изграждане на интегративна теория. Genève: Méridiens Klincksieck.
- Wang, Y., Tian, L., & Huebner, E. S. (2019). Удовлетвореност на основните психологически потребности в училище, поведенческа ангажираност в училище и учебни постижения: Взаимовръзки в надлъжна перспектива сред учениците от началното училище. *Contemporary Educational Psychology (Print)*, 56, 130-139.
<https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2019.01.003>
- Woodhall, M. (1987). Концепции за човешкия капитал. In *Elsevier eBooks* (pp. 21-24).
<https://doi.org/10.1016/b978-0-08-033379-3.50011-5>
- Уудхол, М. (1997 г.). Концепции за човешкия капитал. Образование, култура, икономика и общество, 219-223.
- Zuinen, N., & Varlez, S. (2004). Устойчиво развитие: производствени методи и човешки капитал. Работен документ 22-04, Федерално бюро за планиране, Брюксел, стр. 140.

Модул 3. Създаване на благоприятна учебна среда

Накратко...

Главата се състои от част 1, която е посветена на създаването на благоприятна учебна среда в условията на ПОО, като се подчертава значението на насърчаването на приобщаването и разнообразието, за да се гарантира, че всички учащи се чувстват подкрепени. В част 2 са представени потенциалните пречки пред прилагането на приобщаването и многообразието в условията на ПОО и стратегиите за преодоляване на тези пречки.

Ще бъде обяснено значението на ангажираността и мотивацията на учениците за тяхното общо благосъстояние и успех в учебния процес и ще бъдат дадени практически познания за това как да се превърне средата за професионално

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.

обучение в подкрепяща учебна среда, която предотвратява отпадането. Предлагат се стратегии, съвети и трикове, контролни списъци и методи за насърчаване на ангажираността и мотивацията на учениците, които след това водят до намаляване на броя на отпадналите ученици.



Част 3.1 Насърчаване на приобщаването и разнообразието в средите на ПОО

Най-важните механизми на успешното и ефективно професионално образование и обучение са приобщаването и разнообразието, тъй като те създават среда, която е без предразсъдъци, подкрепяща и отворена за всички учащи.

- **Приобщаването** предполага учебна среда, която е гостоприемна и подкрепяща всички учащи, независимо от техния произход, култура или идентичност.
- **От друга страна, многообразието** означава включването на широк кръг лица с различен социален и културен произход, както и включването на различни идентичности в образованието и обучението.

И двата фактора спомагат за премахване на бариерите пред участието, за подобряване на качеството на образованието и за подготовката на учащите се да отговорят на нуждите и очакванията на все по-разнообразната работна сила. Освен това насърчаването на



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

приобщаването и разнообразието в образованието в областта на ПОО спомага за решаването на въпросите на социалната справедливост и равенството, които са необходими за изграждането на по-справедливо и безпристрастно общество.

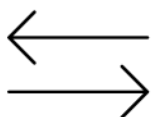


Проектирано от rawpixel.com / Freepik

Какви са потенциалните пречки пред прилагането на многообразието и приобщаването в сферата на ПОО?

Потенциалните пречки пред прилагането на инициативи за многообразие и приобщаване в областта на ПОО са сложни и многобройни и могат да включват различни мотиви, като се започне от липсата на ресурси и се стигне до липсата на информираност и разбиране¹.

Като учител е важно да вземете предвид следните общи тенденции:



Съпротива срещу промяната:

Трудно е да се преодолеят традиционните образователни практики, които обикновено не са приобщаващи и обикновено блокират включването на инициативи за многообразие и приобщаване в

¹ <https://www.linkedin.com/advice/0/what-benefits-promoting-diversity-inclusion-lkyjf>

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



учебните програми за ПОО. Формалното образование обикновено проявява съпротива към неформалните практики и методи.



Липса на ресурси:

Липсата на ресурси и неадекватното финансиране, водещи до недостиг на квалифициран персонал, материали и инфраструктура, подходящи за учащи с различни потребности, могат да забавят или напълно да блокират прилагането на приобщаващи практики в институциите за ПОО.²



Ограничено обучение на персонала:

Тъй като учителите и обучителите са пряко ангажирани в работата с хора с различен културен произход и потребности в областта на ПОО, те са основните носители или изпълнители на практиките за приобщаване и многообразие. Следователно неадекватното обучение на учителите и обучителите и липсата на професионално развитие и подкрепа могат да бъдат сериозна пречка за прилагането на приобщаващи практики в ПОО и за ефективната подкрепа на различните учащи се и техните нужди.



Липса на информираност и разбиране:

Друга пречка пред прилагането на приобщаващи практики може да бъде липсата на информираност за специфичните нужди на различните учащи, както и ограничената или никаква информираност и разбиране на ползите от насърчаването на многообразието и приобщаването в условията на ПОО.



Инфраструктура и достъпност:



Недостатъчната инфраструктура и липсата на достъпност за учащите се с различни потребности, като например тези с увреждания, могат да представляват значителни пречки пред прилагането на приобщаващи среди и практики в областта на ПОО.³

Необходим е широкообхватен подход, така че институциите за ПОО да могат да посрещнат разнообразните нужди на всички обучаеми.

Контролен списък "Как да"

- ✓ Промяна в институционалната култура за приемане на многообразието и приобщаването в учебните програми за ПОО.
- ✓ Непрекъснато професионално развитие и подкрепа за учителите и обучителите.
- ✓ Адекватно ресурсно осигуряване и финансиране.

Как да насърчаваме приобщаването и многообразието в сферата на ПОО

В резултат на съществуващите пречки пред прилагането на инициативи за многообразие и приобщаване в средите на ПОО, посочени в предходната глава, могат да бъдат представени някои от ефективните стратегии за насърчаване на приобщаването и многообразието в средите на ПОО (професионално образование и обучение)⁴:

³ <https://aer.eu/eu-policy-and-funding-framework-for-social-inclusion-in-tvet-and-skills-development/>

⁴ <https://www.togetherplatform.com/blog/diversity-programs-in-the-workplace>

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



СТЪПКА 1: Професионално развитие⁵

Преподавателите и обучителите, работещи в сферата на ПОО, са изправени пред предизвикателството да подобряват непрекъснато своите стратегии и методи на преподаване, за да поддържат вниманието на учениците си, тъй като много от тях имат проблеми с ученето или показват много ниско ниво на мотивация. Ранното напускане на програмите за професионално образование и обучение (ПОО) понякога може да бъде резултат от неудовлетвореността на учениците от материалите и методите на преподаване/обучение, както и от проблематичните отношения с обучителите. Ето защо осигуряването на професионално развитие за приобщаващо преподаване и обучение за преодоляване на бариерите пред участието на всички учители и обучители е от решаващо значение.

Професионалното развитие на учителите и обучителите в областта на ПОО с цел насърчаване на приобщаването и многообразието може да се осъществи чрез предприемане на малки стъпки като...



Подстъпка 1 ▯ Програми за приобщаващо обучение:

Разработване на програми за приобщаващо обучение, които отговарят на нуждите на различните учащи и насърчават културната компетентност на учителите и обучителите.



Подстъпка 2 ▯ Сътрудничество и партньорства:

Сътрудничество с организации на общността, групи за застъпничество и образователни институции за по-добро разбиране на уникалните нужди, установяване на доверие и преодоляване на пропуските в достъпа до образование и обучение.

⁵ <https://www.linkedin.com/pulse/promoting-workplace-diversity-inclusion-inspiring-success-ociti>

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union



Подстъпка 3 ▢ Непрекъснато професионално развитие:

Предоставяне на възможности за непрекъснато професионално развитие на учителите и обучителите, за да повишат знанията и уменията си за насърчаване на приобщаването и разнообразието.



Подстъпка 4 ▢ Практики на приобщаващото преподаване:

Насърчаване и подпомагане на учителите и обучителите да възприемат приобщаващи практики на преподаване, които ценят и уважават различията и предоставят възможности за разнообразно обучение.



Подстъпка 5 ▢ Обучение по многообразие и приобщаване:

Предоставяне на обучение по многообразие и приобщаване за учители и обучители с цел повишаване на тяхната културна компетентност и разбиране на различните учащи.

Чрез прилагането на тези стратегии институциите за професионално образование и обучение могат да гарантират, че техните учители и обучители разполагат с необходимите умения и знания, за да насърчават приобщаването и многообразието в своите програми. Това ще доведе до по-разнообразна и приобщаваща работна сила в областта на ПОО, която отразява разнообразния произход на общностите, които обслужва.



СТЪПКА 2: Гъвкавост на програмите

Гъвкавостта е много необходима в програмите за ПОО, за да се адаптират програмите към нуждите на учащите се от различен произход и с различни предпочитания. Това може да се постигне чрез мини стъпки като...



Подстъпка 1 ▢ Оценка на нуждите:

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Извършване на постоянни оценки по практически начин, за да се види какво е нивото на представяне и удовлетвореност на учениците, като същевременно се оценяват по качествен начин нуждите и потенциалните решения за подобряване на това представяне.



Подстъпка 2 ☐ Модулиране:

да се направи ПОО по-достъпно и привлекателно и да се осигури допълнителна подкрепа, за да се помогне на учащите да изберат подходящи модули и да изготвят персонализирани учебни планове.



Подстъпка 3 ☐ Индивидуални програми за различни нива на умения и квалификация:

По-кратките и не толкова сложни програми със силен компонент на учене на работното място, водещи до частична квалификация, все пак биха имали стойност на пазара на труда и същевременно биха имали предимство пред съществуващите основни програми за ПОО, когато става въпрос за социални групи в неравностойно положение, които изпитват трудности.



СТЪПКА 3: Преодоляване на негативните възприятия

Негативното възприемане на ПОО в горните класове на средното образование води до неуспеха му да привлече ученици с по-ниски резултати и в неравностойно положение в сравнение с общото образование. Това може да се види в общия спад на възприятието за ПОО в горните класове сред младите хора, които все повече се интересуват от продължаване на висшето образование и проявяват амбиция да работят на висококвалифицирани работни места (Musset and Mytna Kurekova: 2018). Повишаването на



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

привлекателността на професията на учителя по ПОО може да се осъществи чрез мини стъпки, като например:



Подстъпка 1 ☐ Непрекъснато професионално развитие:

Подобряване на настоящите програми и добавяне на адаптирани програми за различни нива на умения и квалификация, така че съдържанието да бъде привлекателно и същевременно практично за интегриране на пазара на труда.



Подстъпка 2 ☐ Провеждане на информационни сесии за ползите от образованието в областта на ПОО:

Това може да се прави директно в училищата, като следва да се подчертае, че има нужда от записване на ученици в горните класове на средното професионално образование и обучение, тъй като търсенето на пазара на труда на завършили средно и горно образование в областта на професионалното образование и обучение нараства.



СТЪПКА 4: Повишаване на осведомеността и облекчаване на стигмата

Организациите за ПОО трябва да повишат осведомеността и да намалят стигмата, свързана с целенасоченото обучение, и да осигурят широкообхватно продължаващо обучение на национално/регионално равнище, за да подобрят разнообразието и приобщаването в сектора. Това може да включва уебинари, подкастове и други ресурси, които подкрепят многообразието, приобщаването и расовата справедливост.



Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



СТЪПКА 5: Привличане на разнообразни кандидати

Осигуряването на образователни възможности, насочени към задоволяване на широки културни потребности, и необходимата подкрепа чрез специализирано обучение и наставничество може да привлече повече разнообразни кандидати, като по този начин пряко се насърчават многообразието и приобщаването в средата на ПОО. Институциите за ПОО следва да се стремят да приемат и обучават разнообразни ученици, за да обогатят образователния опит и да подготвят учениците да посрещнат настоящите и бъдещите нужди на професията. Този ангажимент включва изграждане на платформа за приобщаване и успех за всички ученици и нетърпимост към дискриминационен език или действия. По-високото качество на преподаване заедно с комбинираното езиково и професионално обучение са от решаващо значение.



СТЪПКА 6: Създаване на приобщаваща работна среда

Съществуват различни стратегии, които могат да се приложат, за да може средата за ПОО да стане по-приобщаваща и разнообразна както за учащите, така и за професионалистите:



Подстъпка 1  **Създаване на социално осъзната образователна и работна среда:**



Подстъпка 2  **Премахнете пречките пред равнопоставеността:**

Това означава осигуряване на подкрепа за слабо представени групи, включително хора с увреждания, родени в чужбина и хора с по-неблагоприятни социално-икономически условия.



Подстъпка 3  **Разработване на програми за менторство:**



Наблюдение на напредъка и състоянието на различните ученици и прилагане на програми за насърчаване на тяхното приобщаване, като например предоставяне на ментор от предишни години, който може да им помогне с теоретични и практически въпроси.⁶

Значение на прилагането на тези стратегии

Неприлагането на инициативи за многообразие и приобщаване в учебните програми за професионално образование и обучение (ПОО) води до потенциални последици, като например⁷ :

- **Намалени резултати от обучението**
- **Ограничени перспективи за заетост и кариера**
- **Задълбочаване на неравенството**
- **Недостатъчно използване на ресурсите от таланти**
- **Недостатъчна подготовка на работната сила**

Институциите за ПОО, които не успяват да разберат значението на приобщаващите практики и да се справят с потенциалните им последици, рискуват да не успеят да осигурят на учащите се необходимите умения, знания и подкрепа, за да се развият в условията на настоящата приобщаваща и разнообразна работна сила, което в крайна сметка оказва отрицателно въздействие върху качеството, уместността и въздействието на програмите и услугите за ПОО.

⁶ <https://www.linkedin.com/advice/1/how-do-you-overcome-diversity-inclusion-training-barriers>

⁷ <https://strengthscape.com/effects-of-a-lack-of-diversity-inclusion-at-the-workplace/>

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Специфики в България

Част 3.1

Приобщаващото образование е неизменна част от правото на образование. То е насочено към всички деца и ученици, като включва процеса на осъзнаване, приемане и подкрепа на индивидуалността на всяко дете или ученик. Целта на приобщаващото образование е осигуряването на подкрепа на разнообразните потребности на децата и учениците чрез включване на ресурси, насочени към премахване на пречките пред ученето, развитието и участието на децата и учениците в живота на общността. Основен документ, който регламентира условията и реда за осигуряването на тази подкрепа, е държавният образователен стандарт за приобщаващото образование – Наредба за приобщаващото образование.

Министерството на образованието и науката (www.mon.bg) определя поддържането на позитивен климат и подходяща психологическа среда като ключов елемент за приобщаването в образованието. По такъв начин всички участници в образователния процес полагат координирани усилия за изграждането на позитивен организационен климат и на подходяща психологическа среда в детските градини, училищата и центровете за подкрепа за личностно развитие. Противодействието на тормоза и насилието е обща институционална политика, като конкретните дейности по превенция и интервенция се разработват на основата на Механизъм за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование, утвърден със заповед на министъра на образованието и науката. За преодоляване на проблемното поведение от страна на децата и учениците и за справяне с проблемите с приобщаването им в образователния процес и институционалната среда се прилагат 8 групи мерки, сред които обсъждане с класния ръководител, използване на посредник за решаване на конфликт, наставничество и др.

На следващо място МОН поставя създаването на позитивна дисциплина. При нея в работата си с децата и с учениците институциите в системата на предучилищното и училищното образование основават дейността си на принципа на позитивната дисциплина, който се свързва с мерки и подходи, гарантиращи изслушване на детето и ученика, осъзнаване на причините за проблемното му поведение и предоставяне на възможност за усвояване на добри поведенчески модели спрямо себе си и останалите. В рамките на



оказваната обща подкрепа детските градини и училищата осъществяват дейности за мотивация и преодоляване на проблемното поведение, които следва да са израз на общата воля и на координираните усилия на всички участници в образователния процес. Видовете дейности по мотивация и преодоляване на проблемно поведение се определят от детската градина и училището и могат да включват методи като обсъждане, използване на посредник при разрешаване на конфликт, консултация с психолог, др.

На ученици, които не изпълняват задълженията си, определени в ЗПУО, актовете по неговото прилагане и съответния правилник за дейността на училището, след изчерпване на останалите механизми за въздействие върху мотивацията и преодоляване на проблемното поведение се налагат санкции. Възможните санкции са забележка, преместване в друга паралелка на същото училище, предупреждение за преместване в друго училище, преместване в друго училище, преместване от дневна форма в самостоятелна форма на обучение.

Част 3.2 Стратегии за насърчаване на ангажираността и мотивацията на учениците.

В сравнение с традиционната академична среда, професионалното обучение има за цел да подготви хората с практически умения и знания, необходими за работа в определени отрасли. Ето защо поддържането на високи нива на ангажираност и мотивация е важно, за да се гарантира, че учениците не само ще придобият необходимите знания и умения, но и ще запазят интереса и ангажираността си към образователните занимания.

Мотивираните ученици, които следователно са силно ангажирани, е по-вероятно да участват активно в учебните дейности и следователно да запазят информацията и да приложат ефективно знанията си по-късно. Това, от своя страна, подобрява готовността им за работа и увеличава вероятността да си намерят работа след завършване на обучението. Отговорност на обучаващите институции е да неутрализират факторите, които често водят до неангажираност и безразличие.

За тази цел е от съществено значение да се съсредоточим върху ангажираността и мотивацията на учениците в условията на професионално обучение, тъй като това е от полза не само за отделните ученици, но и от съществено значение за непрекъснатото развитие и укрепване на работната сила в различните отрасли.

Как да превърнем професионалното обучение в подкрепяща учебна среда, за да се справим с отпадането от училище.

Професионалното обучение има за цел да даде на учащите се практически умения и знания за различни професии. Този подход се стреми да отговори на уникалните



предизвикателства, пред които са изправени тези лица, като същевременно насърчава тяхната ангажираност, мотивация и цялостно благополучие по време на образователния им път.

Подкрепяща учебна среда за отпадналите ученици може да бъде постигната чрез няколко стратегии, които отговарят на специфичните нужди на това население. Те могат да включват:

Контролен списък "Как да"

- ✓ **Създаване на позитивна и приобщаваща култура:** Наблегнете на уважителната комуникация, работата в екип и съпричастността към всички ученици, независимо от техния произход или ниво на умения.
- ✓ **Предлагане на индивидуална подкрепа:** Приложете програми за индивидуално наставничество или менторство, за да помогнете на учениците да преодолеят предизвикателствата и да изградят увереност.
- ✓ **Осигуряване на смислени връзки:** Насърчавайте силните връзки между учениците, преподавателите и професионалистите от индустрията, за да подобрите перспективите за работа и да повишите морала.
- ✓ **Насърчаване подкрепата на връстници:** Улеснете взаимодействието между учениците, за да споделят опит, да окуражават и да създават приятелства.



- ✓ **Насърчаване на автономността и инициативността:** Помогнете на учениците да развият умения за самоуправление и ги насърчавайте да поемат отговорност за своя учебен път.
- ✓ **Преподаване на основни житейски умения:** Включете уроци за управление на времето, поставяне на цели, разрешаване на конфликти и управление на стреса, за да подготвите учениците за успех в класната стая и извън нея.
- ✓ **Осигуряване на физическа безопасност и комфорт:** Осигурете чисти, добре поддържани и свободни от опасности помещения, за да сведете до минимум разсейването и да насърчите чувството за сигурност.
- ✓ **Прилагане на гъвкави възможности за планиране:** Позволете на учениците да коригират графици си в зависимост от своите нужди и ангажименти, за да се адаптират към различните предпочитания и ситуации на учене.
- ✓ **Използване на технологиите разумно:** Интегрирайте технологиите, за да улесните обучението, но избягвайте да разчитате единствено на екраните, за да ангажирате учениците. Вместо това използвайте технологиите като допълнение към традиционните методи.
- ✓ **Наблюдаване на напредъка и се намесвайте своевременно:**

Редовно оценявайте постиженията на учениците и проактивно решавайте проблемите, преди да са се превърнали в по-големи.



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Тези стратегии ще създадат среда, която подкрепя академичното и личностното израстване, като насърчава учениците да продължат пътя си към професионалното обучение.

Какви са стратегиите за насърчаване на ангажираността и мотивацията на учениците?

Стратегиите, които могат да се използват за насърчаване на ангажираността и мотивацията на учениците в условията на професионално обучение, са следните:



Осигуряване на практически учебен опит:

Средата за професионално обучение е най-подходяща за практически опит в обучението. По-вероятно е учениците да бъдат ангажирани и мотивирани, когато участват активно в учебния процес. Предоставянето на възможности на учениците да упражняват умения и да прилагат знания в реални сценарии може да им помогне да останат ангажирани и мотивирани. Някои от примерите включват:

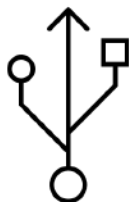
Контролен списък "Как да"

- ✓ Практически лаборатории, в които учениците извършват експерименти или използват оборудване, свързано с тяхната област на обучение.
- ✓ екскурзии на място, при които учениците се запознават с реални приложения на учебната работа.

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



- ✓ Проекти, които изискват от учениците да решават проблеми и да демонстрират своето разбиране чрез осезаеми резултати.



Използване на технологии:

Технологиите могат да бъдат мощен инструмент за ангажиране и мотивиране на учениците. Интерактивните симулации, виртуалната реалност и геймификацията могат да направят ученето по-забавно и ангажиращо. Освен това използването на технологии за проследяване на напредъка и предоставяне на обратна връзка може да помогне на учениците да останат мотивирани и да се придържат към курса. Някои примери за това как технологиите могат да се използват за насърчаване на ангажираността на учениците включват:

Контролен списък "Как да"

- ✓ Виртуална реалност (VR) и разширена реалност (AR), които позволяват на учениците да изследват симулирана среда и да взаимодействат с цифрови обекти.
- ✓ Геймификация, която използва игрови механики като точки, значки и класации за насърчаване на конкуренцията и възнаграждаване на постиженията.



- ✓ Онлайн платформи и инструменти, които улесняват комуникацията, сътрудничеството и оценяването между преподаватели и ученици.



Създаване на благоприятна учебна среда⁸ :

По-вероятно е учениците да бъдат ангажирани и мотивирани, когато се чувстват подкрепени и ценени. Създаването на положителна и подкрепяща учебна среда може да помогне на учениците да се чувстват по-свързани с програмата за обучение и със своите връстници. Насърчаването на сътрудничеството, предоставянето на възможности за обратна връзка и признаването на постиженията на учениците могат да допринесат за създаването на подкрепяща учебна среда. Като култивират атмосфера на уважение и приобщаване, преподавателите могат да помогнат на учениците да изградят силни взаимоотношения помежду си и да формират чувство за общност в рамките на класа. Стратегиите за изграждане на подкрепяща учебна среда включват.

Контролен списък "Как да"

- ✓ Установяване на основни правила и норми за поведение и комуникация.
- ✓ Насърчаване на активното слушане и съпричастност сред учениците.
- ✓ Насърчаване на работата в екип и сътрудничеството.

⁸ <https://www.linkedin.com/advice/1/how-do-you-overcome-diversity-inclusion-training-barriers>



- ✓ Признаване и отбелязване на постиженията на учениците.



Задайте ясни цели и очаквания:

Поставянето на ясни цели и очаквания може да помогне на учениците да останат мотивирани и съсредоточени. Ясното съобщаване на това какво се очаква от учениците и какво могат да очакват от програмата за обучение може да им помогне да се придържат към плана и да бъдат мотивирани да успеят. Когато учениците имат ясна представа за това, което се очаква от тях, те са по-добре подготвени да управляват ефективно времето си и да подкрепят усилията си по съответните приоритети. За да сте сигурни, че учениците имат ясна представа за целите и очакванията, свързани с техните курсове, помислете:

Контролен списък "Как да"

- ✓ Изготвяне на учебна програма, в която са описани целите, задачите и критериите за оценяване за всеки раздел.
- ✓ Разделяне на по-големи проекти на по-малки задачи и етапи.
- ✓ Редовно информирание на учениците за техните постижения и напредък.



Предоставяне на възможности за самоанализ и самооценка:

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Предоставянето на възможности на учениците да обмислят обучението си и да оценяват напредъка си може да им помогне да останат мотивирани и ангажирани. Насърчаването на учениците да си поставят собствени цели за учене и да проследяват напредъка си може да им помогне да поемат отговорност за своето учене и да останат мотивирани да постигнат целите си. Се

Рефлексията и самооценката дават възможност на учениците да поемат контрола върху обучението си и да определят областите за подобрене. Като насърчават учениците да обмислят напредъка си и да оценяват собствените си постижения, преподавателите могат да помогнат на учениците да бъдат по-ангажирани с образованието си и да се ангажират с постигането на целите си. Техниките за насърчаване на саморефлексията и самооценката включват:

Контролен списък "Как да"

Да помолите учениците да водят дневници или регистри, в които да записват мислите и чувствата си през целия семестър.
Изискване от учениците да извършват периодични самооценки въз основа на установени рубрики или контролни списъци.
Улесняване на групови дискусии, посветени на размисъл и критично мислене.



Предложете персонализиран учебен опит:

Всеки ученик е уникален, със своите силни и слаби страни и стилове на учене. Предлагането на персонализиран учебен опит може да помогне на учениците да останат ангажирани и мотивирани. Предоставянето на възможности на учениците да работят със собствено темпо, предлагането на индивидуална обратна връзка и адаптирането на обучението към индивидуалните нужди могат да допринесат за по-персонализирано обучение. Персонализацията позволява на учениците да учат със собствено темпо и в съответствие с техните специфични нужди и предпочитания. Като се съобразяват с индивидуалните различия, преподавателите могат да подобрят ангажираността на учениците и да увеличат вероятността за успешни резултати. Методите за предоставяне на персонализиран учебен опит включват:

Контролен списък "Как да"



Адаптиране на методите и материалите за преподаване, така че да отговарят на различните стилове на учене.
Позволява на учениците да избират теми или проекти, които съответстват на техните интереси и професионални стремежи.
Предоставяне на допълнителни ресурси и подкрепа за учениците, които изпитват затруднения.
предлагане на гъвкави възможности за планиране, които да отговарят на различни житейски обстоятелства.

Как да измерваме ангажираността и мотивацията на учениците в среда на професионално обучение

Средите за професионално обучение трябва да измерват ангажираността и мотивацията на учениците, за да гарантират, че те получават възможно най-доброто образование и подкрепа. Измерването на ангажираността и мотивацията може да помогне за идентифициране на областите, в които учениците може да изпитват затруднения, и да позволи целенасочени интервенции за подобряване на резултатите от обучението им. Ето някои начини, по които средите за професионално обучение могат да измерват ангажираността и мотивацията на учениците:

Проучвания и въпросници:

Проучванията и въпросниците могат да се използват за събиране на информация за нагласите, възприятията и опита на учениците. Тези инструменти могат да помогнат за идентифициране на областите, в които учениците може да са неангажирани или немотивирани, и да предоставят информация за това как да се подобри учебната среда



Наблюдения:

Наблюдението на учениците в класната стая или по време на практическо обучение може да даде предста

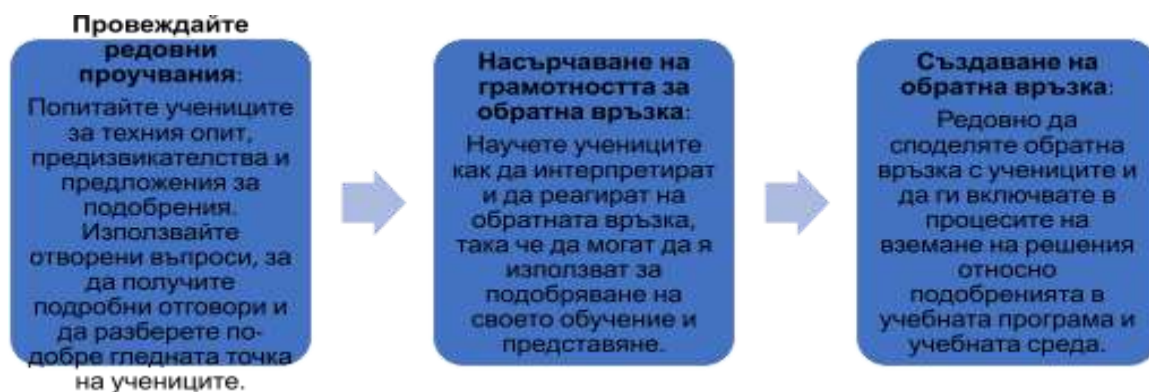
Виртуална реалност:

Виртуалната реалност може да се използва за симулиране на реални сценарии в безопасна и контролирана среда. Предварителни проучвания показват, че средата на виртуалната реалност може да повиши **ангажираността и мотивацията на учениците**.

Измерването на ангажираността и мотивацията на учениците дава възможност на средите за професионално обучение да определят областите за подобрене и да прилагат целенасочени стратегии за подпомагане на ученето и успеха на учениците.

Как да използваме обратната връзка с учениците, за да подобрим ангажираността и мотивацията им в условията на ПОО

За да се подобри ангажираността и мотивацията на учениците в условията на професионално обучение, е важно да се събира и използва обратна връзка от учениците. Някои стратегии за събиране и прилагане на обратна връзка от учениците с цел подобряване на учебния опит са:

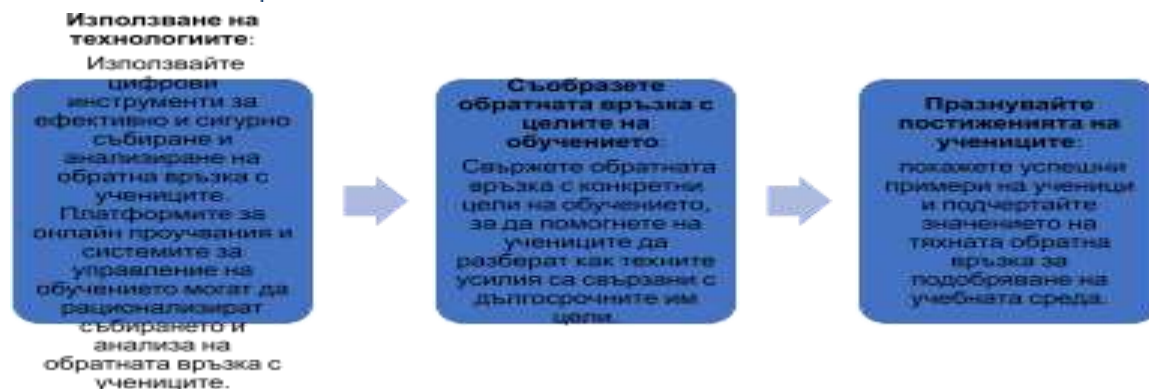


9

⁹ <https://www.linkedin.com/advice/0/how-can-you-encourage-student-engagement-vocational> + <https://typeset.io/questions/how-can-feedback-be-used-to-improve-the-learning-experience-5breix9fbo>



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union



Събирането и използването на обратна връзка от учениците в средите за професионално обучение може да създаде по-подкрепяща и ангажираща учебна среда, която да отговаря на нуждите и интересите на учениците. Това от своя страна води до повишаване на мотивацията, подобряване на резултатите от обучението и по-голяма удовлетвореност на учениците.

Препратки:

- https://muse.jhu.edu/pub/60/oa_monograph/chapter/3770726
- <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/41e43486-en/index.html?itemId=%2Fcontent%2Fcomponent%2F41e43486-en>
- Musset, P. and L. Mytna Kurekova (2018), "Working it out: Career guidance and employer engagement", OECD Education Working Papers, No. 175, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/51c9d18d-en>.

Специфики в България

Част 3.2

В публикацията си „Подобряването на качеството на училищния живот като предпоставка за повишаване на ангажираността на учениците, подобряване на академичните резултати и превенция на отпадането“, Институтът за изследвания в образованието (<https://ire-bg.org>) посочва, че преждевременното напускане на училище е едно от най-сериозните комплексни предизвикателства пред образователната система и пред социално-икономическото развитие на България. Пандемията от Ковид-19 предизвика допълнителни шокови ефекти в образованието, които повишават риска от дезангажиране и отпадане. Прилагането на различни компенсаторни механизми, свързани с осигуряването на високо качество на училищния живот, като например изграждането на силна идентичност и принадлежност към училището, овластяването и активното включване на учениците в управлението на образователния процес, ограничаването на тормоза и насилието в училище, създаването на атмосфера на сътрудничество и подкрепяща среда,

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



могат да имат много висока добавена стойност за образователните постижения и за задържането в училище.

С изследването се установява, че (1) колкото по-удовлетворени са учениците от живота си в училището и колкото по-ниско е нивото на отчужденост; (2) колкото по-подкрепяни и насърчавани от учителите се чувстват те; (3) колкото по-добри са нагласите им относно значимостта на училището за бъдещия им живот; (4) колкото по-високо е нивото на сътрудничество между учениците; (5) колкото по-ограничени са проявите на тормоз и насилие в училище и (6) колкото по-уверени са учениците в способностите им да се справят със задачите в училище, толкова по-високи са техните академични резултати. Тези резултати се запазват и след контролиране на влиянието на индивидуалните социално-демографски характеристики на учениците.

Филипов (2024) разглежда следните типове мотивация като ключов елемент, който може да влияе върху ангажираността на учениците с учебния материал, тяхната упоритост пред лицето на трудности и крайните им академични резултати.

Вътрешна мотивация: Вътрешната мотивация се отнася до стимулирането на поведение от вътрешни фактори, като личен интерес, удовлетворение от самото действие на учене, любопитство и стремеж към самоусъвършенстване. Индивидите с висока вътрешна мотивация се ангажират с дейности поради вътрешно удовлетворение и радост от процеса, а не поради някаква външна награда. В образователния контекст, учениците с висока вътрешна мотивация се учат с по-голямо желание, показват по-дълбоко ангажиране с материала и са по-склонни да прилагат креативни и критични подходи към решаването на проблеми. Тези ученици често изпитват усещането за психологически поток, състояние на пълно поглъщане и концентрация в дейността, което води до по-висока учебна ефективност.

Външна мотивация: Външната мотивация, от друга страна, се генерира от външни стимули или награди като оценки, награди, одобрение от другите или избягване на наказание. В този случай, поведението е насочено към получаване на външни поощрения или избягване на външни негативи, а не от личното удовлетворение от самата дейност. В образованието, външната мотивация може да бъде ефективна за стимулиране на краткосрочно ангажиране с учебни задачи, но може да не подкрепя дългосрочното развитие на учебни умения и вътрешен интерес към материала.

Модул 4. Стратегии за ранно откриване и интервенция

Накратко...

Този модул се фокусира върху стратегиите за ранно откриване и интервенция за предотвратяване на отпадането от ПОО. В част 4.1 се разглеждат разпознаването и подходящата реакция на признаците за рискови учащи. В него се обясняват и рисковете

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

фактори и ранните предупредителни признаци за отпадане от професионалното обучение, както и стратегиите за реагиране при ранни предупредителни признаци за отпадане от професионалното обучение.

В раздел 4.2 се разглежда прилагането на ефективни практики за ранна интервенция, които играят решаваща роля за намаляване на риска от отпадане. Той представя подробни стратегии за справяне с всеки от факторите за отпадане, представени в първата подглава. И накрая, част 4.3 предлага и разяснява списъка със стратегии за ранна интервенция, създаден специално за учителите.



Част 4.1 Разпознаване и реагиране на признаците на ученици в риск

За да се разпознае и открие навреме потенциалното отпадане от професионалното обучение, е от решаващо значение да се съсредоточим върху ранните предупредителни знаци, причините за отпадането и рисковите фактори.

Могат да бъдат разработени системи за ранно предупреждение, които да идентифицират учениците в риск и да се намесят, за да предотвратят окончателното и нежелано отпадане.

Тези системи могат да бъдат усъвършенствани с прогнозни модели, които отчитат информация за профила на учащите (социално-икономически произход), ангажираност

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



(ниво на мотивация), поведенчески модели (редовност на присъствията) и резултати в рамките на курса (резултати от изпити и дейности).

Необходими са механизми за намеса, за да се избегне отпадането на ученика. Те варират много в зависимост от конкретния случай и едно от най-важните изисквания е да бъдат разработени от професионален екип, който може да покрие различните нужди на ученика.¹⁰

Кои са основните рискови фактори за отпадане от професионално обучение?

Процентът на отпадане от професионално обучение се влияе от различни рискови фактори и е важно да се разбере произходът на тези фактори и да се предложат потенциални решения в рамките на системата за ПОО и в сътрудничество със семейството или мрежата за подкрепа на учениците.¹¹

Рисковите фактори за отпадане от професионално обучение включват ниска образователна квалификация, ниски резултати в училище, прекъсване на предишния образователен курс, нисък социално-икономически произход, миграция и неуспех при постигането на желаната професия. Личностните характеристики и личният контекст, в който живее ученикът, като например отъждествяване с образователните цели или липса на семейна подкрепа, могат да доведат до доброволно оттегляне и окончателно отпадане.¹²

Като цяло е важно да се подчертае, че програмите за професионално обучение могат да създадат благоприятна среда, която да стимулира задържането на учениците, тяхната ангажираност и успех в професионалното образование. Ориентирането и консултирането на индивидуално и семейно ниво са доста добре дошли в този вид среда, тъй като холистичните интервенции гарантират по-добър успех.

Идентифицирането и преодоляването на тези фактори дава възможност за превенция на отпадането и подобрява цялостния успех на програмите за професионално обучение.

¹⁰ https://www.cedefop.europa.eu/files/6211_en.pdf

¹¹ <https://link.springer.com/article/10.1007/s11618-023-01151-1>

¹² <https://ijcer.net/index.php/pub/article/view/218>

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Как можем да открием ранните предупредителни знаци за отпадане от професионалното обучение?

В много случаи учителите се фокусират само върху съдържателната част на курса. Въпреки това, грижата за благополучието и постиженията на всички ученици също е тяхна отговорност. В този смисъл е много полезно да се знае предварително кои аспекти корелират с риска от отпадане.¹³

Някои основни аспекти, на които трябва да обърнете внимание, са:



Прекомерно отсъствие от работа: Ученици, които пропускат значителен брой обучения, например повече от една седмица на семестър.



Неизпълнение на основните учебни курсове: Ученици, които не са издържали основни учебни курсове, като математика или английски език.



Липса на ангажираност: Неангажираност към обучението, изразяваща се в слабо присъствие, липса на ангажираност в класната стая или проблеми с поведението.



¹³ <https://publisherspanel.com/api/files/view/1411094.pdf>



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Нисък социално-икономически произход: Учениците с нисък социално-икономически статус са по-склонни да отпаднат от училище.



Ниска образователна квалификация и постижения в училище: Учениците с ниски постижения в училище са изложени на по-висок риск от отпадане. Както и тези, които са прекъснали предишен образователен курс.



Миграционен контекст: Учениците се сблъскват с повече езикови бариери, културни различия и предизвикателства, свързани с интеграцията, които оказват влияние върху тяхната ангажираност и резултати в професионалното обучение.

Разпознаването на тези ранни предупредителни знаци и рискови фактори в условията на професионално обучение дава възможност на преподавателите и институциите да прилагат целенасочени интервенции за ефективна подкрепа на учащите в риск и за подобряване на процента на задържане в програмите за професионално образование.

Как да реагираме на ранните предупредителни сигнали за отпадане от професионално обучение

Програмите за професионално обучение могат да използват ранни предупредителни знаци, за да се насочат първоначално към ученици, които може да изпитат спад по време на прокълването. Допълнителни интервенции и системи за откриване могат да помогнат за разбирането на поведението и представянето на учениците, което позволява навременна



интервенция, разработена от мултидисциплинарен екип за конкретен ученик с уникални нужди.¹⁴

Препоръчително е да се създаде група от обучаващ персонал, която да определи конкретни показатели, да идентифицира и приоритизира основните рискови фактори в зависимост от конкретния контекст на страната, града и училището и накрая да се споразумее за праговете, при които учениците ще бъдат определяни като "заstraшени" или "с висок риск" от отпадане.

"Как да реагираме на ранните предупредителни знаци"

- ✓ **Индивидуални интервенции от самото начало:** Най-важният аспект е да се отговори на специфичните нужди и предизвикателства на ученика.
- ✓ **По-добра координация отгоре:** От съществено значение е да се осигури по-съгласуван подход към подпомагането на учениците.
- ✓ **Споделяне на информация между професионалисти:** Систематичен обмен на информация и засилено сътрудничество между специалистите, което подобрява цялостната мрежа за подкрепа на учениците в риск.
- ✓ **Разбирането на оттеглянето в основата:** Постигнете по-добро разбиране на процеса на отпадане и факторите, които водят до ранно напускане на учениците.

¹⁴

<https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-toolkit-tackling-early-leaving/intervention-approaches/monitoring-early-leavers>



✓ **Предлагайте възможности за обучение на работното място:**

Осигурете на учениците практически опит в избраната от тях област, за да им помогнете да изградят увереност, да развият умения и да видят значението на обучението си за бъдещата им кариера.

Ефективността на цялостните и задълбочени интервенции зависи от доброто първоначално планиране от страна на ръководството, което позволява гъвкавост и предлага решения, но също така и от постоянния подход на наблюдение от страна на учителите, които са бдителни, за да открият ранните признаци на отпадане. След това е важно да се съобщи скоро, за да могат да се съберат навреме всички ресурси и знания.



Специфики в България

Част 4.1

Важността да се разкрият и установят децата от „група риск“ се признава за водеща от всички специалисти, работещи с ученици. Това е най-благодарната група клиенти, подходящи за провеждане на психопрофилактика, консултиране и психотерапия (Кунчев, 2019, <https://kunchev.blog.b>).

Голяма част от подрастващите от „група риск“ са т. нар. „нарочени деца“ и „деца без диагноза“ (проблеми клиенти). За тях са характерни някои особености, обхващащи различни жизнени сфери – сферите за диагностика и последваща корекция.

В поведенческата сфера се наблюдават:

- бягство от разрешаване на проблеми;
- нестабилност в отношенията с обкръжението;
- доминиращ еднотипен способ за реагиране при фрустрация и трудности;
- високо ниво на претенции при отсъствие на критична оценка за собствените си възможности;
- склонност към обвиняване на другите, егоцентризъм, агресивно и неуверено поведение;
- прояви на социофобия;
- ориентация към много твърди норми и изисквания;
- перфекционизъм, нетърпимост и нетърпеливост, които не позволяват отношенията с другите да придобият устойчивост.

В афективната сфера се наблюдават:

- емоционална лабилност;
- ниска фрустрационна толерантност;
- бързо възникване и нарастване на тревожността и депресивността;
- ниска и нестабилна самооценка;
- преувеличаване на негативните събития и минимизиране на позитивните, което още повече потиска самооценката, като води до не приемане на „обратна връзка“ и способства самоизолация;

В мотивационно-потребностната сфера се наблюдават:

- блокиране на потребностите от защита, самоутвърждаване и свобода;
- затрудняване принадлежността към референтната група във временна перспектива.

В когнитивната сфера се наблюдават:

- „афективна логика“;
- „задълженост“ („аз трябва“; „аз съм длъжен“);
- свърхочаквания към другите („другите трябва“);
- „емоционални блокажи“ („момчетата не плачат“);

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



- ескапизъм (избягване на проблеми);
- „селективни избори“ (съставяне на заключения, основаващи се на детайли, изведени от контекста („ако другите ме критикуват, то аз наистина съм лош“; „тунелно“ мислене);
- „генерализиране“ (съставяне на глобални умозакljučения, основаващи се на един изолиран факт);
- „абсолютно мислене“ (преживяване на опита в две противоположни категории („всичко или нищо“; „черно-бяло“ мислене);
- „произволно отражение“ (формиране на изводи при отсъствие на аргументи);
- перфекционизъм (стремеж всичко не просто да се направи, а да се прави отлично).

Част 4.2 Прилагане на ефективни практики за ранна интервенция



Ефективните практики за ранна интервенция за предотвратяване на отпадането от професионално обучение включват редица стратегии и инициативи. Тези практики са насочени към консултиране и съветване на обучаваните, повишаване на ангажираността на обучаваните чрез смислена учебна програма и засилване на чувството за принадлежност на обучаваните към средата за професионално обучение.¹⁵

Освен това ключовите компоненти на програмите за превенция на отпадането включват силни програми за четене и писане, академично наставничество, индивидуализиране и подобряване на поведението и социалните умения в класната стая.

Прилагането на програми като кариерно и техническо образование, учене на работното място, наставничество, наставничество и професионално развитие на преподавателите също са от решаващо значение за намаляване на броя на отпадналите ученици. Тези стратегии имат за цел да създадат безопасна учебна среда, да насърчат активното учене, да ангажират учениците по смислен начин и да осигурят индивидуално обучение, за да отговорят на разнообразните нужди на учениците в риск.

¹⁵ https://ectacenter.org/~pdfs/topics/eiservices/keyprinciplesmatrix_01_30_15.pdf



Ниска образователна квалификация

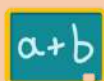
Ниската образователна квалификация е значителен рисков фактор за отпадане от програмите за професионално обучение, което се отразява на способността на учениците да успеят в обучението си. Необходимо е да се обърне специално внимание на този аспект, тъй като в него учителят и центърът за професионално обучение обикновено могат да окажат най-голямо въздействие.

За да се справят ефективно с това предизвикателство и да подкрепят учениците с ниска образователна квалификация, програмите за професионално обучение могат да прилагат различни интервенции, за да отговорят на специфичните нужди на тези ученици.

"Как да се справим с ниската образователна квалификация"

- ✓ Програми за коригиращо образование
- ✓ Индивидуални планове за обучение
- ✓ Наставничество
- ✓ Семинари за развитие на умения
- ✓ Кариерно консултиране и ориентиране
- ✓ Сътрудничество с партньори от общността

Впускане в подробности...





Програми за коригиращо образование

Описание	Предлагането на програми за коригиращо образование, които се фокусират върху основните умения по предмети като математика, език и грамотност, може да помогне за преодоляване на разликата в знанията на учениците с ниска и висока образователна квалификация.
Въздействие	Тези програми предоставят целенасочена подкрепа за подобряване на учебните компетентности на учениците и за изграждане на основни умения, необходими за успешно професионално обучение.



Индивидуални планове за обучение

Описание	Разработването на индивидуални учебни планове за ученици с нисък образователен ценз дава възможност за персонализирано обучение и подкрепа, съобразени със специфичните им образователни потребности.
Въздействие	Чрез адаптиране на учебния опит програмите за професионално обучение могат да отговорят на уникалните предизвикателства, пред които са изправени учениците с ниска образователна квалификация, и да увеличат шансовете им за успех.



Наставничество

Описание	Осигуряването на програми за наставничество и услуги за академична подкрепа може да предложи насоки, насърчение и академична помощ на ученици с нисък образователен ценз.
----------	---



Въздействие	Взаимоотношенията с менторите и академичната подкрепа могат да повишат увереността, мотивацията и учебните резултати на учениците, създавайки благоприятна среда за тяхното образователно пътуване.
-------------	---



Семинари за развитие на умения

Описание	Организирането на семинари за развиване на умения, насочени към основни професионални умения, може да помогне на учениците с ниска образователна степен да придобият практически знания и опит.
Въздействие	Тези семинари подобряват професионалните компетенции на учениците, повишават тяхната увереност в способностите им и ги подготвят за изискванията на работната сила.



Кариерно консултиране и ориентиране

Описание	Предлагането на услуги за кариерно консултиране, които помагат на учениците да проучат възможностите за професионално развитие, да си поставят цели и да вземат информирани решения относно професионалното си обучение, може да даде възможност на хората с ниско образование.
Въздействие	Кариерното консултиране предоставя на учениците информацията и ресурсите, необходими за привеждане на техните стремежи в съответствие с подходящите професионални възможности, което повишава тяхната ангажираност и ангажираност с обучението.





Сътрудничество с партньори от Общността

Описание	Сътрудничеството с обществени организации, работодатели и партньори от индустрията за създаване на възможности за учене на работното място може да осигури практически опит за ученици с ниска образователна квалификация.
Въздействие	Тези партньорства запознават учениците с реални условия, подобряват практическите им умения и укрепват връзката им с професионалната сфера.

Чрез прилагането на тези интервенции, съобразени със специфичните нужди на учениците с ниска образователна квалификация, програмите за професионално обучение могат да създадат подкрепяща и приобщаваща учебна среда, която насърчава задържането, ангажираността и успеха на учениците в обучението по ПОО.

16



Ниски постижения в училище

¹⁶ Проектиран от Freepik.com

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.

Ефективните интервенции за справяне с ниските резултати в училище като рисков фактор за отпадане от професионалното обучение включват¹⁷ :

Всеобхватно подобряване на обучението¹⁸ : Прилагане на всеобхватни стратегии, насочени към подобряване на цялостната система за обучение, повишаване на чувството за принадлежност на учениците и засилване на ангажираността им чрез смислена учебна програма, за да се преодолеят ниските резултати и да се предотврати отпадането от училище. Това е стратегия, която трябва да се разработи и постоянно да се преоценява в края на всяка учебна година. В процеса на усъвършенстване трябва да бъдат включени екипът за стратегическо управление и изпълнение.

Много препоръчителен вариант е предварително да се създаде модифициран вариант на курса за отделни ученици и групи ученици, застрашени от отпадане. Този вариант би могъл да включва академично наставничество, менторство и персонализирана подкрепа, за да се подобри процентът на задържане.¹⁹

Системи за надлъжно проследяване: За да се оцени кои ученици са в риск, трябва да има системи за надлъжно проследяване, които се използват на организационно ниво. Това ще улесни навременните интервенции, които подобряват учебните резултати и предотвратяват окончателното отпадане.

20



¹⁷ <https://ervet-journal.spr>

¹⁸ <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED1000000.pdf>

¹⁹

²⁰ Проектиран от Freepik.com

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Прекъсване на предишни образователни курсове

Интервенциите, насочени към преодоляване на прекъсването на предишните образователни курсове като рисков фактор за отпадане от професионално обучение, са от решаващо значение за подпомагане на успешния преход на учениците и завършването на техните програми за обучение. Изследванията предлагат няколко ефективни стратегии, основани на ранните рискови фактори и личностните конструкти.

- **Незабавна реинтеграция:** От съществено значение са интервенциите, насочени към реинтеграция в образованието и обучението веднага след преждевременното прекратяване на обучението (ПУО). Приблизително две трети от юношите, които са се сблъскали с ПТП, са успели да се върнат към образованието, което подчертава значението на навременната подкрепа. Важно е обаче да се открият и причините за отпадането на учениците.
- **Мерки за превенция:** Мерките за превенция трябва да включват предоставяне на информация за професионални и образователни алтернативи, за да се намали прекъсването на образователните траектории. Това може да помогне да се сведе до минимум рискът от ПТП и оттегляне от програми за образование и обучение.
- **Непрекъснато кариерно консултиране:** Персонализираните напътствия и наставничество също могат да мотивират лицата с ниски семейни ресурси да продължат да се занимават с обучението си. Липсата на семейна подкрепа е един от проблемите, тъй като младите хора отпадат от училище, тъй като не могат да се справят добре с натиска на семейството.



- **Диференцирана подкрепа:** Никой ученик не е еднакъв за друг. Всеки човек има собствени нужди, очаквания и сюжет. Ето защо съобразените с индивидуалните характеристики интервенции могат да бъдат ефективни. Например юношите със силна откритост могат да се възползват от конструктивна подкрепа за кариерно развитие, докато тези със силна самоефективност може да се нуждаят от конкретни насоки, за да избегнат неквалифицирана работа.

Програмите за професионално обучение могат да окажат по-добра подкрепа на учениците, изложени на риск от прекъсване на обучението и отпадане, като прилагат тези интервенции и стратегии и в крайна сметка подобрят шансовете им за успешно завършване и професионална адаптация.



Нисък социално-икономически произход

Преодоляването на въздействието на ниския социално-икономически произход върху процента на отпадащите от програмите за професионално обучение изисква целенасочени интервенции и механизми за подкрепа. Някои от ефективните стратегии за ограничаване на този рисков фактор са:

- **Назначаване на адвокати за възрастни:** Осигуряване на ученици от ниски социално-икономически слоеве на възрастни адвокати, които им оказват индивидуална подкрепа, насоки и наставничество. Тези застъпници могат да

²¹ Проектиран от Freepik.com

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



помогнат на учениците да се справят с предизвикателствата, да ги окуражават и да съдействат за преодоляване на всички пречки пред образованието им.

- **Предлагане на академична подкрепа:** Предоставянето на академична подкрепа, съобразена с нуждите на учениците, застрашени от отпадане, е от решаващо значение. Програмите за обогатяване, преподаването на уроци и допълнителните ресурси могат да помогнат за подобряване на учебните постижения и да увеличат процента на задържане на учениците, изправени пред социално-икономически предизвикателства.
- **Многокомпонентни интервенции, базирани на обучение:** Прилагането на всеобхватни интервенции в рамките на институциите за обучение, които са насочени към различни аспекти на благосъстоянието на учениците, като например свързаност с обучението, подкрепа от страна на учителя/обучителя и оценяване на професията, може ефективно да предотврати отпадането на учениците в програмите за професионално образование. Тези многокомпонентни подходи са показали обещаващи резултати за намаляване на процента на отпадналите ученици.
- **Преодоляване на структурните неравенства:** От съществено значение е признаването и преодоляването на структурните неравенства в образователната система, които допринасят за отпадането на ученици от ниски социално-икономически слоеве. Стратегиите, насочени към подобряване на качеството на преподаване, осигуряване на равен достъп до ресурси и създаване на благоприятна учебна среда, могат да помогнат за смекчаване на въздействието на социално-икономическите различия върху образователните резултати.

Като се фокусират върху всеобхватната подкрепа за учениците от ниски социално-икономически слоеве и прилагат тези интервенции, програмите за



професионално обучение могат ефективно да намалят броя на отпадналите ученици и да повишат образователния успех на всички учащи.

22



Предистория на миграцията

Подкрепа за младите мигранти: Предоставянето на целенасочена подкрепа на младите мигранти и бежанци по време на професионалното образование и обучение (ПОО) за преодоляване на слабите учебни знания или съответните умения е от решаващо значение. Осигуряването на положителен учебен опит в училищата за ПОО може да помогне за подобряване на образователните резултати на учениците с миграционен произход.

- **Кариерно ориентиране и консултиране:** Прилагането на програми за кариерно ориентиране и консултиране като спомагателни лостове за свеждане до минимум на ранното напускане на професионалното образование и обучение може да бъде ефективно. Тези програми имат за цел да мотивират учащите да останат в образованието, да ги информират за възможностите за кариерно развитие и да им предоставят индивидуална подкрепа чрез наставничество, менторство и индивидуална помощ.

²² Проектиран от Freepik.com

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.

- **Преодоляване на структурните бариери:** Разпознаването и преодоляването на структурните бариери, които могат да попречат на образователния успех на учениците с миграционен произход, е от съществено значение. Осигуряването на програми за приобщаващо образование, индивидуална подкрепа и инициативи за превенция на отпадането от обучение може да помогне за намаляване на предизвикателствата, пред които са изправени тези ученици.
- **Насърчаване на свързаността в училище:** Организиране на извънкласни дейности за изграждане на взаимоотношения на подкрепа с учители, връстници и други образователни институции, за да се създаде чувство за принадлежност и да се насърчи култура и среда, която се стреми към приобщаване. Това ще помогне на хората с миграционен произход да създадат първоначална общност и да се запознаят с нови хора, които могат да се превърнат в социална подкрепа в дългосрочен план.

Прилагайки тези интервенции, съобразени с нуждите на учениците с мигрантски произход, програмите за професионално обучение могат ефективно да намалят процента на отпадане и да подпомогнат успешното интегриране на тези лица на пазара на труда.

23



Невъзможност за постигане на желаните професии

²³ Проектиран от Freepik.com

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Преоценка на първоначалния избор: Обучаемите, които не успяват да се реализират в желаната от тях професия, могат да се възползват от преоценката на първоначалния си избор и да започнат друга програма за професионално образование и обучение (ПОО). Това им позволява да запазят възможностите си на пазара на труда и да се интегрират успешно в работната сила.

- **Ранно разпознаване на неудовлетвореността:** От решаващо значение е недоволството от ПОО да бъде разпознато на ранен етап, за да могат учениците да вземат информирани решения за своя образователен път. Ако немотивираният ученик продължава да посещава уроци, които смята за безполезни, рискът от отпадане е много висок. Този проблем може да бъде решен, като се покаже на ученика, че една и съща степен може да доведе до много различни възможности за работа и е по-лесно да се преадаптирате и да насърчите кариерна промяна, когато сте завършили текущия курс, защото наборът от придобити умения може да бъде полезен за повече сектори и работни позиции, отколкото сте очаквали.
- **Обръщане на внимание на условията за обучение:** Обучението е първият поглед към пазара на труда, тъй като в много случаи то е първата позиция, свързана с работа, която младите хора срещат. Изключително важно е да се гарантира качеството на обучението. Освен това по-високото заплащане на обучението може да спомогне за повишаване на мотивацията на младите хора. Решаването на тези условия на обучение е от съществено значение за задържането на учениците и за подкрепата им за постигане на желаните професии.
- **Мерки на политиката:** Прилагането на политически мерки, насочени към превенция, интервенция и компенсиране, може да помогне за свеждане до минимум на случаите на преждевременно прекратяване на обучението. Тези мерки следва да предоставят информация за професионални и образователни алтернативи и да подкрепят обучаемите с ниски семейни ресурси чрез персонализирани напътствия, наставничество и финансова подкрепа, ако е възможно.



Програмите за ранна интервенция в областта на професионалното обучение неизбежно трябва да се занимават и с културното многообразие и приобщаване чрез прилагане на стратегически политически интервенции за насърчаване на приобщаваща среда. Тези програми се фокусират върху създаването на съобразени с културата практики на преподаване, разработване на учебни програми и стратегии за ангажиране на семейството, за да се гарантира, че всички лица се чувстват ценени и подкрепяни в техния път на обучение.

Чрез насърчаване на иновациите, поощряване на сътрудничеството между заинтересованите страни и прилагане на най-добрите практики, които дават приоритет на многообразието, равенството и приобщаването, тези програми имат за цел да генерират по-ефективни инициативи за интервенция.

В този смисъл програмите за обучение, семинарите и възможностите за непрекъснато професионално развитие са от съществено значение за педагозите и доставчиците на услуги, за да придобият необходимите умения за насърчаване на многообразието, равенството и приобщаването в програмите за ранна интервенция.

Съвместните партньорства с организации на общността, културни групи и семейства играят решаваща роля за повишаване на културната компетентност в образователната среда, като предоставят ценни познания и ресурси за създаване на практики, съобразени с културните особености, които служат по-добре на всички хора.



Специфики в България

Част 4.2

Стратегията за превенция и намаляване дела на отпадащите и преждевременно напусналите образователната система в Раздел 7. „Политики и ключови мерки за предотвратяване на преждевременното напускане на училище“ подчертава, че постигането на стратегическата и оперативните цели се осъществява чрез :

- Превенция, която цели предотвратяване на възникването на предпоставки преждевременно напускане на училище, както и ограничаване на условията, които го благоприятстват. Политиките и мерките за превенция са насочени от образованието и грижите в ранна детска възраст до завършване на средното образование.

- Интервенция, която цели създаването на условия за ограничаване на преждевременното напускане при отчитане на конкретните заплахи на равнището на отделните лица, следвайки принципа за решаване на проблемите на най-ниско равнище.

- Компенсиране, което има за цел да подпомогне преждевременно напусналите училище отново да се включат в образованието, като им бъдат предложени разнообразни и достъпни форми за завръщане в системата на образование и обучение и/или придобиване на квалификация.

По отношение на прилагане на системи за ранно предупреждение Стратегията предвижда след идентифициране на децата и учениците, застрашени от преждевременно напускане на училище, и причините за това, следва да се прилагат конкретни мерки за всеки застрашен, като:

- работа със семейството му;
- насочване за работа с психолог, педагогически съветник, младежки или социален работник, препоръка за включване в полуинтернатна група или целодневна организация на учебния ден и др.;
- допълнителни занимания/консултации, насочване към занимания по интереси;

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

- мотивиране за продължаване на образованието в следваща степен или за придобиване на професионална квалификация.

Като индикатори за ранно предупреждение Стратегията използва следните:

- Брой неизвинени и извинени отсъствия
- Резултати от национални външни оценявания
- Дял на учениците, които учат за втора и повече години в същия клас – общо и по образователни степени и етапи
- Брой семейства, създадени от лица под 18 години
- Брой раждания във възрастовата група под 18 години
- Брой деца, преминали и регистрирани в Детска педагогическа стая
- Брой деца, жертви на престъпления.

Част 4.3 Стратегии за ранна интервенция за обучители

За да обобщим съдържанието на този модул, можете да разгледате основните стъпки, които трябва да се предприемат, за да се създаде стратегия за ранна интервенция, която обучителите могат да използват за предотвратяване на отпадането от професионално обучение:



✓ Ранно оценяване и идентифициране

Редовно оценявайте напредъка на учениците и идентифицирайте потенциалните предизвикателства на ранен етап. Използвайте инструменти за диагностика, за да откриете пропуските в обучението и да ги отстраните своевременно.

✓ Мониторинг на посещаемостта и интервенция

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Проследяване на моделите на посещаемост и ранна намеса, ако даден ученик показва признаци на нередовно посещаване. Идентифицирайте и преодолейте потенциалните пречки пред посещаемостта, като например проблеми с транспорта или графика:



✓ Финансова и ресурсна подкрепа

Идентифицирайте финансовите предизвикателства на ранен етап и получите подкрепа от органа за вземане на решения, за да откриете наличните ресурси за подкрепа. Всички ученици трябва да имат достъп до необходимите материали, инструменти и консултации в контекста на ПОО.

✓ Гъвкаво планиране и доставка

Обмислете възможности за гъвкаво планиране и получите подкрепа от органа за вземане на решения, така че да можете да съобразите работните или семейните задължения на учениците с програмата. Използвайте подходи за онлайн или смесено обучение, за да предложите разнообразни предпочитания за обучение.

✓ Сътрудничество с други служители и външни работодатели

Подкрепяйте силни партньорства с други колеги, за да могат те да ви помагат с вашите ученици. Свържете се с работодатели, за да предоставите на учениците реални познания и възможности. Съдействайте за стажове, чиракуване или работа в сянка, за да подобрите разбирането на учениците за избраната от тях област.





✓ **Индивидуални планове за обучение**

Разработване на персонализирани учебни планове въз основа на силните и слабите страни на всеки ученик и стиловете му на учене.

✓ **Стратегии за ангажиране**

Създавайте интерактивни и практически учебни преживявания, за да ангажирате учениците. Насърчавайте позитивна учебна среда, която насърчава активното участие и кара учениците в риск да се чувстват значими в класа.

✓ **Проучване на кариерата и определяне на цели**

Помагайте на учениците да проучат потенциалните си професионални възможности в рамките на програмата за професионално обучение. Поставете реалистични краткосрочни и дългосрочни цели, като наблягате на връзката между обучението и бъдещите възможности.

✓ **Семинари за развитие на умения**

Помислете нестандартно и съставете дългосрочен календар с различни семинари, които подобряват меките умения, като например комуникация, работа в екип и решаване на проблеми. Това ще помогне на ученика в реалния му живот и може да действа като механизъм за справяне с уязвимостите.



✓ **Наставничество и консултиране**

Назначаване на наставници, които да предоставят насоки и подкрепа на учениците. Те могат да бъдат учители, външни наставници, предишни ученици, които са се сблъскали с подобна ситуация, но са се върнали на правилния път и имат история за успех и гледна точка, която да споделят. Във всеки един от тези случаи трябва да се уверите, че наблюдавате процеса и че сте подкрепа и за ментора.

✓ **Програми за партньорска подкрепа**

Създаване на програми за наставничество от връстници, които да насърчават учениците да се подкрепят взаимно. Насърчаване на чувството за общност в рамките на групата за професионално обучение.

✓ **Редовна обратна връзка и комуникация**

Предоставяне на навременна и конструктивна обратна връзка за представянето на учениците. Поддържайте отворени канали за комуникация с учениците, като своевременно решавате проблемите.



Обучителите трябва да прилагат тези стратегии за ранна интервенция, за да създадат подкрепяща и приобщаваща учебна среда, която впоследствие значително да намали риска от отпадане от програмите за професионално обучение.

Препратки:

- https://www.linkedin.com/pulse/early-warning-signs-skills-training-development-jbs-cm-digied?trk=article-ssr-frontend-pulse_more-articles_related-content-card
- <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-toolkit-tackling-early-leaving/intervention-approaches/monitoring-early-leavers>
- <https://www.adlit.org/topics/dropout-prevention/what-are-key-components-dropout-prevention-programs>
- Stratton, T. P., Janetski, B. K., Ray, M. E., Higginbotham, M. C., Lebovitz, L., & Martin, B. A. (2022). Откриването на учебни ранни предупредителни знаци и ефективната интервенция "отнема цяло село". *American journal of pharmaceutical education*, 86(7), 8743. <https://doi.org/10.5688/ajpe8743>
- Cerda-Navarro, A., Sureda-Negre, J. & Comas-Forgas, R. Recommendations for confronting vocational education dropout: a literature review. *Empirical Res Voc Ed Train* 9, 17 (2017). <https://doi.org/10.1186/s40461-017-0061-4>
- Shannon, G. SSue & Bylsma, Pete (2005). Обещаващи програми и практики за превенция на отпадането от училище: Report to the Legislature. Washington: Офисът на суперинтенданта на общественото образование. Извлечено на 8 март 2024 г. от: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED498352.pdf>
- Psifidou, I. et al. (2022). Минимизиране на ранното напускане на професионалното образование и обучение в Европа: кариерното ориентиране и консултиране като помощни лостове. Люксембург: Служба за публикации. Работен документ на Cedefop, № 11. <http://data.europa.eu/doi/10.2801/75320>



Специфики в България

Част 4.3

Секторният анализ на Министерство на финансите „Преглед на публичните разходи: Образованието - състояние, проблеми и възможности“ подчертава, че с оглед оптимизирането на училищната мрежа е създаден комитет, включващ инспектори, училищни директори, представители на дирекциите “Общо образование” и “Професионално образование” към Министерството на образованието и науката. Комитетът разработва критерии за оптимизация и планове за прилагане, които обаче са доста неясни и не отчитат връзките със системата на образование и обучение като цяло.

Основните цели на критериите за оптимизация са:

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



- ◆ да осигурят конкурентоспособни и признати в Европейския съюз училища
- ◆ да отговорят на тенденциите в демографското развитие като драстичното намаляване на прираста на населението в България
- ◆ да отчетат икономическите характеристики на отделните региони и да отговорят на нуждите на пазара на труда.

Поддържането на екстензивна училищна мрежа е основен финансов проблем за държавата, но решенията за закриване на училища се взимат много трудно. Основната причина за това са опасенията от повишаване безработицата сред учителите, за които възможностите за нова работа и за преквалификации са ограничени.

Анализът визира и следните основни проблеми в системата на професионално образование:

- ◆ Рязкото намаляване на броя на учениците в сферата на професионалното образование. Този проблем е до голяма степен демографски и засяга почти всички сектори на образователната система.
- ◆ Наличие на отпадащи ученици от професионалните училища и на такива, завършващи с ниска квалификация. И двете групи са силно податливи на дългосрочна безработица.
- ◆ Ниска ефективност на системата. Броят на учителите в системата на професионалното образование се увеличава без отчитане на демографските тенденции в страната. Не се използват възможностите за обединяване на училища и оптимизиране на училищната мрежа. Критериите за оптимизиране все още са неясни и недостатъчно обвързани с усилията, полагани в общообразователните училища.
- ◆ Трудности при оценка на качеството на системата. Националната агенция за професионално образование не осигурява постигане на качество в повечето направления на професионалното образование. Не съществува единна система за измерване и оценка на състоянието на професионалното образование. Системата за оценяване на завършващите ученици в момента не дава възможност да се оцени в перспектива развитието на професионалното образование в България и да се сравни с това на ЕС.
- ◆ Липса на балансираност в програмите за обучение. Общообразователните предмети най-често се преподават в първите няколко години от обучението в професионалните училища, оставяйки последните години на професионална подготовка. По този начин възможностите на учениците от професионалните училища за продължаване на образованието във висшите училища са по-ограничени.

Модул 5. Алтернативни пътища и стратегии за задържане



Общи съображения:

Повечето млади хора завършват етапите на образователната система, продължават образованието си или възможностите за обучение и започват работа със специалност и диплома. Но в същото време един от всеки седем млади европейци отпада от училище, без да притежава уменията или квалификацията, които понастоящем се считат за необходими за успешен преход на пазара на труда. Въпреки че делът на отпадащите от училище в Европейския съюз напоследък намалява, все още има голям брой млади хора, класифицирани като преждевременно напуснали училище.

През 2003 г. Европейският съюз определи преждевременно напусналите училище като хора на възраст между 18 и 24 години, които са завършили само основно или по-ниско образование и вече не продължават да учат или да се обучават. Така че преждевременно напусналите училище се отнасят до тези, които са завършили само предучилищно, начално, основно, по-ниско средно или кратко средно образование, което е с продължителност под 2 години (ISCED, 2011 г.). Отпадането от училище е проблем, който засяга не само ученика, който взема това решение; явлението се отразява на неговото семейство, общност и общество в дългосрочен план.

Ранното напускане на училище обикновено се обяснява с лични, социални, икономически, географски, образователни или семейни причини. Тези причини могат да бъдат външни или вътрешни, свързани с опита в училище, и винаги са много специфични за отделния човек. За мнозина напускането на училище е резултат от различни причини, като например лоши резултати в училище, незадоволителни взаимоотношения с учители или връстници, тормоз, липса на мотивация или принадлежност към "неправилните групи", както и лични или семейни проблеми, като например употреба на наркотици или бездомност.

Поради тази причина на правителствено и институционално равнище има многобройни проучвания, които анализират въздействието на отпадането от училище. Например, проучванията илюстрират, че учениците, които отпадат от училище, отчитат по-високи нива на безработица, по-ниски заплати и по-големи здравословни проблеми от останалите. По този начин ранното напускане на училище се свързва с по-висока степен на престъпност, деструктивно поведение - употреба на наркотици и алкохол и пристрастяване. Ниското им



ниво на заетост или фактът, че заемат по-нископлатени длъжности, се отразява на стандарта им на живот, но също и на националния доход, като данъците са на ниско ниво или тази категория се подпомага от социални мерки. Като се имат предвид тези фактори, отпадането от училище е проблем на национално равнище, който изисква разработването на дългосрочни стратегии за борба с него. Решаването на проблема с отпадането от училище изисква многостранен подход, който включва ранно идентифициране на учениците в риск, предоставяне на индивидуална подкрепа и предлагане на алтернативни пътища за завършване на училище.

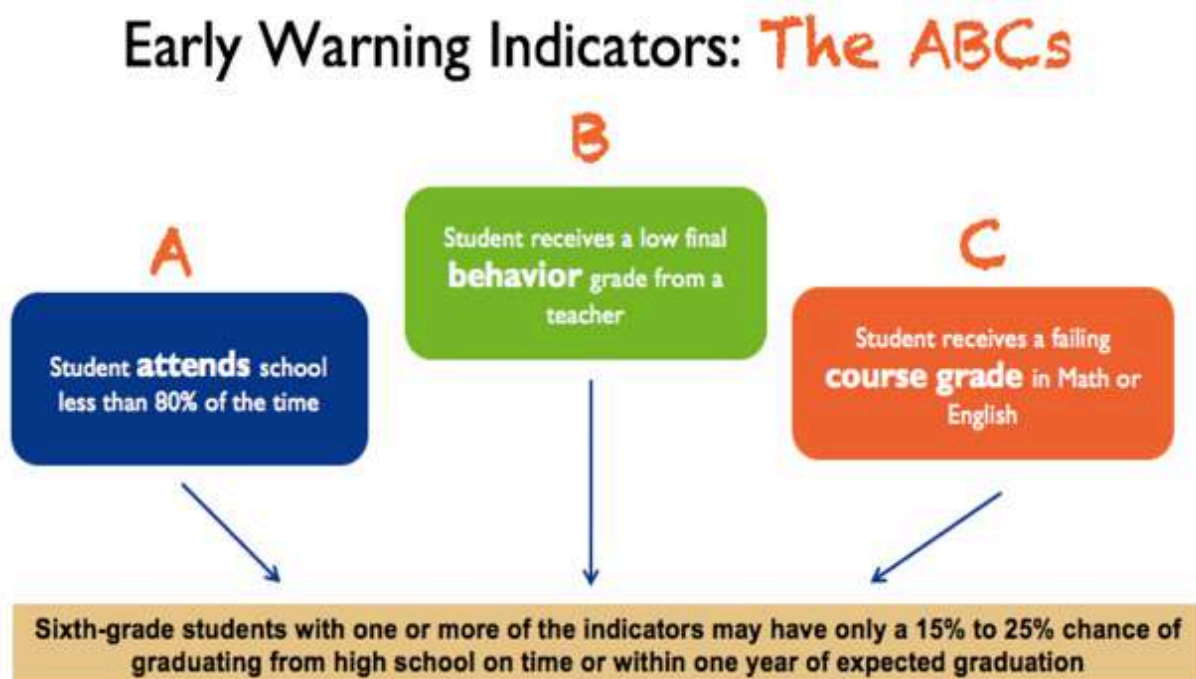
Значителна част от проблема може да се отдаде на липсата на подкрепа и консултации от страна на училището, както и на липсата на интерес към образованието и учебните програми в средните училища, които често не предоставят достатъчно разнообразни възможности, алтернативни педагогически методи или възможности за учене чрез преживяване.

Ето защо са необходими ефективни мерки за намаляване на процента на младите хора, които не посещават училище, тъй като това явление е фактор, който допринася за социалното изключване на по-късен етап.

Тук ще намерите подробен преглед на алтернативните пътища и стратегиите за задържане на учениците за предотвратяване на отпадането.

Част 5.1 Системи за ранно предупреждение. Как да идентифицираме учениците в риск

а. Показатели



Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Многобройни проучвания в тази област показват ефективността на използването на прогнозни показатели за отпадане за идентифициране на лицата в риск и за ранно приемане на мерки за интервенция. Те отчитат широк спектър от показатели: *поведението в училище* (напр. отсъствия, закъснения, поведение в клас, изпълнение на задачи), *когнитивните способности* (коефициент на интелигентност), *личните ресурси* ("локус на контрол", академична самоефективност, удовлетвореност от училището) и *ранният училищен опит* ("задържане в клас", статут на специално образование), *расата, полът, етническият произход и социално-икономическият статус* са значими предиктори на ранното отпадане от училище.

Тези алтернативни концептуализации на риска от отпадане могат да бъдат по-полезни за родителите, специалистите и другите страни, които се занимават с превенция на отпадането, когато формулират интервенции. Идентифицирането на учениците в риск е труден процес, както защото признаците невинаги са видими, така и защото има няколко категории ученици, които могат да се окажат в тази ситуация, както тези със слаби учебни резултати, така и тези с висок интелектуален потенциал. Експертите в тази област обръщат внимание на някои поведенчески модели, които показват, че ученикът е изправен пред учебни или лични предизвикателства (или и пред двете):

- **Ниски бележки или големи вариации (първоначално високи, а след това изключително ниски бележки)**
- **лошо взаимодействие с членовете на класа или учителите.**
- **Оценки или непредоставяне на задачи.**

Слабите оценки са може би най-очевидното средство за идентифициране на учениците в риск. В зависимост от резултатите в училище можем да класифицираме учениците в три рискови категории: безопасни, под наблюдение и в опасност. Родителите и учителите ще бъдат уведомени за включването в дадена рискова категория.

- **Отсъствие от час / закъснение**

Ако ученикът не посещава часовете или често закъснява, това е друг добър показател за рисково поведение. отсъствията са основен проблем, с който училищните администратори трябва да се справят; затова в много училища има изискване за 20 отсъствия. Някои училища също така налагат задължително докладване на родителите или съветниците, за да сведат до минимум и да се справят с проблема. Отпадналите ученици съобщават, че са пропуснали твърде много дни в училище и че им е трудно да се справят с учебния материал. това е втората причина, която често се посочва, за да се оправдае отпадането им от училище. Ето защо е важно да се определи защо тези ученици отсъстват и да се намери начин те да си набавят материали и да се върнат в клас.

- **Слабо или никакво участие**



Учениците, които не участват в дейностите, може да са част от категориите, изложени на риск. Този аспект невинаги е валиден, тъй като някои ученици са просто срамежливи, а други проявяват по-малък интерес към съответната дисциплина. Въпреки това последователният отказ да участват в дискусиите в клас, да изпълняват дейностите в клас, да водят записки или да присъстват на занятията може да бъде показател за рисково поведение. Изключването се описва като постепенен процес, при който учениците се откъсват от училищната среда (Finn, 1989).

Поведенческата (например доброволно участие в клас, присъствие, усилия) и академичната (например изпълнение на домашните, време, прекарано в решаване на задачи) ангажираност са лесни за наблюдение, докато измерването на когнитивната ангажираност (учене, значимост на училищната работа) и афективната ангажираност (например чувство за принадлежност, взаимоотношения с учители и колеги) са по-трудни за измерване и изискват специализиран анализ.

- **Промените в настроението и поведението са индикатор за рискови ситуации**

И за двете ситуации са предложени редица стандартни тестове, които, когато се прилагат, могат да дадат ранни индикации за учениците, застрашени от ранно отпадане от училище.

В този случай преминах през два теста, предложени от експерти в областта. Като цяло въпросниците, разработени в рамките на проведените по този въпрос изследвания, отчитат някои основни очаквания:

- **основни характеристики:** пол, възраст.

- **информация за училищния живот:** курс на обучение, текущо обучение, отношение към учителите и бъдещи образователни стремежи;

- **информация за семейния живот и домашните условия на младите хора:** състав и роля в семейството, отношението им към родителите, братята и сестрите и района, в който живеят, икономическото положение

- **информация за групата/групите, към която/които принадлежат:** взаимодействието им със съучениците, състава на приятелската група и стремежите им извън образованието;

- **бъдещи планове за** продължаване на образованието и обучението и професионални стремежи.²⁴

²⁴ [Szylyk, H.S. \(2017\). Насърчаване на независимостта чрез академична култура на социална отговорност: Задълбочена теория за ангажиране на ученици в риск. Learning Environments Research \(Изследване на учебната среда\)](#)

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.

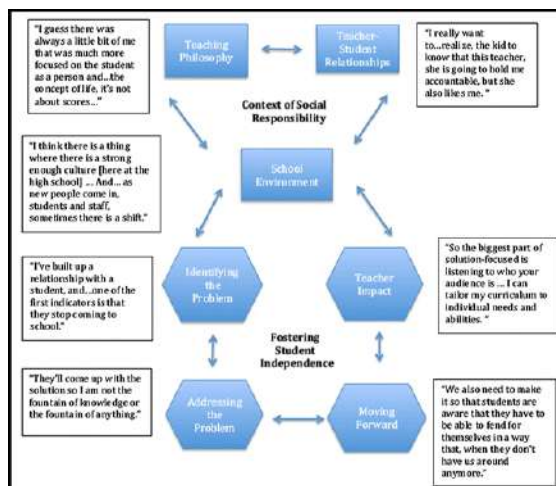


Таблица 1

Променливи, свързани с отпадането от училище



	Protective	Risk
Students	• Complete homework • Come to class prepared • High locus of control • Good self-concept • Expectations for school completion	• High rate of absences • Behavior problems • Poor academic performance • Grade retention • Working
Families	• Academic support (e.g., help with homework) and motivational support (e.g., high expectations, talk to children about school) for learning • Parental monitoring	• Low educational expectations • Mobility • Permissive parenting styles
Schools	• Orderly school environments • Committed, caring teachers • Fair discipline policies	• Weak adult authority • Large school size (>1,000 students) • High pupil-teacher ratios • Few caring relationships between staff and students • Poor or uninteresting curricula • Low expectations and high rates of truancy

Source: Reschly & Christenson, 2006a

Втората таблица предлага модел за анализ на степента на риска от преждевременно напускане на училище, като се вземат предвид 2 категории фактори: индивидуални и социални фактори и училищни и системни фактори.²⁵



Individual and Social Factors	Educational Performance	Academic Achievement	
		Persistence	
		Attainment	
	Behaviour	Engagement	Academic
			Social
		Anti-Social Tendency	
	Attitudes		
	Social Background	Past Experiences	
		Health	
		Family	Demographics
			Status and Structure
Practices			
Resources			
School and Systemic Factors	School Structure		
	School Practices		

в. Идентифициране на учениците в риск



- **Създаване на екип за оценка на риска** Създаване на екип за оценка на риска, съставен от учители, съветници, наставници и директори на училища. Този екип трябва да се събира периодично, за да обсъжда възникващите ситуации и опасения относно учениците в риск в училището.

Тъй като членовете на екипа работят на различни длъжности, те могат да предоставят различни гледни точки и прозрения за предизвикателствата на всеки ученик и за това как най-добре да се справят с тях. Разработване на единна стратегия за индивидуалните планове за интервенция, която да се съобщава на другите учители и персонал, за да се осигури съгласуван подход. разработване на ефективни системи за ранно предупреждение. Тези системи могат да използват данни от присъствените списъци, оценките, дисциплинарните наказания и стандартизираните тестове, за да сигнализират за потенциални рискове от отпадане.

- **Наблюдение и общуване с други учители:**

Този
един
инфо



иран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява
на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея



Сътрудници на главния учител и на съвета на класните ръководители за неговото изпълнение. Срещайте се редовно с тях и обсъждайте положението на всеки ученик. Насърчавайте учителите да бъдат внимателни към промените в поведението и представянето на учениците и да общуват редовно със семействата им, за да идентифицират потенциални проблеми.

- **Социално-емоционален скрининг:**



Извършване на социално-емоционален скрининг за идентифициране на ученици с психични, семейни или лични здравословни проблеми, които могат да повлияят на учебните им постижения и да увеличат риска от отпадане от училище.

Системите за ранно предупреждение се основават на избора на базови показатели, свързани с рискови фактори. Те ни предоставят информация за семейната среда; постиженията, поведението и нагласите в училище; както и информация за здравословното и финансовото състояние на учениците. Таблицата по-долу включва основните показатели, открити в специализираната литература по отношение на ранното напускане на училище.

FAMILY ENVIRONMENT	ATTAINMENT, BEHAVIOUR AND ATTITUDES	HEALTH AND WELL-BEING
• Socio-economic status of family • Migrant or ethnic minority background* • Family responsibilities (e.g. taking care of siblings) • Lack of family engagement and support	• Academic underachievement (poor grades; grade repetition) • Absenteeism • Disruptive behaviour or lack of positive involvement in activities within or outside the curriculum • Negative self-perception linked to education failure • Absence of positive future vision of oneself • Lack of work readiness	• Health circumstances (illness, substance abuse, pregnancy) • Issues related to child poverty (e.g. hunger, lack of sleep) • Issues related to personal, social and emotional well-being (e.g. sense of belonging to the training community; satisfaction with student-teacher relations; relations with peers; bullying).

Източник: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-toolkit-tackling-early-leaving/intervention-approaches/identification-learners-risk-early-leaving>



Специфики в България

Част 5.1

Прилагането на системи за ранно предупреждение е залегнало като постоянна дейност в множеството училищни планове за превенция и противодействие на ранното отпадане от училище. След идентифициране на учениците, застрашени от преждевременно напускане на училище и причините за това, обикновено се прилагат конкретни мерки за всеки застрашен, като:

- Своевременно информиране на училищното ръководство с доклад на класния ръководител при идентифициране на ученици, застрашени от преждевременно напускане на училище.
- Организиране на работа със семейството.
- Насочване за работа с психолог, педагогически съветник настойник и съученици, младежки или социален работник, препоръка за включване в полуинтернатна група или целодневна организация на учебния ден и др.
- Допълнителни занимания/консултации, насочване към дейности по интереси за попълване на пропуски в знанията.
- Мотивиране за продължаване на образованието в следваща степен или за придобиване на професионална квалификация.

Друг пример за елементи на системи за ранно предупреждение е следната инициатива по предходен план за намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система. Осигуряване на техника за оборудване на „смайт“ класни стаи и създаване на възможности за презентирание на мултимедийно съдържание по природни и математически науки са били част от мерките, включени в приетия от правителството План за 2016-2017 г. за намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система. Чрез повишаването на достъпа до съвременни информационни технологии и електронизация на учебния процес се цели да бъде увеличен интересът на децата към ученето и образованието.

Ключова мярка за реализацията на плана е внедряването на системи за ранно предупреждение за възможно преждевременно напускане от детски градини и училища. Целта е да се осигури надеждна и актуална информация за деца в риск от отпадане. Едно от най-важните условия за недопускане на отпадане е бързата реакция на отговорните институции и лица след констатиран риск.

Предвидени са специални мерки за допълнително обучение за деца с образователни дефицити по предмети от задължителната подготовка от учебния материал. Осигурена и подкрепа на уязвими групи в неравностойно положение за обучение на децата. Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



им в детски градини от 3-годишна възраст, за да се гарантира ранната им социализация. За децата, за които българският език не е майчин, е предвидено допълнително обучение.

Част 5.2 Методи за успешна интервенция



Едно от най-големите предизвикателства за учителите е да намерят начини да подкрепят учениците в риск в класната стая. Повечето анализи в тази област се фокусират върху стратегии като изграждане на стабилни взаимоотношения в класната стая, използване на демократичен модел на класа, разработване на система за проверка на влизането/излизането, постоянна комуникация с родителите и разработване на персонализирана образователна система могат да допринесат много за подготовката на тези ученици за успех и значително да намалят риска от ранно напускане на училище.

Както видяхме в анализа на причините за отпадане от училище, те са многобройни и затова решенията са многостранни. Анализирайки проучванията в тази област, отбелязваме, че повечето от тях идентифицират общи стратегии с положително въздействие върху намаляването на отпадането от училище. Тези стратегии са групирани в четири общи категории:

- **Основни стратегии**
- **Ранни интервенции**
- **Основни стратегии**
- **Управление и подобряване на обучението**

А. Основни стратегии

- Сътрудничество между училището и общността
- Безопасна учебна среда

Тази методология се фокусира върху контрола на една затворена и отзивчива общност, в която всеки в рамките на общността е отговорен за качеството на обучението, което се осъществява в една грижовна и съвместна среда, в която младежите могат да се развиват и да постигат успехи. Основните компоненти на този вид сътрудничество зависят от жизнеспособна, непрекъсната и многостранна комуникация, така че предотвратяването на отпадането да бъде непрекъснато усилие на цялата общност.



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Експертите в тази област смятат, че общата превенция е от съществено значение, като се създава учебна среда, основана на сътрудничество, на добро познаване на проблемите и потребностите на учениците, не само учебните, но и тези, с които се сблъскват в семейството или в общностите, от които идват (изоставяне, разделени семейства, младежки банди), на адаптиране на стратегиите и дейностите към тези потребности.

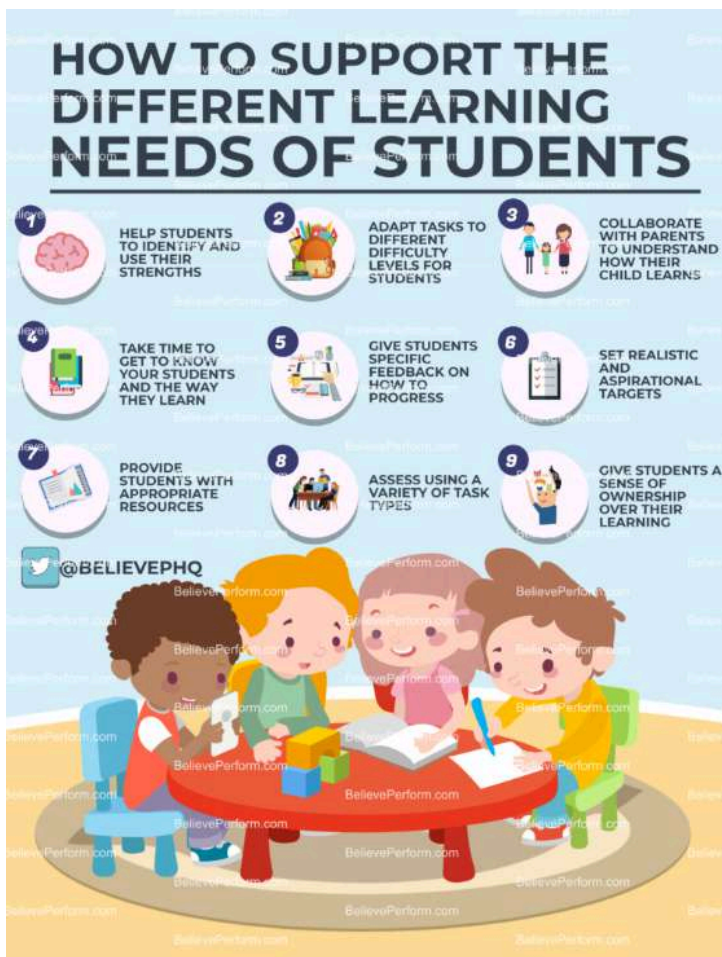
Председателят на Националната асоциация на училищните психолози Катлийн М. Минке, д-р, обяснява, че училищата не трябва да "мислят за социалните и емоционалните нужди на децата като за нещо, което се прави, след като се обърне внимание на учебните им постижения". За тях трябва да се мисли "като за част от целия им училищен опит", за да се подобри както животът на учениците, така и цялостният успех на училището.

Основните мерки, които могат да бъдат интегрирани в тази система, са:

- провеждане на дейности за опознаване на учениците.
- дейности за осигуряване на сплотеност и сътрудничество в рамките на класа.
- създаване на реални, постоянни връзки между училищата чрез екскурзии, срещи с родители/учители и класни проекти.
- сътрудничество със специализиран персонал (консултанти, помощници)
- Осигуряване на допълнителна подкрепа на ученици, които преживяват големи промени (преместване в ново училище, преминаване в по-горна училищна степен, развод на родителите и др.)
- Включване на родителите в училищните дейности
- свързване на учениците с ресурсите на общността (напр. религиозни организации, предприятия, културни институции, университети, публични и частни организации).



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union



Б) Ранни интервенции

□ Ангажираност на семейството



Проучването достоверно установява, че семейната ангажираност има координиран положителен ефект върху постиженията на младежите и е един от най-важните точни показатели за победата на ученика в училище. Основните компоненти на този вид сътрудничество зависят от успешната, непрекъсната и многоизмерна двустранна комуникация, както и от непрекъснатите оценки на потребностите и отзивчивите семейни поддръжки и медиации.

с) Основни стратегии

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



- Наставничество/обучение
- Изграждане на взаимоотношения на сътрудничество между учител и ученик и мотивиране на поставянето на цели в рискови групи

Програми за наставничество

Системата за регистриране/отписване изисква създаването на връзка с член на училищния екип, за да се подобри училищната му дейност, като се създаде персонализиран курс, който може да се коригира според интересите и нуждите на ученика. Това лице може да бъде назначено от училището след предварително проучване за илюстриране на афинитетите или може да бъде избрано от ученика.

Установено е, че този метод намалява деструктивното поведение чрез изграждане на връзка с друг възрастен в училищната сграда (различен от настоящия класен ръководител). Стандартният модел, предложен от експертите в областта, предполага, че наставникът и наставляваният трябва да се срещат поне два пъти на ден - веднъж сутрин (check-in) и веднъж в края на деня (check-out). Възрастният им помага да се подготвят за ежедневните си дейности, като заедно с тях разглежда предварително изготвения лист с цели, но също и как ученикът ще работи за постигане на учебните и личните си цели или за това как могат да бъдат преодоляни предизвикателствата му през този ден. На сесията за напускане те могат да прегледат успехите от деня и областите за подобрене и да направят планове за утрешния ден.

Системата за регистриране и напускане трябва да бъде индивидуално разработена, за да отговаря най-добре на нуждите на всеки ученик. Програмите за наставничество спомагат за стимулиране на положителни взаимодействия с училищния персонал и за създаване на безопасен, приобщаващ и мотивиращ климат.

Изграждане на взаимоотношения на сътрудничество между учител и ученик и мотивиране на учениците в риск да си поставят цели

Положителните връзки между учители и ученици са силни и разумни и процъфтяват в учебни ситуации, в които учениците се чувстват сигурни, ангажирани и ценени. Преподавателите изграждат връзки с учениците, когато илюстрират уважение и са съпричастни към техните нужди. Този подход за изграждане и поддържане на високи стремежи позволява определяне на ролите и създава положителни връзки и обучение, което улеснява успешното учене. Познаването и разбирането на учениците, семействата и общността може да им даде инструменти за мотивиране на учениците и създаване на по-добра връзка с тях. Рефлексивността позволява на преподавателите да разберат как контекстът и обстоятелствата влияят върху вземането на решения и реакциите им.



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Учениците, които имат добри връзки с учителите си, са по-склонни да имат положително отношение към училището, да се чувстват част от училищната общност, да постигат по-високи учебни резултати и да ценят високо училището. Интегрираната училищна среда позволява на учениците да се чувстват в безопасност и ще се укрепят в контекста на всяко предизвикателство (Център за измерване и оценяване на обучението, 2020).



Източник: <https://www.powerschool.com/blog/how-to-approach-teacher-collaboration-in-todays-classrooms/>

Какви са ефективните стратегии за намеса при ученици в риск?

- Предайте високите очаквания на учениците.
- Установете рутинни процедури.
- Положителни отзиви.
- Насърчавайте поставянето на индивидуални цели за постигане на майсторство.
- Състрадание и съпричастност. Изразете съпричастност към техните трудности и потвърдете чувствата им, за да насърчите доверието и откритостта.
- Създаване на сигурна и надеждна структура.
- Преподаване на активно слушане. Практикувайте активно слушане, за да разберете гледните точки, предизвикателствата и стремежите на учениците.
- Вграждане на стратегическо обучение

D. Управление и подобряване на обучението

- ☐ Активно учене
- ☐ Улесняване на редовната комуникация

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



- Насърчаване на успеха и ангажираността
- Решаване на проблеми, свързани с психичното здраве и личните предизвикателства

Активно учене

Стратегиите за активно учене и ангажиране на учениците включват учениците като партньори в собственото им учене. Тези стратегии включват изразяване на мнението на учениците и избор. Ефективна обратна връзка, партньорска проверка и поставяне на цели. Учение в сътрудничество; критично, творческо и рефлексивно мислене. и микропреподаване, дискусии и двупосочна комуникация. За постигане на максимална ефективност учителите трябва да предоставят инструменти и стратегии, които да помогнат на учениците да организират себе си и новия материал. Техники и систематични стъпки, които да се следват при работа по задачите и отразяване на обучението.



Улесняване на редовната комуникация:

Редовни проверки: Планирайте редовни контролни срещи с учениците, за да следите напредъка им, да обръщате внимание на всякакви проблеми и да ги насърчавате.



Комуникация с родителите: Поддържайте открита комуникация с родителите или настойниците, за да ги информирате за напредъка на детето им и за прилаганите интервенции.

Сътрудничество с учителите: Сътрудничество с учителите за координиране на подкрепата и осигуряване на последователност във всички аспекти на учебния процес на ученика.

Насърчаване на успеха и ангажираността:



Отбелязвайте постиженията: Признавайте и отбелязвайте учебните, социалните и личните постижения на учениците, за да повишите тяхната увереност и мотивация.

Свързване на обучението с целите: Помогнете на учениците да свържат обучението си с бъдещите си стремежи и професионални цели, за да повишат ангажираността и мотивацията си.

Предоставяне на възможности: Предлагайте на учениците възможности за участие в извънкласни дейности, училищни клубове и



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

проекти за общественополезна дейност с цел насърчаване на ангажираността и личностното развитие.

Отнасяйте се към психичното здраве и личните предизвикателства:



Признаци на проблеми с психичното здраве: Бъдете внимателни към признаците на проблеми с психичното здраве, като например промени в поведението, настроението или учебните резултати.

Насочване към професионалисти: Когато е необходимо, насочвайте учениците към квалифицирани специалисти по психично здраве за допълнителна оценка и подкрепа.

Свържете се с ресурсите на общността: Свържете учениците с ресурси на общността, като банки за храна, приюти за бездомни или агенции за социални услуги, за да се справят с всички основни лични предизвикателства.

Чрез прилагането на този всеобхватен подход преподавателите и съветниците могат ефективно да предоставят консултации и насоки на учащите се в риск, като им помагат да преодолеят предизвикателствата, да постигнат академичен успех и да развият уменията и устойчивостта, от които се нуждаят, за да постигнат пълния си потенциал.

Специфики в България

Част 5.2

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



В статията „Иновативни методи в превенцията на ранното напускане на училище“ (Петър Димитров, 2022) са разгледани два метода за тази цел: Класически (метод 1), чрез употреба на Закона за предучилищното и училищно образование и Наредбата за приобщаващо образование. Иновативен (метод 2), чрез събуждане на интереса на ученика към определена дисциплина в училище.

Метод 1

Мерки по ЗПУО:

1. Пример: Когато ученикът възпрепятства провеждането на учебен процес, учителят може да го отстрани до края на учебния час. Учителят праща ученика при педагогическият съветник или училищният психолог, който провежда разговор с ученика. Уведомява се класният ръководител на ученика. Уведомява се родителят на ученика за ситуацията от педагогическия съветник, психолога или класният ръководител. 2. Пример: Учителят уведомява класния ръководител на ученика за ситуацията. Уведомен е и училищният психолог или педагогическият съветник. Училищният психолог или педагогическият съветник провежда разговор с ученика. След което може да се проведе разговор с учителя и ученика в присъствието на психолог или педагогически съветник.

Ако ученикът е в сериозно нарушение на Правилника за устройството и дейността на училището, ученикът може да се предложи за санкция „Забележка“, „Преместване в друга паралелка в същото училище“. Класният ръководител/учителят попълва мотивирано предложение до директора за налагане на санкция на ученика. Открива се процедура за налагане на санкция на ученика. Директорът на училището изпраща уведомително писмо до родител. Изслушва се ученика в присъствието на педагогическия съветник или психолог. Издава се заповед на санкция по ЗПУО.

Метод 2

Ученикът И. В. от IX клас има проблеми с дисциплината по време на учебните занятия по физика и астрономия. Той системно пречи за нормалното протичане на учебния час като: говори със съучениците си, използва мобилен телефон, дори не изпълнява задачите, които учителят му поставя. Учителят Г.Д. провежда разговор с ученика извън часа с цел да го приобщи. Говори с уважение към него, използва мотивиращи и вдъхновяващи изрази, че той всъщност е добър ученик. Провежда се спонтанен разговор и те започват да говорят за любимите занимания на ученика. По време на разговора се установява, че ученикът е направил самолет с налични материали. Учителят му предлага да го донесе следващия път, когато имат час. Следващата седмица ученикът носи в училище собственоръчно направения самолет и го показва на съучениците си. По време на учебния час учителят, заедно с ученика, обясняват пред класа устройството на самолета с термини от физиката. Диалогът между ученика и учителя се сплотява. Учителят решава да дава подобни практически задачи, свързани с уроците по физика и астрономия, и на останалите ученици. Вече повече ученици с интерес и желание изпълняват поставените от учителя задачи, като с голямо любопитство научават много неща за приложението на физическите закони, за физиката в живота. След това интересно преживяване за ученика И.В., любознателността му в областта на физиката расте и той се включва в клуба за занимания по интереси. Включват се и други негови съученици.



Част 5.3 Проучване на алтернативни пътища за образование и обучение

Алтернативното образование има за цел да създаде възможности за учениците, които не успяват да се справят с текущия си образователен път, да им помогне да завършат средно образование и да ги подготви за следгимназиално обучение или за кариера. В настоящите образователни системи съществуват различни модели, които могат да бъдат разгледани при разработването на алтернативни образователни програми. Тяхната концепция започва от оценката на нуждите на учениците, застрашени от отпадане от училище, за да може да се разработи ефективен модел на алтернативно образование.



Персонализирано обучение - учебният опит може да бъде индивидуализиран, диференциран или пригоден към интересите, темпото, времето за учене и предишния опит на всеки учащ. В една персонализирана среда целите, съдържанието, методите и темпото на учене ще бъдат съобразени с нуждите на учащия в даден момент (по този начин персонализирането включва диференциране и персонализиране).

Важно предимство на това е фактът, че те могат да се променят и адаптират според нуждите на учениците.

Справедливостта трябва да бъде в центъра на

процеса на проектиране на алтернативни образователни пътища, тъй като тя дава възможност за получаване на адекватно образование на учениците, които не успяват в традиционното училище. Точно поради тази причина алтернативните образователни модели трябва да бъдат иновативни, креативни и най-вече адаптивни.

Някои от **общите елементи на алтернативното образование** включват:

- малки учебни групи
- взаимодействие лице в лице с ментори, наставници и др.
- гъвкаво планиране
- многобройни възможности за учене чрез курсове, водени от учители, онлайн и хибридни курсове.
- достъпна учебна програма
- разнообразен набор от стратегии за обучение.
- приобщаваща учебна среда
- Алтернативният дизайн може да включва гъвкави часове и графици, различни умения и съдържание, както и различни методи на обучение.
-



Options for Setting – Can take place within the traditional school during the regular school day OR within the traditional school after the regular school day. Another setting option is in a separate, off-site location as a program connected to the school, or as a separate, standalone school.	Behavioral Supports – Intentional supports and processes to ensure the safety of all students and to mitigate behaviors that may interrupt the learning environment including supports for the student population adhering to the requirements of Chapter 222: An Act Relative to Student Access to Educational Services and Exclusion from School .
Duration/Time Frame for Students – Can be a temporary or permanent placement or both depending on student needs. The district decides on the goal of the pathway which may be to retain students until graduation, or it may be to transition students back to the traditional middle or high school. Districts/schools have autonomy in the entrance and exit processes of alternative education.	Academic Credit Accumulation – May focus on credit accumulation to target students who are under credited making them unable to graduate. Credit accumulation should be equitable with the traditional school setting, accelerate learning, and use various modalities that work for the students being served. Supports for credit acceleration is key to long-term academic success for some students.

Източник: <https://www.doe.mass.edu/alted/altedguide.docx>

Най-разпространените алтернативни образователни модели включват:

a) Гъвкаво обучение

Предлагат гъвкави възможности за планиране, за да се съобразят с работните ангажименти, личните обстоятелства и интересите на учениците в дадена област на обучение. Сега предлагането в тази област е доста широко, включително онлайн курсове, вечерни курсове или програми за дистанционно обучение. Последните предлагат възможности за гъвкаво планиране, което позволява на хората да учат със собствено темпо и да управляват образованието си според графика си.

b) Краткосрочни сертификатни програми:

Тези програми се фокусират върху специфични умения или компетенции, които обикновено изискват по-малко време и усилия в сравнение с традиционните програми за придобиване на степен, което позволява на учениците да натрупат кредити по-бързо и да съкратят времето, необходимо за дипломиране. Те са идеални за хора, които искат да придобият нови умения, да задълбочат определени области или чиито материални или семейни ресурси не им позволяват да преминат през типичната училищна система.

c) Алтернативни програми за дипломиране:

Предоставяне на алтернативни програми за получаване на диплома, които са съобразени с нуждите и интересите на учениците в риск, като например програми за професионално и техническо образование (СТЕ) или програми за обучение на възрастни.

d) Зачитане на предходно обучение (RPL):

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Програмите за RPL позволяват на хората да получат кредити за знания и умения, придобити в колежа по време на предишен опит, като например работа, военна служба или неформално образование. Това може значително да намали времето и разходите за придобиване на висше образование.

е) **Персонализирано обучение**

Учебните преживявания могат да бъдат индивидуални, диференцирани или индивидуализирани (съчетаващи самостоятелно, персонализирано обучение с гъвкавост по отношение на съдържанието или темата, за да се отговори на предпочитанията, интересите и предишния опит на всеки учещ). В една напълно персонализирана среда целите и съдържанието на обучението, както и методите и темпото могат да варират (по този начин персонализирането включва диференциране и индивидуализиране).

ф) **Професионално образование и обучение (ПОО) в училищата**

Някои ученици в системата на средното образование ще изберат да не продължат образованието си в университет. Въпреки че може да имат амбицията да учат в университет, стиловете на учене на някои ученици се поддържат по-добре в системата на ПОО и използването на програмите за професионално обучение, предлагани от училищата, може да помогне за получаване на достъп до желаната област на обучение. Например един ученик може да избере курс за ПОО в областта на здравните услуги, в подготовката на медицински сестри, а след това - диплома за медицински сестри. По този начин може да се създаде път към университета и да има възможност за признаване на курса на университетско ниво и за изравняване на получените по този начин кредити.

Стратегии за задържане:

1. **Положително подсилване:** Използвайте техники за положително подсилване, за да признаете и отпразнувате постиженията на учениците, както големи, така и малки. Това може да помогне за повишаване на мотивацията и ангажираността.
2. **Смислени връзки:** Насърчаване на пълноценните връзки между учениците, учителите и персонала. Създаване на подкрепяща и приобщаваща училищна среда, в която учениците се чувстват ценени и уважавани.
3. **Проучване на кариерата:** Осигуряване на възможности за кариерно проучване и професионално ориентиране, като се помага на учениците да свържат образованието си с бъдещите си стремежи. Това може да повиши ангажираността и мотивацията.
4. **Партньорства с общността:** Сътрудничество с обществени организации, предприятия и работодатели, за да се осигури на учениците възможност да се запознаят с реалния опит и възможностите за работа.



5. **Преходи след завършване на средно образование:** Подпомагане на учениците в осигуряването на образование след завършване на средно образование, професионално обучение или възможности за заетост след завършване.

Чрез прилагането на всеобхватен подход, който съчетава ранно идентифициране, персонализирана подкрепа, алтернативни пътища и ефективни стратегии за задържане, училищата могат значително да намалят процента на отпадане и да подобрят резултатите на учениците. Алтернативните пътища за образование и обучение предлагат на хората разнообразни и гъвкави възможности за придобиване на знания, умения и удостоверения, които могат да доведат до професионално развитие и лична реализация. Тези пътища са съобразени с различните стилове на учене, предпочитания и обстоятелства, като осигуряват достъп до образование и обучение извън традиционните класни стаи.

Предимства на алтернативните пътища:



Алтернативните пътища предлагат много възможности за хората, които искат да повишат образованието, уменията и кариерата си. Като предоставят гъвкави, достъпни и съобразени с индустрията възможности за обучение, тези пътища дават възможност на хората да постигнат своите образователни и професионални цели.

Гъвкавост и достъпност: Алтернативните пътища предлагат гъвкаво планиране, онлайн опции и признаване на предходно обучение, което прави образованието по-достъпно за хора с различни обстоятелства и ангажименти.

Фокус върху практическите умения: Много от алтернативните пътища наблягат на практическите умения и практическото обучение, подготвяйки хората за незабавна работа или за конкретни професионални цели.

Разходи и ефективност: Краткосрочните сертификатни програми, стажовете и онлайн курсовете често могат да бъдат по-достъпни от традиционните програми за придобиване на степен, което ги прави жизнеспособна опция за хората, които търсят икономически ефективно образование и обучение.

Кариерно развитие: Алтернативните пътища могат да осигурят на хората уменията и удостоверенията, които са им необходими, за да напреднат в кариерата, да получат повишение или да преминат в нови области.



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Личен растеж и развитие: Алтернативните пътища дават възможност на хората да развият нови умения, да разширят базата си от знания и да подобрят личностното си развитие и пригодността си за заетост.

Съобразяване с нуждите на индустрията: Много от алтернативните пътеки са разработени в сътрудничество с експерти от индустрията и работодатели, което гарантира, че придобитите умения и знания отговарят на настоящите изисквания на пазара.

Ангажираност: Алтернативните пътища често включват партньорства с обществени организации, предприятия и работодатели, което създава възможности за работа в мрежа, стажове и работни места.

Алтернативните пътища предлагат много възможности за хората, които искат да повишат образованието, уменията и кариерата си. Като предоставят гъвкави, достъпни и съобразени с индустрията възможности за обучение, тези пътища дават възможност на хората да постигнат своите образователни и професионални цели.

Заклучение: Разбирането на различните рискови фактори и как те могат да повлияят на успеха на учениците в училище или на решението им да отпаднат е много важно. Идентифицирането на тези фактори и разбирането, че учениците са изложени на риск, може да помогне на училищата да предприемат ранни действия и да намалят броя на отпадналите ученици. ефикасен начин в този процес е създаването на универсален инструмент за скрининг или на училищно ниво, неговото прилагане и постоянното коригиране на политиката за посочените резултати.



Специфики в България

Част 5.3

В становище относно приобщаващото образование, Държавната агенция за закрила на детето посочва, че един от възможните начини са адаптивните учебни програми. Те са замислени, разработени и приложени, за да отговорят и се адаптират към изискванията на всеки ученик и да осигурят адекватни отговори, правейки методите и ресурсите по-гъвкави и адаптивни. Стандартизираните оценки се заменят с гъвкави и множество форми на оценяване и признаване на индивидуалния напредък към широки цели, които осигуряват алтернативни пътища за обучение. Това се постига чрез прилагане на Универсален дизайн за обучение, рамка за подобряване и оптимизиране на преподаването и ученето за всички хора въз основа на научни познания за това как хората учат.

В статията на Логопедически кабинет „Звездички“ (2018) универсалният дизайн за обучение (УДО) е представен като начин на мислене за преподаване и учене, който помага на всички ученици да имат равни възможности да постигнат успех.

Този подход предлага гъвкавост в начините, по които учениците получават достъп до материалите, ангажират се с него и показват това, което знаят. Разработването на планове за уроци по този начин помага на всички деца, но може да бъде особено полезно за деца със затруднения в ученето.

Разбиране на УДО

Дори и да не сте запознати с термина универсален дизайн, вероятно сте срещнали много примери за него в ежедневието си. Затворените надписи, автоматичните врати и функциите за достъпност на смартфоните са примери за универсален дизайн.

Например, надписите на телевизори позволяват на хората с увреждания на слуха да видят текст на екрана за това, което се казва. Но надписите са от полза за всички.

УДО осигурява същата гъвкавост в класната стая. Чрез прилагането на принципите УДО учителите могат ефективно да обучават различни групи учащи. Те изграждат гъвкавост в начините, по които учащите могат да получат достъп до информация и начините, по които учениците могат да демонстрират своите знания.

Основни принципи на УДО

УДО е рамка за това как да се разработят планове и оценки на уроци, които се основават на три основни принципа:

Представяне: УДО препоръчва да се предлага информация в повече от един формат. Например, учебниците са предимно визуални. Но предоставянето на текст, аудио,



видео и практически обучение дава възможност на всички деца да получат достъп до материала по който начин е най-подходящ за техните възможности за обучение.

Действие и израз: УДО предлага да се даде на децата повече от един начин да взаимодействат с материала и да покажат това, което са научили. Например, учениците могат да избират между правене на тест с молив и хартия, да представят устна презентация или да правят групов проект.

Ангажираност: УДО насърчава учителите да търсят множество начини да мотивират учениците. Децата да правят избори и да им дават задачи, които свързани с живота им. Други общи стратегии включват да се създаде умения като игра и създаване на възможности за учениците да се изправят и да се придвижват в класната стая.

Други примери за УДО в класните стаи включват да се позволи на учениците да завършат дадена задача чрез създаване на видео или комикс.

Препратки:

- <https://www.caseiq.com/resources/how-identifying-at-risk-students-leads-to-success/>
- <https://www.teachhub.com/classroom-management/2021/08/how-to-support-at-risk-students-in-your-classroom/>
- <https://www.graduateprogram.org/2019/09/the-importance-of-building-teacher-student-relationships/>
- https://melbourneinstitute.unimelb.edu.au/assets/documents/sprs-reports/2-10_Final_Report.pdf
- https://umaine.edu/edhd/alternative-pathways/chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclef-indmkaj/https://en.unesco.org/sites/default/files/national_policy-final_en.pdf
- <https://www.doe.mass.edu/alted/altedguide.docx>
- https://www.researchgate.net/publication/340113943_Design_and_Validation_of_a_Questionnaire_to_Analyze_University_Dropout-CADES
- <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ978868.pdf>



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Модул 6. Мониторинг и оценка на инициативите за превенция на отпадането



Част 6.1 Преждевременно напускане на училище

Автентичното и функционално възпитание се създава първо в семейството, а след това продължава в детската градина и училището чрез учителите, които със самото си съществуване представляват силата на примера.

Отпадането от училище е акт на напускане на образователната система и на всякаква връзка с училището, преди да се получи професионална квалификация. Отпадащите са тези, които са пропуснали много часове в училище или имат поведенчески проблеми, за които са били наказвани преди това, съгласно вътрешния правилник на всяко училище.

Напускането на училище е още по-проблематично, когато се случва в последните класове, тъй като и доставчикът, образователната система, и бенефициентът, ученикът, са изразходвали достатъчно средства, за да стигнат до момент, в който финансовите и духовните усилия и на двете страни не са били реализирани.

За съжаление в някои йерархии училището вече не се възприема като стълб на обществото, а се смята за загуба на време, която не осигурява бъдеще, като се предпочита незабавната материална изгода. И всичко това започва у дома, в семейството, като по този начин се образува порочен кръг.

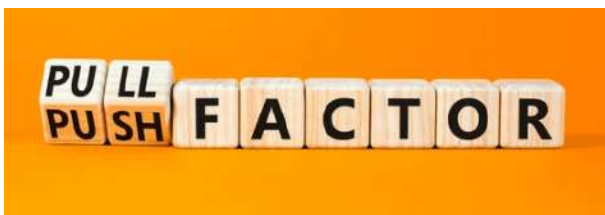
Макар че на въпроса за преждевременното напускане на училище се обръща все по-голямо внимание, няма единно, общоприето определение. Определението на Европейския съюз се различава от други международни и много национални определения. ЕС определя преждевременно напусналите училище като лица на възраст 18-24 години, които не са преминали от първия етап на средното образование и в момента не са записани в по-нататъшно образование или обучение. Преждевременното напускане на

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



училище се определя като напускане на училище, без да е завършено средно образование или еквивалентен документ, като например сертификат за общообразователно развитие (General Educational Development - GED).

Чувството, че не са желани или предизвикани, може да накара много млади хора да се откажат от образованието или обучението. Това оттегляне може да се изрази в отпадане от училище. Причините за това обаче са различни. Младежите идват от различни среди и решенията им да напуснат или да се представят зле невинаги се основават на едни и същи фактори, нито пък тези фактори са отрицателни по своята същност. Това подчертава факта, че преждевременно напускащите училище не са хомогенна група. Често върху техните решения влияе комбинация от **тласкащи фактори** (негативен опит) и **привличащи фактори** (външни възможности)²⁶. Макар че някои млади хора несъмнено са по-уязвими към отпадане, причините за отпадането са комплексни и многостранни.



Според Джордан²⁷, учениците могат да бъдат подложени на натиск да отпаднат поради две основни сили: тласкащи и привличащи фактори. Подтикващите фактори идват от самата училищна среда, включително трудни тестове, строги правила за посещаемост и дисциплина или последствия за лошо поведение. Тези негативни преживявания могат да отблъснат учениците от училище. Факторите на изтласкване обаче произтичат от личните обстоятелства на ученика. Финансовите проблеми, нуждата от работа, семейните промени или дори здравословните проблеми могат да станат по-важни от училището и в крайна сметка да отблъснат ученика от завършване на образованието му.

Една обща тенденция е, че повече млади мъже отпадат от училище, отколкото жени. Проучванията показват също, че в много страни е по-вероятно малцинствените етнически групи и имигрантите да напуснат училище рано. Това важи с особена сила за ромските и скитническите общности, които често се разглеждат като високорискови. Сегрегираните училища с ниски очаквания и учители, които не са обучени да работят с различни класове,

²⁶ Doll, J. J., Eslami, Z., & Walters, L. (2013). Understanding Why Students Drop Out of High School, According to Their Own Reports (Разбиране на причините за отпадане на учениците от гимназията според собствените им доклади): Дали са тласкани или дърпани, или отпадат? Сравнителен анализ на седем национално представителни проучвания. Sage Open, 3(4).
<https://doi.org/10.1177/2158244013503834>

²⁷ Jordan W. J., Lara J., McPartland J. M. (1994). Изследване на сложността на причинно-следствените структури на ранното отпадане. Балтимор, MD: Център за изследване на ефективното училищно образование за ученици в неравностойно положение, Университет "Джон Хопкинс".
Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



могат да задълбочат този проблем. Преждевременното напускане на училище е по-често срещано и в централните градски райони в Европа.

Освен тези фактори на групово ниво, индивидуалните характеристики, социално-икономическият произход и външните обстоятелства играят роля за отпадането от училище. Тези фактори често си взаимодействат по сложен начин, като оказват влияние върху решението на ученика да напусне преждевременно училище.

Докато факторите "тласък" и "привличане" обясняват защо учениците активно напускат училище, Уат и Рьосингх²⁸ идентифицират трети фактор: "отпадане". Това се случва, когато ученикът, който няма достатъчна подкрепа, изпитва нисък академичен напредък, апатия или разочарование. За разлика от тласкащите фактори (натиск от страна на училището) или привличащите фактори (външни потребности), отпадането е постепенен процес. Учениците се обезсърчават, без да бъдат принуждавани или привличани. Това отпадане в крайна сметка води до пълното им изчезване от образователната система.



Основната разлика между тези фактори се състои в това кой или какво е причината за отпадането. Факторите, които подтикват учениците към отпадане, включват училището, което действа като агент, налагащ последствия, които подтикват учениците към отпадане. Факторите на изтласкване включват ученика в ролята на агент, който е примамен от външни привличания или разсейвания. Факторите на отпадане обаче нямат ясен причинител. Това са обстоятелства извън контрола на ученика или на училището, които водят до постепенно отслабване на връзката на ученика с училището. Въпреки че факторите на привличане и отпадане могат да изглеждат сходни поради действията на ученика, факторите на привличане включват ясна, желана атракция, която привлича ученика, за разлика от пасивното откъсване, наблюдавано при отпадането.

Дейност

Изберете реален сценарий за ранно напускане на училище и приложете анализа си на факторите за избутване, привличане и отпадане към всеки от тях. Обяснете как тези фактори може да са си взаимодействали, за да доведат до решението за напускане на училище.

Значението на мониторинга и оценката

Инициативите за превенция на отпадането от училище са програми и стратегии, прилагани от училища, общности и организации с цел намаляване на броя на учениците, които напускат училище, преди да завършат образованието си. Тези инициативи са насочени към

²⁸ Watt D., Roessingh H. (1994). Някои печелят, повечето губят: Проследяване на отпадането на ученици от училище с нисък образователен ценз в гимназията (1988-1993 г.). *English Quarterly*, 26, 5-7.

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



ученици, които се считат за застрашени от отпадане, и имат за цел да се справят с основните фактори, които допринасят за тяхното отпадане. Ефективността на дадена инициатива за превенция на отпадането зависи от различни фактори, включително специфичните нужди на учениците, наличните ресурси и ангажираността на училищната общност. Чрез прилагането на всеобхватен подход, насочен към учебните, социалните и емоционалните потребности на учениците, инициативите за превенция на отпадането могат да играят решаваща роля за осигуряване на възможност на всички ученици да успеят в училище.

Мониторингът и оценката са от съществено значение за тези програми. Като предоставят информация, основана на данни, те допринасят за подобряване на програмата, разпределяне на ресурсите и в крайна сметка за повишаване на успеха на учениците. Определихме пет направления, в които действа компонентът за мониторинг и оценка: измерване на ефективността, разпределение на ресурсите, подобряване на програмата, устойчивост на програмата и отчетност и прозрачност. Накратко ще опишем подробно всяко едно от тези направления.

Измерването на ефективността се фокусира върху проследяването на напредъка и определянето на това, което работи. Без мониторинг и оценка е трудно да се определи дали дадена програма действително намалява броя на отпадналите ученици. Данните позволяват да се проследят промените в процента на отпадане с течение на времето и да се оцени въздействието на програмата. Оценката помага да се определи кои елементи на програмата са най-ефективни за поддържане на ангажираността на учениците. Това дава възможност за корекции и подобрения, за да се увеличи максимално въздействието на програмата.

Разпределението на ресурсите се отнася до стратегия, при която ресурсите се приоритизират и стратегически разпределят. Програмите за превенция на отпадането често изискват значителни ресурси. Данните от мониторинга и оценката помагат да се обоснове финансирането на програмите, като се демонстрира тяхната ефективност и възвръщаемост на инвестициите. Данните могат да разкрият кои програми работят по-добре за определени групи ученици, което позволява ресурсите да се разпределят стратегически там, където могат да имат най-значително въздействие.

Компонентът за **усъвършенстване на програмата** идентифицира слабостите и адаптира програмата към променящите се нужди. Оценката помага да се открият слабости в дизайна или изпълнението на програмата. Това позволява да се направят корекции, за да се отговори по-ефективно на нуждите на учениците и да се подобри цялостното качество на програмата. Нуждите и предизвикателствата на учениците могат да се развиват с течение на времето. Данните от мониторинга помагат да се идентифицират тези промени и позволяват модификациите на програмата да останат актуални и ефективни.

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Що се отнася до **устойчивостта на програмата**, данните от оценката могат да се използват за защита на продължаването на програмата и за осигуряване на постоянно финансиране. Документирайки успешни практики, данните от оценката могат да помогнат за възпроизвеждането на ефективни програми в други училища и общности.

Прозрачността на компонента за отчетност е много важна, тъй като показва на заинтересованите страни, като родители, политици и членове на общността, информация за ефективността на програмата и за начина на използване на ресурсите. Оценката може да подчертае областите, в които са необходими изследвания, за да се разбере по-добре какво работи в превенцията на отпадането.

Специфики в България

Част 6.1

В доклада „Мониторинг на образованието и обучението“ (ЕК, 2019) в частта му за България се посочва, че въпреки текущите усилия, преждевременното напускане на училище продължава да бъде проблем. През 2018 г. делът на лицата, преждеременно напускащи системата за образование и обучение (възрастова група 18—24 години), е 12,7 %, което все още надвишава националната цел на България по стратегията „Европа 2020“ от 11 % и средната стойност за ЕС от 10,6 %. От 2010 г. насам не е отбелязан съществено напредък, като делът варира около 12—14 %. Твърде ранното напускане на образователната система без подходящо образование и умения е особено проблематично сред ромите¹² и в селските райони¹³, където бедността е на по-високи равнища, а качеството на образованието обикновено е по-ниско. То също така представлява проблем от гледна точка на пазара на труда предвид нарастващата нужда от висококвалифицирани работници и намаляването на населението в трудоспособна възраст и на учащото население. Продължава въвеждането на междуинституционална система, която има за цел да установи децата, които не посещават училище, и да ги върне в системата на образованието. Акцентът се променя към мерки за задържане в училище, като например дейности, насочени към преодоляване на пропуските в знанията и повишаване на мотивацията на учениците. Все пак процентът на отпаднали ученици поради временна или постоянна емиграция остава висок и показва значителни регионални различия (Институт за пазарна икономика, 2018 г.). Въпреки усилията от последните години и постигнатите досега резултати, разширяването и ускоряването на мерките за предотвратяване на отпадането на ученици продължават да бъдат особено важни.

В инициативата „Бележник 2024“, Националната мрежа за децата посочва, че България остава сред държавите с най-високи образователни неравенства в света – постиженията на учениците зависят от финансовото състояние на родителите; от мястото, където децата живеят; от вида училище, което посещават. И през 2023 г. у нас не се случи мониторинг на изпълнението на образователни политики, програми и проекти; липсваше реално приобщаване на всички деца според специфичните им потребности; не се прилагаше



цялостна политика за деца със СОП, фокусирана върху профилираното и професионално обучение и включването им в пазара на труда. Държавата не реализира приоритетно ефективни мерки за включване в учебните програми на интердисциплинарни теми като дигитално-медийна грамотност, социално-емоционално учене, здравно и сексуално образование. Остана невъведен компетентностният модел на подбор, обучение и атестация на директори и учители. “Бележник 2024” отбелязва и липсата на форми за активно включване на родителите в образователния процес и училищния живот като цяло. Оценката в област „Образование“ тази година все пак е повишена спрямо предходната година заради иницираните от редовното правителство изготвяне на стандарт за качество на образованието, реформа в квалификацията и атестирането на педагогическите специалисти и промени в Наредбата за приобщаващо образование.

В демографски контекст сред проблемите в българското образование се откроява следният - Делът на преждевременно напусналите образователната система в България е 10,5% (трябва да се отбележи все пак, че той намалява в последните години и е близо до средното за ЕС ниво от 9,6%). Този дял обаче остава особено висок (19,1%) в селските райони в страната.

Част 6.2 Концептуална рамка

Рискови фактори за отпадане от училище

Причините за отпадане от училище са разнообразни и многобройни, като произходът им може да бъде индивидуален, икономически или социален. Става дума конкретно за неприспособеност на ученика към учебната дейност, осъществявана в училищна среда, но също така и за неприспособеност на училището към вътрешни фактори: биологични, психологически и външни: икономически, културни. Преждевременното напускане на училище е резултат от коктейл от вътрешни причини като училищна незрялост, емоционална нестабилност, поведенчески нарушения и др. и външни причини (от икономическо естество: несигурно семейно положение, липса на дрехи и обувки, битови условия, разпадане на семейството, липса на помощ в обучението).

Индивидуалните рискови фактори са учебни затруднения (ниски оценки, затруднения в ученето, липса на интерес към училищната работа), поведенчески проблеми (чести отсъствия, деструктивно поведение, дисциплинарни проблеми), проблеми с психичното здраве (тревожност, депресия, ниско самочувствие, затруднения в концентрацията), проблеми с физическото здраве (хронични заболявания, увреждания, чести отсъствия поради здравословни проблеми) или мотивация и ангажираност (липса на интерес към училището, лоши учебни навици, трудности при поставянето на цели).

Що се отнася до икономическите и социалните фактори, можем да споменем материалните затруднения на семейството, особено в случаите на големи, неорганизиранни семейства, които не разполагат със средства, имат проблеми с осигуряването на подходящо облекло за всички деца и понякога изпитват нужда от труд (на полето или в домакинството). Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Дезорганизацията на семейството води до материални трудности. Фактори като алкохолизъм, развод или насилие в семейството са признаци, които представляват решение за отпадане от училище. Също така, други фактори могат да бъдат прекалено либералният семеен климат, липсата на родителски авторитет или деспотичното или, напротив, безразличното отношение на тези, които би трябвало да предлагат идеален модел на поведение за безпроблемна интеграция в обществото и живота.

Трябва да се вземе предвид образователният модел, предлаган от родителите и братята и сестрите. Най-често учениците, които не желаят да учат, произхождат от семейства, в които родителите имат максимум осем класа. Разбира се, има и изключения. Образователният модел, предлаган от братята и сестрите, има много по-голямо влияние. Семействата с по-големи братя и сестри, които са отпаднали рано от училище, са склонни да възпроизвеждат модела за по-малките си братя и сестри.

Друг рисков фактор е навлизането на пазара на труда. Дори ако говорим за временна работа, като например работа през деня или през уикенда, или ако стигнем до крайности и споменем просията или проституцията, дейности, които са на ръба на закона, това са рискови фактори, които обикновено водят до отпадане от училище в полза на тези дейности, които носят незабавен доход.

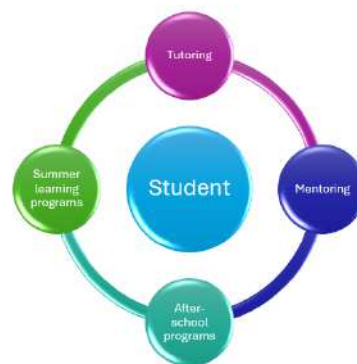
Вместо да се съсредоточаваме върху преждевременно напускащите училище като "групов проблем", трябва да разгледаме самия въпрос за преждевременното напускане на училище, тъй като учениците напускат училище по различни причини и не всички от тях автоматично се сблъскват с маргинализация при прехода си към работа или по-нататъшно образование. Училищата могат да предоставят на учениците знанията и уменията, които са им необходими, за да се справят с потенциалните рискове, като им позволят да напуснат добре подготвени. Ето защо задоволяването на нуждите на тези ученици следва да бъде обект на особено внимание.

Видове инициативи за превенция на отпадането

Програмите за превенция на отпадането от училище предлагат спасителен пояс за учениците, застрашени от ранно напускане на училище. Тези програми могат да приемат различни форми, да се прилагат в училища и обществени центрове и да са насочени към отделни ученици от рисковите групи или към цели училища с нисък процент на завършващите. Съществуват няколко вида програми за превенция на отпадането: програми за академична подкрепа, програми за социално-емоционално обучение, програми за професионално ориентиране, програми за ангажиране на семейството или инициативи за подобряване на училищния климат.

Програмите за академична подкрепа, като наставничество и менторство, програми за извънкласно обучение или летни

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използвана информация.





програми за обучение, обхващат набор от услуги, предназначени да помогнат на учениците да успеят. Те включват индивидуални уроци или уроци в малки групи, които осигуряват целенасочена подкрепа по конкретни предмети или умения за учене. Наставниците могат допълнително да предлагат насоки и насърчение. Извънкласните програми разширяват обучението извън учебния ден, като затвърждават основните предмети, предлагат академична помощ и създават безопасна и подкрепяща среда. Програмите за лятно обучение преодоляват разликата в обучението през лятото, като предлагат академично обогатяване и предотвратяват влошаването на знанията и уменията. Системите за ранно предупреждение идентифицират рано учениците, застрашени от академичен провал, което дава възможност за целенасочени интервенции, насочени към техните специфични нужди.

В категорията **"Програми за социално-емоционално учене"** можем да споменем



консултантски услуги, предоставяни индивидуално или групово, за справяне с проблеми, свързани с психичното здраве, които могат да повлияят на ангажираността и резултатите в училище. Програмите за социално-емоционално учене помагат на учениците да развият основни умения като самоосъзнаване, самоуправление, отговорно вземане на решения, социална осведоменост и умения за взаимоотношения. Тези умения могат да подобрят учебните резултати, да намалят поведенческите проблеми и да насърчат положителния училищен климат.

Програмите за кариерно ориентиране могат да помогнат на учениците да определят своите интереси, способности и потенциални кариерни пътеки, да осигурят опит в реалния свят (като стажове или работа в сянка), който да свърже обучението в класната стая с бъдещата кариера и да мотивира учениците да останат в училище, или да предоставят на учениците информацията и уменията, необходими за успешно кандидатстване за колеж или професионално обучение.



Програмите за ангажиране на семейството имат за цел да укрепят партньорството между училищата и семействата в подкрепа на успеха на учениците. Тези програми предлагат разнообразни инициативи, като например семинари за ангажиране на родителите, които запознават семействата със стратегии за подпомагане на ученето у дома и за създаване на положителна учебна среда. По този начин се насърчават силни канали за комуникация между училището и семейството, които дават възможност за съвместно решаване на проблемите, свързани с нуждите на учениците.

Инициативите за подобряване на училищния климат са силно препоръчителни, тъй като се фокусират върху създаването на положителна и подкрепяща учебна среда за всички ученици. Това включва прилагане на програми за борба с тормоза, за да се осигури безопасна и приобщаваща атмосфера, в която тормозът и преследването се възпират активно, а също и да се осигури общоучилищна рамка за насърчаване на доброто поведение и последователно решаване на дисциплинарни проблеми. Биха могли да се предлагат разнообразни извънкласни дейности, като клубове и спорт, които да насърчават ангажираността на учениците, да развиват талантите им и да култивират чувство за принадлежност към училищната общност.

Дейност

Обмислете ролята на технологиите в превенцията на отпадането. Как технологиите могат да се използват в подкрепа на учебния успех, социалната връзка и благосъстоянието на учениците?

Ключови показатели за ефективност (КРЕ)

При оценката на ефективността на програмите за превенция на отпадането от училище е важно да се проследяват съответните ключови показатели за ефективност (КРЕ)²⁹. Тези показатели предоставят ценна информация за въздействието и успеха на програмата. Най-подходящите ключови показатели за ефективност ще зависят от конкретните цели и

²⁹ КРЕ е количествено измерима мярка за изпълнението на определена цел във времето. Ключовите показатели за ефективност предоставят на екипите цели, към които да се стремят, основни етапи за измерване на напредъка и информация, която помага на хората в организацията да вземат по-добри решения. От финансовите и човешките ресурси до маркетинга и продажбите, ключовите показатели за ефективност помагат на всяка област на бизнеса да се движи напред на стратегическо ниво.

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



задачи на програмата за превенция. Важно е да се избере комбинация от ключови показатели за ефективност, които да предоставят цялостна картина на ефективността както на ниво ученик, така и на ниво програма.

Ключовите показатели за ефективност на ниво ученик оценяват въздействието на програмата върху успеха на отделните ученици. Тези показатели включват учебните резултати, измерени чрез промените в оценките по основните предмети и резултатите от стандартизираните тестове. Освен това ефективността на програмата се оценява чрез наблюдение на промените в посещаемостта на учениците, дисциплинарите нарушения и коефициента на задържане, който проследява броя на учениците, които остават записани и завършват навреме.

Ключовите показатели за ефективност на ниво програма оценяват цялостната ефективност и въздействие на програмата. При тази оценка се отчитат няколко фактора, като завършване на програмата, удовлетвореност на учителите и учениците и ефективност на разходите. Коефициентите на завършване на програмата проследяват процента на учениците, които участват изцяло в програмата за превенция, а проучванията за удовлетвореността на учениците и учителите измерват опита на участниците със съдържанието на програмата, нейното провеждане, предоставената подкрепа, ресурсите, обучението и цялостната подкрепа. Анализът на ефективността на разходите оценява финансовата ефективност на програмата, като изследва разходите за един ученик, който успешно завършва програмата или демонстрира значително подобрене.

Силно препоръчително е да се анализират данните по демографски показатели на учениците, включително клас, етническа принадлежност и социално-икономически произход, за да се определи ефективността на програмата за всички групи ученици и да се проследят дългосрочните резултати на завършилите програмата по отношение на по-нататъшното образование или заетостта, за да се оцени трайното въздействие на програмата. Качествените мерки, като например анкети, фокус групи и интервюта, могат да предоставят ценна информация за опита на учениците и учителите в рамките на програмата.

Специфики в България

Част 6.2

Издание Преподаваме.bg предлага следните стратегии, които се доближават най-много до реалността в страната:

1. Изградете връзки с родителите и си партнирайте в образователния процес

Има четири начина за ангажиране и въвличане на семействата в учебния процес.

Родителски срещи

Посещения по домовете

Училище за родители

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Участие в учебния процес

2. Изградете добра връзка с учениците си

Много директори назначават преподаватели за ментори или отговорници към деца в риск, които:

- Провеждат регулярни срещи с детето, което менторират;

- Изслушват проблемите и нуждите му;

- Предлагат съвети и емоционална подкрепа;

- Насърчават го да учи, да посещава консултация и индивидуални срещи с учители;

- Комуникират със семейството на детето.

Но как да изградим добра връзка с учениците?

- Бъдете честни и открити;

- Проявявайте емпатия, не съжаление;

- Оставете пространство на учениците да говорят;

- Изслушвайте, задавайте въпроси, но не осъждайте учениците си;

Поставете граници и потърсете помощ от компетентни лица и органи, ако срещате затруднение и усещате прекомерна морална тежест.

3. Направете образованието смислено за всяко дете

За да запълним тази пукнатина в образованието, е необходимо да преосмислим образователния процес, който предлагаме:

- Откривайте уроците си със “Защо е важно?”. Отговорът на този въпрос ще даде смисъл на учениците и ще ги фокусира;

- Подхождайте индивидуално към учениците си, дори това да налага провеждане различни уроци в един випуск, или диференциране на учебните материали;

- Използвайте примери от реалния живот, които да подкрепят и онагледяват учебния материал;

- Редовно предлагайте различни възможности за развитие, допълнителни задачи и образователна подкрепа;

- Следвайте визията си за успех и показвайте редовно на учениците как напредват заедно.

Модул 6.3 Методология за мониторинг и оценка

Методологията за мониторинг и оценка на програма за превенция на отпадането е систематичен процес за събиране на данни, анализ на информацията и оценка на ефективността на програмата за намаляване на броя на отпадналите ученици.

Трябва да се предприемат някои основни стъпки:

1. Цели и задачи на програмата: без ясни цели е невъзможно да се направи точна оценка на ефективността на програмата. Установените цели предоставят критерии, спрямо които да се измерва напредъкът и

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съд информация.





да се определи дали програмата наистина има значение за намаляване на броя на отпадналите ученици. Ето защо е важно ясно да се определи общата цел на програмата (напр. намаляване на процента на отпадане с X% в рамките на Y години), да се определят конкретни, измерими, постижими, релевантни и обвързани със срокове (SMART) цели за ключови области като учебни резултати, посещаемост или социално-емоционално благополучие. Добре дефинираните цели и задачи задават ясна насока на програмата, като очертават това, което тя цели да постигне. Това насочва всички заинтересовани страни - учители, персонал на програмата и ученици - към обща цел.

Данните от мониторинга и оценката, свързани с поставените цели, могат да разкрият областите, в които програмата се нуждае от подобрене. Това дава възможност за коригиране на стратегиите на програмата и осигурява непрекъснато усъвършенстване за постигане на нейните цели.

По същество определянето на целите и задачите на програмата е в основата на цялата методология за мониторинг и оценка. То гарантира, че всички дейности по програмата, усилията за събиране на данни и анализът са съгласувани за постигане на крайната цел на програмата - намаляване на процента на отпадащите ученици и задържане на учениците по пътя към завършване на училище.

2. Инструменти за мониторинг и оценка

Тя се отнася до процеса на избор на най-подходящите методи за събиране на данни за ефективността на програмата. Тези инструменти ще помогнат да се прецени дали програмата постига своите цели и задачи за намаляване на броя на отпадналите ученици. Съществуват две основни категории инструменти за събиране на данни: количествени данни и качествени данни.

Количествените данни се отнасят до цифрови данни, които могат да бъдат статистически анализирани, като например: резултати от стандартизирани тестове, оценки по основните предмети, данни за посещаемостта, процент на завършилите, дисциплинарни доклади.

Качествените данни се отнасят до описателни данни, които дават представа за преживявания, възприятия и мнения. В тази категория могат да бъдат включени: анкети (ученици, учители, персонал на програмата), фокус групи, интервюта (ученици, учители, персонал на програмата), наблюдения на програмата.

Изборът на инструменти зависи от конкретните цели и задачи на програмата за превенция на отпадането. Някои въпроси трябва да бъдат взети под внимание: Каква информация е необходима, за да се оцени ефективността на програмата? Дали това включва измерване на промените в учебните постижения, посещаемостта или социално-емоционалното благополучие? Какви ресурси са на разположение? Трябва да се вземат под внимание фактори като бюджет, опит на персонала и ограничено време на учениците. Кой е най-добрият начин за събиране на данните? Проучванията могат да бъдат ефикасни за големи групи, докато интервютата предоставят задълбочена информация.

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Например, за да измерим въздействието на програмата върху учебните резултати, можем да използваме резултатите от стандартизираните тестове преди и след приключване на програмата и да наблюдаваме промените в оценките по основните предмети. Ако е необходимо разбиране на преживяванията на учениците, можем да проведем фокус групи, за да съберем качествени данни за възприятията им за въздействието на програмата върху тяхната ангажираност и мотивация. Ако искаме да измерим удовлетвореността от програмата, можем да използваме анкети, за да съберем обратна информация от учениците, учителите и персонала на програмата.

Често е полезно да се използва **комбинация от** количествени и качествени инструменти за събиране на данни, за да се получи по-цялостна представа за ефективността на програмата.

Стратегии за събиране на данни

Ефективният мониторинг и оценка зависят от събирането на данни - процес на събиране на информация от различни източници за оценка на успеха на дадена програма. Тази информация се предоставя в две основни форми: качествена и количествена. Качествените данни дават представа за преживяванията, възприятията и мненията. *Техники като анкети, интервюта, фокус групи и наблюдения* могат да разкрият ценни подробности за изпълнението на програмата за превенция на отпадането, ангажираността на участниците и потенциалните области за подобрене.



Количествените данни се фокусират върху цифровата информация, която може да бъде статистически анализирана. Тези данни, които често се събират чрез проучвания, въпросници или анализ на вторични данни (съществуващи записи), помагат да се измери въздействието на програмата върху конкретни цели, като посещаемост, учебни постижения или степен на завършване. Чрез комбинирането на тези подходи мониторингът и оценката събират цялостна картина. То ни позволява да измерим успеха: данните ни казват дали програмата постига целите си, като например намаляване на процента на отпадане или подобряване на ангажираността на учениците. Можем също така да проследим напредъка,



като събираме данни във времето, можем да определим тенденциите и да видим дали програмата има устойчиво въздействие. Сравняването на данните с целите на програмата помага да се оцени ефективността и да се определят областите, в които може да са необходими корекции.³⁰

Количественият подход помага да се очертае ясна картина на изпълнението на програмата, включително тенденциите и моделите на резултатите. За да разберем въздействието, ние събираме цифрови данни чрез проучвания, въпросници и други структурирани методи. Количествените методи разчитат на цифрови данни, които могат да бъдат анализирани със статистически данни. Тези методи са силни в разкриването на това кой, какво, къде, кога и колко е в дадена ситуация. Те предоставят обективни факти, но не се задълбочават в причините, които стоят зад тези факти.

Качествените методи се фокусират върху събирането на описателни данни, богати на детайли и наблюдения, а не на цифри. За разлика от количествените подходи качествените изследвания използват думи, за да изследват преживяванията. Анализирайки тези описания, изследователите могат да идентифицират закономерности и да разкрият основните причини или обяснения за това защо и как се случват нещата.

В следващата таблица е представен преглед на случаите, в които следва да се използва количествен и/или качествен подход, както и подходящите инструменти за събиране на данни за мониторинг и оценка:

Количествен подход		Качествен подход ³¹
Какво	Структуриран Набляга на надеждността По-трудно за разработване По-лесно анализиране	По-малко структуриран Акцентиращ върху валидността По-лесно разработване Може да предостави "богати данни", но събирането и анализът им са по-трудоемки.
Защо	Искате да преброите нещата, за да обясните това, което се наблюдава Искате да обобщите за цялата целева група	Искате пълно, подробно описание на наблюдаваното. Искате да разберете какво се наблюдава Искате разказ или задълбочена информация

³⁰ Използването на комбинация от качествени и количествени методи за събиране на данни осигурява цялостна и надеждна картина на въздействието на програмата, което позволява нейното непрекъснато усъвършенстване и максимизиране на нейната ефективност за постигане на желаните резултати.

³¹ Източник: Адаптирано от Morra-Imas and Rist, 2009.

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



	Искате да правите прогнози/да предоставяте причинно-следствени обяснения Знайте какво искате да измервате	Не съм сигурен какво можете да измерите Искате да постигнете по-задълбочено разбиране или прозрение
Инструменти	Проучвания Интервюта Наблюдения	Проучвания Интервюта Дискусии във фокус групи Казуси Наблюдения
Изход	Числени данни	Думи и снимки
Анализ	Статистически	Тълкуване

Проучванията са популярен инструмент за събиране на конкретна информация от представителна извадка от целевата група. Те се отличават с отлична способност да улавят възприятия, мнения и идеи, което ги прави идеални за разбиране на отношението на хората към даден проект, програма или политика. Макар че проучванията могат да измерват и планираното поведение, важно е да се отчита възможността за отклонение. Съобщенията от хората намерения може невинаги да съответстват на действителните им действия.

Обикновено проучванията включват голяма група, избрана на случаен принцип, за да се гарантира, че резултатите представляват по-голямата целева група (повече за методите за подбор на извадки по-късно). Форматът може да бъде структуриран (фиксираните варианти на отговори) или полуструктуриран (отворени въпроси) в зависимост от необходимите данни.

Проучванията могат да се провеждат еднократно (напречно сечение) или многократно във времето (надлъжно сечение). Проучванията в напречно сечение събират информация от целевата група в определен момент, например в края на проекта. Те помагат да се установят връзките между факторите, например как проектът за осигуряване на препитание влияе върху знанията за генериране на доходи. Продължителните проучвания събират данни във времето, което позволява на изследователите да анализират как се променят целевата група и взаимоотношенията между факторите. Те могат да включват различни подходи, като панелни проучвания (една и съща група през определен период от време) или кохортни проучвания (групи, определени от общ опит).

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Т единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност информация.





Проучванията не са ограничени само до един формат и изборът им зависи от фактори като целевата група и бюджета. То може да бъде лично интервю, когато изследователят директно задава въпроси на участниците и записва отговорите им, телефонно интервю: подобно на личното интервю, но се провежда по телефона, хартиени въпросници, когато участниците получават физически формуляр с въпроси и записват отговорите си върху него, или онлайн въпросници: участниците имат достъп до проучването онлайн и отговарят на въпросите чрез уебсайт или приложение.

Интервютата са качествен метод, който помага на изследователите да разберат как хората са преживели даден проблем или програма. Що се отнася до ползите от този инструмент, интервютата позволяват по-задълбочено изследване на темата чрез взаимно откриване, разбиране, размисъл и обяснение. По принцип и изследователят, и участникът се учат един от друг по време на интервюто.

Съществуват три вида интервюта: структурирано, при което се използват предварително зададени въпроси в определен ред, подобно на анкета, полуструктурирано: използва се ръководство с ключови въпроси, но се дава възможност за допълнителни въпроси въз основа на отговорите на участника, и неструктурирано: отворен разговор без зададени въпроси, който позволява на участника да води дискусията.

Фокус групите служат като ценен качествен изследователски метод. Тези сесии включват малка ръководена дискусия, водена от модератор, с участието на записвачи, а понякога и на наблюдатели. Участниците се включват в непринудена обстановка, като споделят различни гледни точки по определена тема.



Основната цел е да се вникне по-дълбоко в причините, които стоят зад чувствата на хората - измерение, което проучванията често пренебрегват.



Например, разгледайте проучване, което показва, че 63 % от анкетираните предпочитат дейност Y. Фокусната група може да разкрие основните мотиви за това предпочитание. Освен това фокусните групи помагат да се идентифицира пристрастието към социалната желателност, при което хората отговарят въз основа на възприетите очаквания, а не на истинското си мнение. Представете си дискусия във фокус група, която разкрива, че участниците всъщност предпочитат дейност Z, противно на това, което предполагат отговорите им в проучването.

Фокус групите обаче не могат да дадат подробни индивидуални разкази. За по-задълбочено проучване интервютата са по-подходящи. Модераторите играят ключова роля, за да гарантират, че всички се чувстват комфортно при участието си, и да идентифицират лица, които биха могли да доминират в дискусията.

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Проучването на случай служи като качествен метод за събиране на данни, насочен към изследване на реални ситуации. Неговата цел е да илюстрира аспекти на програма, която се наблюдава или оценява. Чрез цялостно разглеждане на казусите се навлиза в оперативната динамика, дейностите, продуктите, резултатите и взаимодействията, свързани с програмата.



Проучванията на конкретни случаи се задълбочават в ограничен брой събития или условия, като предоставят богат контекстуален анализ, който разкрива сложните взаимоотношения. Това задълбочено проучване служи за множество цели. То позволява на изследователите да приложат съществуващите идеи и изследователски методи към конкретния случай, като в крайна сметка допринася за по-широкото разбиране на областта. Проучванията на случаи помагат за разгадаването на сложни проблеми или обекти, като предлагат нюансирани прозрения, които укрепват съществуващите знания, и се отличават с това, че изследват различните фактори, които влияят върху резултатите и изходите. Важно е обаче да се отбележи, че този метод на събиране на данни може да изисква значително време и ресурси. Освен това информацията, получена от казуси, може да бъде сложна за анализиране и екстраполиране.

Дейност

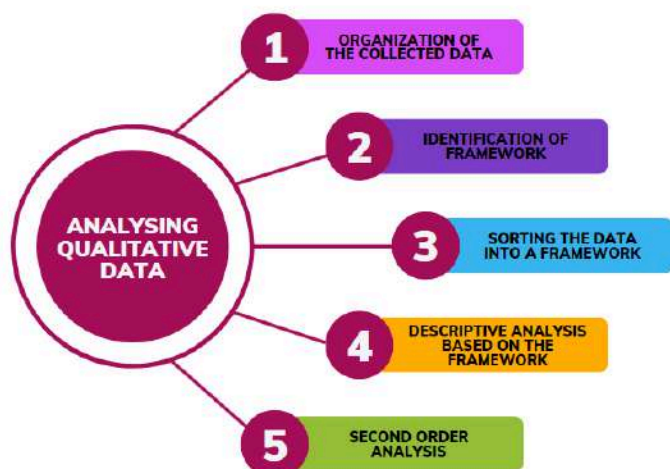
Проучете иновативни методи за събиране на данни, като например анализ на настроеността в социалните медии или данни от носими технологии, които биха могли да дадат представа за ангажираността на учениците.



Анализ на данните

След събирането и почистването на данните те стават готови за анализ. Анализът на данните служи за решаваща цел: той ни позволява да преценим дали, как и защо програмата, която се наблюдава и оценява, съответства на поставените цели. В този раздел ще разгледаме как да анализираме както качествени, така и количествени данни, заедно с концепцията за триангулация на данни от различни източници.

Анализът на **качествени данни** е целенасочен процес, който включва пресяване на значителни количества качествена информация - често постъпваща по различни канали, включително записки от дискусии във фокус групи, записи от индивидуални интервюта и наблюдения. Целта е да се извлекат съответните теми и модели, които отговарят на поставените въпроси за мониторинг и оценка.



Анализът на качествени данни включва многостранен подход. Изследователите се фокусират върху изречените от участниците думи, като проучват техните изрази, нюанси и контекста, в който са били изречени. Разбирането на този контекст е от решаващо значение, тъй като той разкрива по-дълбокия смисъл зад думите. Освен това изследването както на последователността, така и на противоречията във възгледите на респондентите разкрива основната динамика и потенциалните области на изследване, а честотата и интензивността на коментарите дават сведения за относителната значимост на определени теми.

Анализът се ръководи от конкретни детайли и очертаващи се модели, което в крайна сметка води до значими заключения.

Представете си например текущ проект, в който десет фокус групи работят с избрани бенефициенти. След като всички бележки от дискусиите са събрани, следващата стъпка включва анализ на данните. Тук изследователите са изправени пред избор: ad hoc или систематичен анализ. При подхода ad hoc съответната информация се подчертава неофициално. Изследователите извличат прозрения въз основа на своята преценка и интуиция. Алтернативно, изследователите могат систематично да кодират данните. Кодирането включва етикетиране на сегменти като принадлежащи към конкретни явления - например концепции, вярвания, действия, теми, културни практики или взаимоотношения. Това може да се извърши ръчно с помощта на хартия и маркери или цифрово с помощта на инструменти като Word или Excel.

Качественият анализ на данни е нюансирано пътуване, което разкрива скритите значения в изречените и написаните думи, което води до ценни прозрения.

След въвеждането на **количествените данни** в електронната таблица тя става готова за генериране на информация за решаване на въпроси, свързани с мониторинга или оценката. Статистиката играе решаваща роля за превръщането на тези данни в

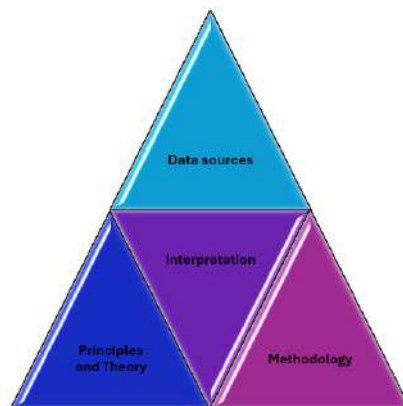


практически приложими прозрения за вземане на решения. Дескриптивната и инференциалната статистика служат за различни цели. Дескриптивната статистика предоставя информация, която описва данните и помага за тяхното обобщаване. Графичните изображения, като хистограми, кръгови диаграми и стълбовидни диаграми, улесняват бързото сравняване на различни набори от данни, като разкриват тенденции, вариации и значими стойности във времето. От друга страна, инференциалната статистика се основава на данни от извадка от популацията, за да направи по-широки обобщения за цели популации.

Категоричните данни групират нещата в отделни категории, като например "мъж" и "жена". Можем да обобщим тези данни, като преброим колко неща попадат във всяка категория. Например, ако преброим броя на жените в дадена общност, ще разберем каква е тяхната честота. Тази информация често се представя в честотна таблица, която показва колко души принадлежат към всяка категория (мъже/жени) в общността. Можем също така да изразим тези бройки като процент или дял от общото население.

Честотните таблици са чудесни за доклади, но за по-нагледна картина можем да ги преобразуваме в диаграми или графики. Пропорцията ви показва относителната честота на всяка категория. Тя се изчислява, като се раздели броят във всяка категория на общия брой. Процентите са просто пропорции, умножени по 100, което ги прави по-лесни за разбиране от суровите числа. Ето защо те често се включват в таблиците с честоти.

Триангулацията е изследователска стратегия, която включва сравняване на множество източници на данни, методи, теории или изследователи, за да се отговори на конкретен изследователски въпрос. Нейната цел е да повиши валидността и достоверността на констатациите, като същевременно компенсира евентуални слабости в данните.



Триангулацията е мощна стратегия, която включва разглеждане на данните от различни гледни точки. Изследователите постигат това, като използват различни източници (интервюта, анкети, наблюдения) и методи (качествени, количествени) за изследване на едно и също явление. Този многоаспектен подход предлага няколко предимства.

На първо място, той помага да се компенсират слабостите, присъщи на всеки отделен подход. Подобно на използването на няколко обектива, триангулацията осигурява по-пълна картина, като компенсира потенциалните пристрастия или ограничения. Второ, триангулацията повишава валидността и надеждността на резултатите от изследването. Чрез валидиране на наблюденията от различни източници и методи изследователите могат



да бъдат по-сигурни в точността на своите резултати. Можем да потвърдим, че триангулацията намалява пристрастията чрез кръстосани препратки между данните, като по този начин засилва цялостната надеждност на заключенията.

Освен това триангулацията помага да се идентифицират несъответствия и нови прозрения. Сравняването и съпоставянето на констатации от различни гледни точки може да разкрие области за по-нататъшно проучване, докато сближаването на данните от различни източници засилва достоверността на заключенията. В крайна сметка триангулацията разширява перспективите, като насърчава изследователите да проучват алтернативни гледни точки и потенциално води до нови начини за разбиране на изследователския проблем.

Въпреки че не съществува универсален подход за анализ на данните за триангулация, някои основни стъпки ръководят процеса. Анализът на триангулираните данни изисква строг подход. Изследователите трябва да подложат на критичен анализ всички



констатации, като приоритизират тези, които са най-подходящи за целите на изследването. Това включва търсене на връзки и несъответствия между източниците на данни и идентифициране на липсваща информация, която може да ограничи интерпретацията. Следващата стъпка включва идентифициране на закономерности в данните, независимо

дали тези тенденции се появяват в един източник, или възникват последователно в множество източници. Въз основа на целите на триангулацията изследователите могат да формулират теории или хипотези. Например, ако целта е да се оцени въздействието на дадена интервенция върху поведението на бенефициента, могат да се разработят хипотези въз основа на наличните данни. Веднъж формулирани, тези хипотези се проверяват спрямо данните, за да се потвърдят или отхвърлят. Този процес често разкрива нови прозрения и разкрива пропуски в данните. В случаите, когато не са налични допълнителни данни, може да се наложи изследователите да променят или дори да се откажат от дадена хипотеза. Всички промени трябва да бъдат потвърдени отново чрез допълнителен анализ.

И накрая, извеждането на заключения включва използването на конвергенцията (или разминаването) на данни от различни източници, за да се изгради обоснована и добре подкрепена аргументация за целите на изследването. Целта е да се създаде възможно най-силен аргумент в полза на хипотезата въз основа на наличните доказателства.

Ето няколко полезни въпроса, които да обмислите:

- ✓ Кои хипотези са подкрепени с най-надеждни данни?
- ✓ Кои от тях са подкрепени от независими източници?



- ✓ Съгласувани ли са количествените и качествените данни?
- ✓ Има ли потенциални отклонения или ограничения в данните?
- ✓ Има ли други обяснения, които не са разгледани в хипотезите?
- ✓ Доколко сте сигурни в заключенията си?
- ✓ Могат ли заключенията ви да бъдат приложени (ще доведат ли до подобрения)?

Отчитане и подобряване на програмата

Докладването и подобряването на програмата са двигателят, който задвижва процеса на мониторинг и оценка на една успешна програма за борба с отпадането. Първата причина е прозрачността и решенията, основани на доказателства. Докладите действат като комуникационен мост между програмата и заинтересованите страни, включително финансиращите организации, политиките и обществеността. Чрез споделянето на данни и констатации програмата укрепва доверието и позволява на всички да се убедят в нейното въздействие върху равнището на отпадане. Тази прозрачност е от решаващо значение за осигуряването на постоянна подкрепа и ресурси.

На второ място, докладването идентифицира областите, в които е необходимо да се постигне растеж, тъй като наблюдението и оценката включват непрекъснато събиране и анализ на данни. Докладите подчертават както силните, така и слабите страни на програмата. Тази информация е безценна за разработчиците на програмата, които могат да я използват, за да усъвършенстват подхода си и да увеличат ефективността на програмата.

Той може също така да насочва посоката на програмата, тъй като данните от докладите стават основа за вземане на информирани решения за бъдещето на програмата. Трябва ли тя да бъде разширена, променена или дори прекратена? Отчитането помага за вземането на стратегически решения, основани на доказателства, а не просто на догадки.

На последно място, но не и по важност, е ученето от опита. Данните от наблюдението и оценката предлагат ценен поглед към миналите успехи и неуспехи на програмата. Докладването на тази информация позволява на разработчиците на програмата да се поучат от опита и да включат тези уроци в бъдещите итерации на инициативата за отпадане от училище. Чрез непрекъснатото подобряване на дизайна на програмата тя може да стане още по-ефективна в намаляването на броя на отпадналите.

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



По същество докладването и подобряването на програмата вървят ръка за ръка с мониторинга и оценката. Данните от текущия мониторинг се анализират и отчитат, като предоставят информация за подобряване на програмата. След това тези подобрения се прилагат и цикълът продължава. Този непрекъснат процес гарантира, че програмата за инициатива срещу отпадането от училище остава ефективна и има възможно най-голямо въздействие.

Заклучение

Програмите за борба с отпадането разчитат на данни за учениците, за да проследят напредъка и да оценят успеха. Тези данни обаче са чувствителни и защитата на личните данни на учениците е от първостепенно значение, поради което **сигурността на данните** е важна част от процесите на мониторинг и оценка.

Следва да се вземат предвид следните аспекти:

- ✓ Спазвайте разпоредбите за поверителност на данните. Това означава да спазвате всички съответни закони и разпоредби относно учениците и да прилагате надеждни мерки за сигурност, за да предпазите данните на учениците от неразрешен достъп или нарушения.
- ✓ Минимизиране на събирането на данни - Събирайте само данните, които са необходими за оценката на програмата, и ги анонимизирайте, когато е възможно.
- ✓ Прозрачността е от ключово значение - ясно информирайте учениците и родителите как ще бъдат използвани и защитени техните данни.

Изграждането на доверие с учениците, родителите и общността е от съществено значение за успеха на програмата. Като давате приоритет на сигурността на данните и неприкосновеността на личния живот, вие демонстрирате своя ангажимент към етичните практики за данни.

Сътрудничеството е крайъгълен камък на успешните програми за борба с отпадането. Включването на ключови заинтересовани страни в процеса на мониторинг и оценка предлага множество ползи. Заинтересованите страни, като например учители и служители на програмата, могат да предоставят ценни сведения за практическите методи за събиране на данни, които свеждат до минимум смущенията в ежедневието. Техният опит от първа ръка гарантира, че процесът на събиране на данни е ефективен и практичен. Включването на различни гледни точки от страна на заинтересованите страни спомага за цялостното тълкуване на данните. Този подход на сътрудничество гарантира, че са взети предвид всички значими фактори, влияещи върху броя на отпадналите ученици, което води до по-нюансирано разбиране на въздействието на програмата.

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Включването на заинтересованите страни в мониторинга и оценката създава усещане за споделена отговорност. Това спомага за по-голяма ангажираност и увеличава вероятността за успех на програмата. Като насърчават сътрудничеството със заинтересованите страни, програмите за инициативи срещу отпадането от училище могат да съберат по-богати данни, да придобият по-цялостно разбиране на проблемите и да създадат по-ефективна програма като цяло.

Ефективното разпределение на ресурсите е от жизненоважно значение за програмите за борба с отпадането. За да се постигне това, от съществено значение е да се направи анализ на ефективността на разходите. Този анализ включва двустранен подход: изчисляване на разходите по програмата и измерване на нейното въздействие върху процента на отпадане. Изчисляването на разходите включва идентифициране и количествено определяне на всички разходи по програмата, като например заплати на персонала, материали и технологии. Що се отнася до въздействието, ефективността на програмата се оценява чрез показатели като броя на задържаните ученици или постигнатия процент на намаляване на отпадането.

Коефициентът на ефективност на разходите се изчислява, като се разделят общите разходи по програмата на измереното въздействие. Това съотношение дава ценна информация за това дали програмата постига целите си по икономически ефективен начин.

Чрез провеждането на анализ на ефективността на разходите разработчиците на програми могат да вземат информирани решения относно разпределението на ресурсите и да определят областите, в които могат да се спестят разходи. Така се гарантира, че програмите за инициативи срещу отпадането на деца от училище постигат максимален ефект, като същевременно остават финансово отговорни.



Специфики в България

Част 6.3

В своя труд „Електронното обучение в помощ на интервенциите за намаляване на риска от отпадане на ученици в риск в средното професионално образование“ (2017) Вера Иван предлага инструментариум за идентифициране на ученици в риск от отпадане от училище, чието финализиране като работещ инструмент преминава през следните етапи:

- Разработване на анкета за ученика, полуструктурирано интервю за родителите и първи вариант на „Карта на ученика“ – авторски вариант на таблично подреждане на данни (Excel) за проследяване на изменения по избраните индикатори (вариант 16 причини и 44 индикатора).
- Провеждане на анкетите и интервютата. Събиране на данните от анкетите, интервютата и учебната документация и архивиране на данните в таблица – обобщен вариант на „Карта на ученика“ – 44 индикатора, за всички ученици.
- Редуциране на максималния брой индикатори до двадесет и три за създаване на използваем инструмент за проследяване на индивидуалния риск от отпадане от училище и оптимизиране на електронния вариант на картата за проследяването му.
- Изследване на избраните 23 индикатора за наличието на сходство чрез експертни оценки за смисловата им близост по метода на Многомерно психологическо скалиране „Свободна класификация“ (Герганов, 1987). Анализ на данните от експертни оценки и приемане на окончателния вариант на инструментариума.

Като резултат от търсенията е направено обосновано предложение за проследяване на осем причини поставящи ученика в риск от отпадане от училище чрез следните индикатори:

А) Икономически причини:

1. Бедност. Индикатор: Доход на член от семейството.
2. Полагане на труд (работна заетост). Индикатор: Брой работни часове на ученика.

Б) Социални причини:

3. Проблемна семейна среда. Индикатор: Брой родители в семейството
4. Отдалеченост на местоживеене спрямо училището. Индикатор: Отдалеченост на местоживеене спрямо училището.

5. Липса на отговорност на родителите към поведението и успеха на ученика.

Индикатор: Брой посетени родителски срещи през годината.

В) Образователни причини:

6. Наличие на обучителни трудности.

Индикатор 1: Наличие на поправителни изпити или повтаряне на уч. година.

Индикатор 2: Общ брой отсъствия през предходната година.

7. Наличие на негативни взаимоотношения с училищната администрация, преподаватели и/или връстници, социална изолация, отхвърляне.

Индикатор: Наличие на наложени наказания за нарушаване на ПВР.



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Г) Етнокултурни причини:

8. Принадлежност към етническа група за която има статистически данни за висок процент на отпадане от училище.

Индикатор: Деклариране на принадлежност към ромската етническа група.

Препратки:

- <https://mandeguidelines.iom.int/en/clone-methodologies-data-collection-and-analysis-monitoring-and-evaluation#sources-of-data>
- <https://www.evalcommunity.com/career-center/data-collection-methods/>
- <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/39d2094f-8384-5aee-85cf-b2230757e785/content>
- https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/documents/publication/wcms_583693.pdf
- Трейси, С., Качествени изследователски методи: С.: Събиране на доказателства, изготвяне на анализ, съобщаване на въздействието. Wiley-Blackwell, West Sussex, 2013 г.
- Линда Г. Мора Имас, Рей К. Рист, "Пътят към резултатите - проектиране и провеждане на ефективни оценки на развитието", 2009 г.
- Doll, J. J., Eslami, Z., & Walters, L. (2013). Understanding Why Students Drop Out of High School, According to Their Own Reports (Разбиране на причините за отпадане на учениците от гимназията според собствените им доклади): Дали са тласкани или дърпани, или отпадат? Сравнителен анализ на седем национално представителни проучвания. Sage Open, 3(4). <https://doi.org/10.1177/2158244013503834>
- Jordan W. J., Lara J., McPartland J. M. (1994). Изследване на сложността на причинно-следствените структури на ранното отпадане. Балтимор, МД: Център за изследване на ефективното училищно образование за ученици в неравностойно положение, Университет "Джон Хопкинс".
- Watt D., Roessingh H. (1994). Някои печелят, повечето губят: Проследяване на отпадането на ученици от училище с нисък образователен ценз в гимназията (1988-1993 г.). English Quarterly, 26, 5-7.



Модул 7. Промоция и промяна на организационната политика

Част 7.1 Промоция за превенция на отпадането



Въведение

Досега обсъждахме ангажирането на учениците с цел намаляване на отпадането им от училище. За ангажираността комуникацията е от ключово значение като основен начин за работа с обратна връзка за поведението. Както се оказва обаче, основното значение на комуникацията се отнася и за всеки опит за публично популяризиране с цел постигане на намаляване на отпадането. За да се постигне максимален процент на превенция, ангажираността трябва да надхвърли вътрешните бариери и да пристъпи към разработване на стратегия за ефективна работа с общността, повишаване на осведомеността и спечелване на подкрепа за промяна.

Защо трябва да се съсредоточа върху комуникацията?

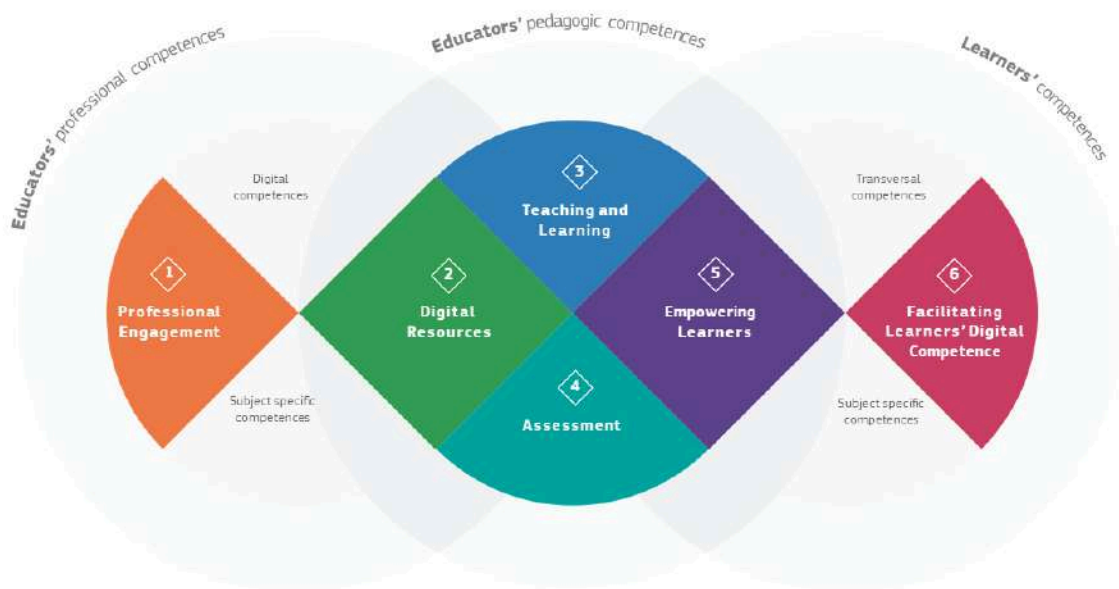
На пръв поглед може да изглежда нелогично да се съсредоточим върху външната комуникация, тъй като не е широко признато, че учителите и обучителите изпълняват такива функции. В действителност обаче комуникацията е решаващ елемент за успеха.

Един от най-добрите начини, по които се показва значението на комуникацията, е рамката за компетентност DigCompEdu. Една от областите на компетентност се отнася до



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

професионалната ангажираност, която включва компетентности, свързани с успешното общуване



Вижте рамката за компетентност на DigCompEdu [тук](#), за да научите повече за компетентностите за професионална ангажираност, които са най-подходящи за вашата цел.

Как да повишим осведомеността и да мобилизираме подкрепа

Повишаването на осведомеността и мобилизирането на подкрепа за дадена кауза изисква стратегически подход, който използва комуникация, сътрудничество и ангажираност на общността.



Първоначално е изключително важно да се изготви убедително послание, което ясно да очертае явлението отпадане от училище, неговото значение и какво е необходимо, за да се промени. Използването на различни цифрови канали, като социални медии, бюлетини, блогове и традиционни медии, може да помогне за широкото разпространение на това послание и ефективното му насочване към правилната аудитория.

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.





Имам ли нужда от стратегия?

Важно е да се подходи стратегически, тъй като стратегията поставя много по-голям акцент върху възможно най-доброто използване на ресурсите за постигане на целите. Причината е съвсем проста: извършването на каквито и да било действия в рамките на вашата институция за ПОО е ограничено до самата тази вътрешна среда. Въпреки това всички действия извън и извън ПОО могат да се окажат с неограничен, объркващ брой цели. За да се постигне максимална ефективност, трябва да се определи стратегия, насочена само към необходимите цели за вашата информационна кампания, като същевременно се следи дали са налице необходимите средства за постигане на резултата.



Работа с общността 101

Започнете с разказване на истории. Създавайки истории, вие можете да свържете събитията и действията на хората с емоции (Fryer, 2003). Това е от решаващо значение, тъй като хората извън работната среда са склонни да действат според емоционални критерии. В същото време това е прост начин да се запомни връзката между причината и следствието при процента на отпадане от ПОО. Тази комбинация е идеална за инициране на разпространението от уста на уста, тъй като хората ще носят историята, която сте изградили, за да представите ситуацията в ПОО.

Същият този начин на разказване на истории изисква ангажиращо съдържание, което да поддържа постоянно присъствие чрез повторно споделяне сред потребителите от вашата аудитория. Не създавайте съдържание, което просто ще изразява желанието ви да предизвикате промяна. Целта не е вашата готовност, която е даденост, а готовността на аудиторията за ефективно справяне със социалните проблеми.

Освен това можете да създадете общности, специфични за отпадналите от ПОО, като инициирате диалог с родители, отпаднали ученици и ученици, застрашени от отпадане. Това създава потенциал за двупосочна комуникация по канал (Garbrecht, 2019), което означава, че ще разполагате с всички необходими входни данни, за да коригирате с течение на времето точността на вашето послание с цел постигане на ефективност.

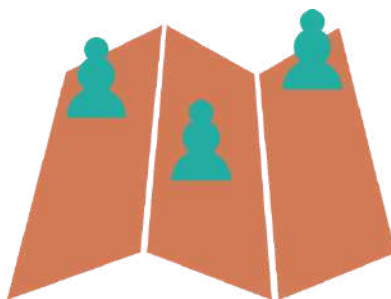
Родителите често обвиняват институцията за ПОО за явлението отпадане, като пренебрегват сложността на въпроса. Чрез общностите, когато учителят по ПОО е проактивен и внимателен, обръщайки внимание на тревогите на родителите, вашата институция ще може да намери подкрепа, съюзници и връзки чрез своите мрежи. Родителите са с едно поколение по-възрастни от своите потомци и са консолидирали мрежите си, което им позволява да ги използват за максимална ефективност.



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union



Още по-важна стъпка е организирането на събития по темата за отпадането от училище.



Картографиране на заинтересованите страни - Въпреки че ще обсъдим повече за практическото значение на ангажирането на заинтересованите страни и сътрудничеството с тях, това е фазата, в която ще започнем с картографирането на заинтересованите страни. Картографирането служи за целенасочено и ефикасно сътрудничество със заинтересованите страни, които проявяват истински интерес към съответните въпроси. По този начин се гарантира качеството на приноса, ефективното

управление и навременното реагиране на комуникациите и предизвикателствата. Заинтересованите страни трябва също така да са готови да се включат в различните нива на формиране на политики.

Някои от въпросите, които трябва да зададете при картографирането на заинтересованите страни, са следните и те ще ви помогнат да се ориентирате.



- Кой може да бъде потенциален поддръжник на вашите инициативи?
- Какви са някои подобни инициативи в екосистемата?
- Кой ще може да повлияе в полза на желаните резултати?
- Кои заинтересовани страни могат доброволно или недоброволно да блокират резултатите от вашите усилия?
- Кой може да е против вашата инициатива?
- Доколко заинтересованата страна участва в съответната област на изготвяне на политики?

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

- Кой притежава най-подходящите знания
- Кой ще бъде засегнат от политиките, освен самите отпаднали ученици?
- Какви са взаимоотношенията между заинтересованите страни и между тях?

Дейност



Отговорете ориентировъчно на въпросите, зададени на заинтересованите страни. Кои от тях смятате за най-трудни? Какъв е източникът на трудностите?

Освен това може да е полезно да се направи анализ на това какви видове сътрудничество са били успешни в миналото. Можете да извлечете тази информация или чрез пряко взаимодействие със заинтересованите страни, или като гледате всички техни доклади и съдържание, които включват тяхната история, като по същество предоставят карта на вашата дейност. Много от представителите ще бъдат повече от щастливи да споделят своите прозрения поради факта, че за предишните проекти техните мотиви са били сходни с вашите.

Винаги ясно определяйте целите на ангажимента си. Заинтересованите страни не знаят защо точно се обръщате към тях. Това означава, че те не са наясно точно как могат да помогнат и следователно може да са по-малко мотивирани да помогнат. Прецизността означава по-фокусиран обхват, което означава, че е по-лесно да се предприемат по-малки стъпки. Да се очаква от тях да направят малък конкретен принос към дадена кауза е по-мотивиращо, отколкото да не се определя колко голям ще бъде техният принос.

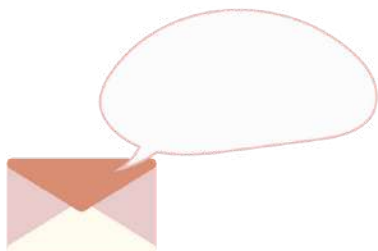
Малките задачи ще ви послужат и като малки експерименти, с които да коригирате комуникацията си спрямо други заинтересовани страни в общностите, с които общувате. Това може да се постигне чрез активно слушане и искане на обратна връзка. В този смисъл не е задължително усилията ви да обхванат комуникацията с целия спектър от всички разнообразни заинтересовани страни наведнъж, а по-скоро може да се случи постепенно.

Дейност

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union



E-Mail или LinkedIn?

Два професионални цифрови канала за комуникация със заинтересованите страни са E-Mail и LinkedIn. Кой от двата според вас е най-силният инструмент във вашия случай? Вашите заинтересовани страни активни ли са в LinkedIn със създаване на съдържание и проявяват ли активност в рамките на съществуващите общности? Бихте ли предпочели електронната поща, ако те имат по-слабо присъствие и активност в LinkedIn?

Подготовка на посланиците



Основната роля на посланика е да популяризира вашата инициатива за намаляване на процента на отпадащите от ПОО (D). Затова трябва да се договори как точно ще я популяризира. Най-малко ефективните роли на посланиците са тези, които зависят от това просто да подкрепят каузата, нещо, което обикновено се отразява на вашия уебсайт за ПОО или на уебсайта на инициативата. Ефективните посланици обаче активно поемат инициативата да информират и образоват и дори пристъпват към малки, обикновено символични действия, които подчертават важността на въпроса.

Знаете ли, че можете да назначавате посланици дори по време на събития? Това е най-добре да се приложи, когато събитието продължава повече от два дни и предлага възможности за осъществяване на всички необходими контакти по време на обядите и вечерите.

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Затова основните задължения на посланиците са:

1. Информирание и образование за значението на въпроса за отпадането от ПОО
2. Насърчаване на участието в събития за популяризиране на политиката
3. За да осигурят точна обратна връзка от аудиторията, до която достигат, те най-често споделят и понякога създават съдържание, дори под формата на анотация.
4. Представяне на събитията чрез активно информиране на участниците
5. Оказване на подкрепа и наставничество

Посланикът ще действа, защото ще се чувства добре, че прави добро, или защото насърчаването на образованието е в съответствие с истинските му ценности. (Punie and Redecker, 2017)

Препратки

- Bailey, J. K., & Silverman, M. (2023, July 1). Как ефективно да стартирате програма за посланици. Ethikos Volume 37, Number 3. Compliance Cosmos.
<https://compliancecosmos.org/how-effectively-launch-ambassadors-program>
- Фрайър Б. (2003 г., юни). Разказване на истории, което вълнува хората. Harvard Business Review. Взято от: <https://hbr.org/2003/06/storytelling-that-moves-people>
- Punie, Y., редактор(и), Redecker, C., Европейска рамка за цифровата компетентност на преподавателите: DigCompEdu, EUR 28775 BG, Служба за публикации на Европейския съюз, Люксембург, 2017 г., ISBN 978-92-79-73718-3 (print), 978-92-79-73494-6 (pdf), doi:10.2760/178382 (print), 10.2760/159770 (online), JRC107466
- Garbrecht P. (2019 г., 22 октомври). Защо обратната връзка е от решаващо значение за успеха на онлайн общността. Khoros. Взято от: <https://khoros.com/blog/feedback-online-community-success>



Специфики в България

Част 7.1

Показателна за връзката между ангажираност в училище и отпадането е публикацията на Института за изследвания в образованието (2020) „Обратно в училище: качеството на училищния живот като предпоставка за повишаване на ангажираността и превенция на отпадането“.

В нея се подчертава, че преждевременното напускане на училище е едно от най-сериозните комплексни предизвикателства пред образователната система и пред социално-икономическото развитие на България. Относителният дял на преждеременно напусналите училище млади хора на възраст между 18 и 24 години се запазва трайно на тревожно високо равнище – 13.9% през 2019 г., значително над националната цел по стратегията „Европа 2020“. Към тенденцията за поддържане на високи нива на ранно напусналите училище в селата и малките градове се прибавя тревожната тенденция към повишаване на дела на младежите, които напускат преждеременно училище в големите градове. Изследванията показват, че преждевременното напускане на училище е свързано с много висока цена както за индивида, така и за цялото общество – ниска производителност, ниски доходи, висока (дългосрочна) безработица, бедност, високи разходи за социално подпомагане, влошен здравословен статус и по-високи разходи за здравеопазване, по-високо ниво на престъпност, политическа и социална апатия, слабо гражданско участие и разширяващи се неравенства.

Резултатите показват, че най-висока е субективната оценка на 15-16-годишните ученици по отношение на безопасността на училищната среда и на значимостта на вложените в училището усилия за по-нататъшните възможности за образование и кариера. Високи са и стойностите на скалата, отчитаща чувството за постижения. Относително по-ниски стойности имат двете скали, които са свързани с междуличностните отношения в училище: взаимоотношенията с учителите (чувството за подкрепа, внимание, разбиране, насърчение и вдъхновение, получавани от страна на учителите) и сътрудничеството между учениците.

Данните показват, че близо 44.5% от учениците в гимназиален етап оценяват нивото на сътрудничество помежду им като ниско. Около 78.4% от учениците отчитат относително безопасна училищна среда, изразяваща се в липса или много ограничени лични преживявания, свързани с тормоз и насилие в училище. При 7.1% от учениците обаче такива инциденти са често преживяване, свързано с престоя им в училище. Установява се позитивна връзка между безопасността на училищната среда и чувството на учениците за принадлежност към училището. Учениците, при които се отчитат високи стойности на



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

скалата за безопасност на училищната среда, демонстрират високо ниво на принадлежност към училището. Обратно, учениците, които са подлагани по-често на различни форми на насилие и тормоз демонстрират високо ниво на отчуждение от училището..

Част 7.2 Сътрудничество със заинтересованите страни за промяна на политиката



Въведение

След като обстойно разгледахме някои характеристики на заинтересованите страни, сега ще продължим с основите на сътрудничеството със заинтересованите страни за промяна на политиката. Препоръчването на промяна в политиката е едно от най-високите нива на сътрудничество и затова предлага определени етапи, които да се следват, за да се започне успешно генериране на промяна, преди дори препоръката за политика да достигне до крайния си етап.

За да разберем кои са съответните заинтересовани страни в областта на професионалното образование и обучение, трябва просто да разгледаме тясната му връзка с по-широкото образование и допълване, младежта и съответните индустрии.

Участието на заинтересованите страни от промишлеността не само подобрява самото задържане, но и дава сигнал на властите, че въпросът не е само образователен, но и икономически. Като имаме предвид тези параметри, нека разгледаме по-отблизо въпроса

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

за това как да се процедира със самите политически препоръки с помощта на заинтересованите страни.



Получаване на представа за съответните съображения

Съставяне на карта на пропуските в политиките

Не забравяйте да очертаете на какво ниво се прилагат политиките (местно, национално, международно?) и кой орган е основният фактор (напр. Министерството на образованието). Това ще ви осигури ясен план, който можете да използвате, за да видите къде точно искате да се насочите.

Какво да правим, ако има други политики?

В много случаи политиката може да е въведена, но да не се прилага правилно или в достатъчна степен. В този случай е най-добре да се идентифицират предизвикателствата при прилагането и да се предоставят данни.

Не забравяйте, че дори политиките, които не са пряко насочени към отпадащите, могат да променят процента на отпадащите. Поради тази причина събирането на данни трябва да бъде възможно най-всеобхватно, като се задават въпроси за всички съпътстващи фактори и едва след това се оценява тяхната полезност *ad hoc*. Разбира се, трябва да се проведе и колективна мозъчна атака, при условие че в много случаи интервюираните може да не са напълно наясно с истинските причини за своя избор. За да се справим със сумата от тези предубеждения, се препоръчва външно валидиране.

Получаване на допълнителни данни от обобщаващите оценки

Едни от най-обичайните данни, използвани при промяна на политиката, са данните от обобщаващите оценки. Обикновено отпадналите ученици са хора с ниски резултати в ПОО, които не са ангажирани. Ако те бяха участвали в обобщаващите оценки, техните оценки щяха да бъдат ниски (Institute of Education Sciences, 2021). Ето защо, ако вече не са го направили, властите трябва да се съсредоточат върху това дали данните от обобщаващите оценки представят истинската картина.

Разгледайте какво трябва да се промени, за да се подобрят съществуващите рамки на политиката

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Например много ученици се плашат от естеството на обобщаващото оценяване (Harrison et al., 2017) и могат да отлагат, което създава предпоставки за отпадане. Форматите на оценяване, които са по-близки до формиращите, може да не бъдат одобрени от властите, тъй като могат да предоставят несправедливи предимства. При този сценарий формирането на политики следва да се насочи към прилагането на балансирано оценяване.

Как трябва да изглежда една препоръка за политика?



Всяка препоръка трябва да започва с атрактивна корица, последвана от съдържание, което да изразява ясна структура.

Обобщение - тогава обобщението е чудесно допълнение, тъй като то ще предостави бързо описание на препоръката, включително условията, нуждите и целите. Такъв раздел е необходим, като се има предвид количеството на обема информация, която залива вниманието на лицата, вземащи решения

Въведение - След резюмето въведението определя темпото на останалата част от препоръката. Във въведението ще представите целта на препоръката, като разгледате проблемите и възможностите.

Контекст и обосновка - Веднага след въведението следват контекст и обосновка, в които ще обясните контекста по многопластов начин. Тук ще анализирате цялата картина, като по същество ще представите причините за провеждане на политическа интервенция. Разбира се, ще подобрите достоверността на този анализ, като включите възможно най-много данни, статистически данни, казуси и примери. Бъдете точни и не цитирайте несъществена информация, която може да бъде сметната за неточна и неангажираща.

Цели - В раздела за целите се изброяват конкретните цели, които политиката цели да постигне. Не забравяйте да определите количествено целите, доколкото е възможно, дори ако очакваният резултат не е свързан с един метричен показател в документа. Показвайки възможността за измерване на резултатите, вие изпращате сигнал, че предлагащите заинтересовани страни са отговорни.



Идентифициране на заинтересованите страни - Разбира се, необходим е и подходящ списък на заинтересованите страни. Съгласието на голям списък от заинтересовани страни служи и като доказателство за предприетите подходящи действия за разпространение, с активен подход на работа с обществеността и разпространение. Това показва съгласието на всички, важноста на такава политика и бъдещата способност на вашата институция да се ангажира с намирането на решения.

Политически препоръки - Това е същността на документа за политиката, тъй като ще създадете формата на вашите препоръки. Препоръките трябва да имат сегментиран формат, като се създава ясна представа за препоръките, обясненията и очакваното въздействие точно под всяка от тях.

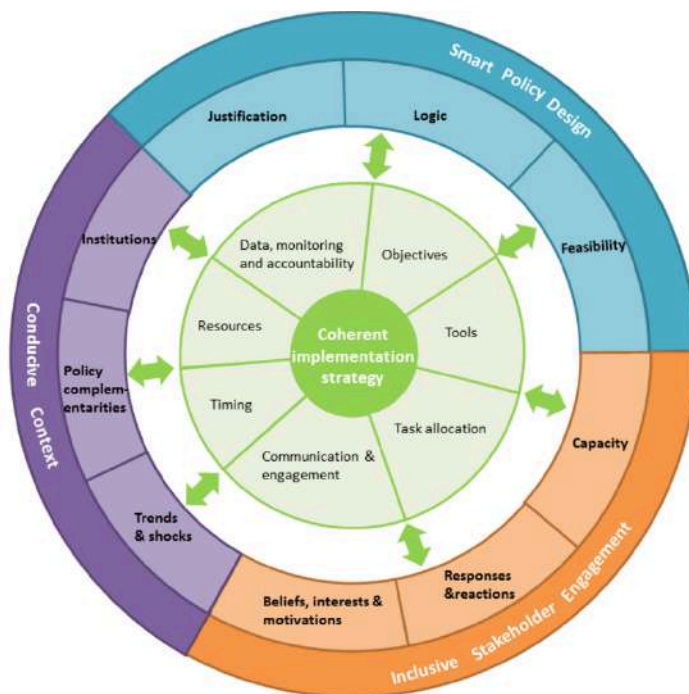
Този раздел ще изглежда като следната графика

The diagram illustrates a template for recommendations. It consists of three identical rows, each representing a recommendation. Each row is contained within a rounded rectangular box with a light orange background. To the left of each box, there is a purple dot followed by the text 'Recommendation 1:', 'Recommendation 2:', and 'Recommendation 3:' respectively. Below each recommendation label, the words 'Explanation' and 'Anticipated Impact' are listed. To the right of each recommendation label, there are three horizontal purple lines, indicating where to write the explanation and anticipated impact for each recommendation.

СЪВЕТ Имайте предвид, че политическите процеси също се трансформират, което трябва да бъде отразено в препоръките ви. Няма голяма полза да се насочите към неправилния орган. Определени процеси, които са били отгоре надолу, се основават повече на хоризонтални взаимодействия; по същество това са структури, които се създават от същите тези заинтересовани страни, към които е насочена вашата стратегия за ангажираност (ОИСР, 2018 г.). Следователно координацията става все по-важна за правилните препоръки и последващите действия.

Дейност

Анализирайте следната графика за прилагане на политиката. Кои аспекти от нея смятате за най-важни за цялостния успех на дадена политическа препоръка?



Източник: Viennet, R. и B. Pont (2017 г.), "Изпълнение на политиката в областта на образованието: A literature review and proposed framework", OECD Education Working Papers, No. 162, OECD Publishing, Paris, <http://dx.doi.org/10.1787/fc467a64-en>

След това създайте списък с ключови думи за раздела "Контекст". Този специфичен раздел ще ви помогне да съпоставите по-стандартните елементи на дизайна с основната реалност, която се опитвате да представите.

Допълващи се пътища към политиката?

Възможно е да искате да подкрепите инициативата си дори след като сте съобщили препоръката си за политиката. Защото политиката се оформя за известно време по юридическите пътища, през които трябва да премине, докато бъде одобрена и реално приложена. Всъщност допълнителните действия само ще насърчат окончателното одобрение на политиките, тъй като страничните действия издигат гласа на вашата организация.

Сътрудниците си не само за промяна на политиката, но и за подобряване на качеството на преживяванията на учениците.

Например,

В случай, че се чувствате обезкуражени

Често преподавателите са разочаровани от общото усещане, че образованието не получава толкова голямо внимание от заинтересованите страни, ориентирани към печалба. В действителност обаче дори инвеститорите се застъпват в библиографията си за подобряване на образованието с цел по-гладкото функциониране на обществото и неговия прогнозиран, качествен растеж (Dallo, 2021).

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Полезни ресурси

Балансирани системи за оценяване

Препратки

- Dalio R. (2021). Променящият се световен ред. Simon & Schuster: ВЕЛИКОБРИТАНИЯ
- Harrison, C. J., Könings, K. D., Schuwirth, L. W. T., Wass, V., & van der Vleuten, C. P. M. (2017). Промяна на културата на оценяване: господството на парадигмата на обобщаващото оценяване (Changing the culture of assessment: the dominance of the summative assessment paradigm). BMC Medical Education, 17(73). <https://doi.org/10.1186/s12909-017-0912-5>
- Институт за образователни науки. (2021). Държавни и областни стратегии за намаляване на отпадането от училище. Министерството на образованието на САЩ, Национален център за оценка на образованието (U.S. Department of Education, National Center for Education Evaluation). Взето от: <https://ies.ed.gov/ncee/pubs/2021004/pdf/2021004.pdf>
- ОИСР (2018 Г.). Прилагане на политики в областта на образованието: Осъществяване на ефективна промяна в образованието. Взето от: <https://www.oecd.org/education/implementing-education-policies-flyer.pdf>

Специфики в България

Част 7.2

В своето изследване „Анализ на образователни политики в междуетническа среда“ (2020), проф. д-р Ирина Колева прави извод, че функционалната неграмотност се среща три пъти по-често при ромските жени, отколкото при мъжете в групата. Жените са тези, които се грижат за децата, тяхната неграмотност или ниско образование се оказват от изключителна важност за образователните аспирации и училищните успехи на децата.

При трите групи – българи, турци и роми, се наблюдава повишаване на образователното равнище, но най-слаба е тази промяна в ромската общност. Част от ромските деца тръгват на училище, без да говорят добре официалния български език и без да са усвоили основните знания и умения, необходими за успешен процес на обучение. Социализиращите модели в много ромски групи, особено в квартали с преобладаващо ромско население, създават допълнителни трудности за адаптацията на децата в училище, ако не са ходили на детска градина. Патриархалните норми на свръхконтрол върху поведението на момичетата и жените също водят до ранно отпадане на момичетата от някои ромски субгрупи от училище.

Изпълнение на националните цели в областта на образованието за 2020 г.



Анализът на данни от Евростат и от различни международни и национални изследвания ясно показва, че стойностите за страната ни по основните показатели не са достигнали до формулираните национални цели (с изключение на показателя за заетост на лицата на възраст 20–34 години, наскоро завършили висше или средно образование) и същевременно са под средното европейско равнище[13].

Намаляване на дела на неподлежащите на социално включване поради различни причини деца и ученици в системата на предучилищното образование и в началния етап на основната образователна степен.

Този индикатор притежава следните стойности: през 2013/2014 г. включените в системата на предучилищното образование и в началния етап на основната образователна степен деца и ученици са 89,3%, след което се очертава тенденция на съществено намаляване до 82,4% през 2018 г. и слабо увеличение до 82,7% през 2019 г. Налице е отдалечаване както от националната цел от 90%, така и от европейската от 95%. Средната стойност по този показател за ЕС-28 през 2017 г. е 95,4%, а в България – 83,9%[14].

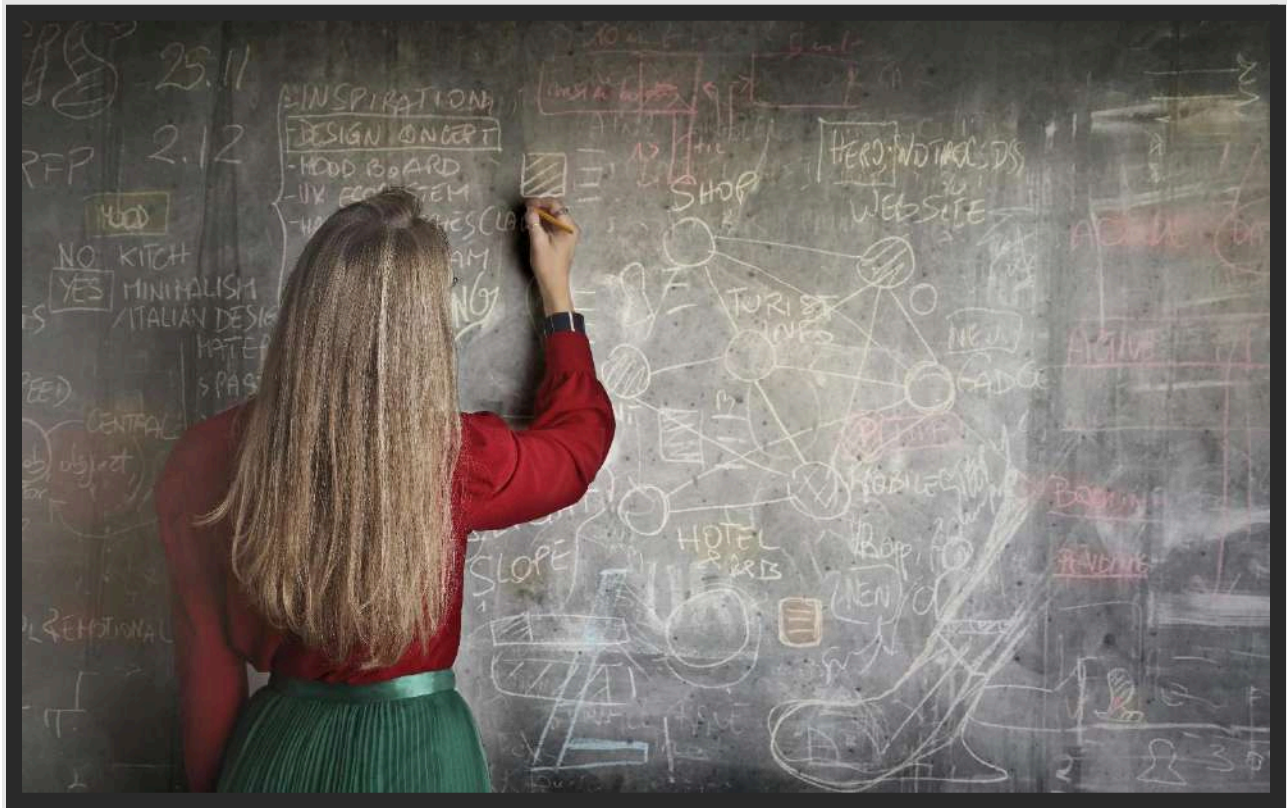
Нетният коефициент на записване на децата на 3–6-годишна възраст намалява устойчиво от 83,6% през 2013/2014 г. до 78,4% през 2018/2019 г. Устойчиво намалява и нетният коефициент на записване на децата в начален етап на основната образователна степен – от 95,6% през 2013/2014 г. до 88,4% през 2018/2019 г.[15].

Намаляване на дела на преждевременно напусналите образователната система ученици.

След 2015 г. се очертава тенденция на относително бавно намаляване на преждевременно напусналите образователната система ученици, като делът им намалява от 13,4% на 12,7% през 2018 г. (при 10,6% средно за ЕС-28 за 2018 г.)[16]. Ако тенденцията и темпът на изменение на стойностите по този показател се запазят през тази и следващата година, в най-добрия случай ще се доближим, но няма да можем да постигнем нито националната цел от 11%, нито европейската от по-малко от 10%.

Модул 8. Прилагане на знанията и уменията за повишаване на квалификацията в средата на ПОО

Част 8.1 Промоция за превенция на отпадането



Въведение

По време на дискусиите ни за процента на отпадащите ученици разгледахме много аспекти на този въпрос. В този раздел ще анализираме ключовата роля на учителите в този проблем. Учителите играят важна роля в образователната система, особено като вдъхновяват и подпомагат развитието на учениците. И така, какви стъпки могат да предприемат учителите, за да предотвратят отпадането от училище? Какви са техните често допускани грешки? Как учителите могат да допринесат за развитието на образователната система? Учителите трябва да получат обучение, за да се справят с тази ситуация и да се стремят към непрекъснато усъвършенстване. Обучението ще даде възможност на учителите да играят активна роля за намаляване на броя на отпадналите ученици.

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Защо е важно да се обучават учители?

Образователната система е поставена под въпрос в различни аспекти, най-вече по отношение на нейното приспособяване към развиващия се пазар на труда. Освен това понякога дисфункцията на образователната система и отпадането на учениците се дължат на липсата на подготовка на учителите. Професионалното образование и обучение следва да даде приоритет на повишаването на квалификацията на преподавателите, за да се подобри цялостният опит в обучението. Продължава да се обсъжда въпросът дали традиционните методи на преподаване оказват влияние върху учениците. Съвременното преподаване създава по-персонализирана среда за учениците, която отговаря на техните нужди и амбиции. Обучението на преподавателите има за цел да се разберат различните форми на преподаване и да се адаптират към различните ситуации. Освен това повишаването на квалификацията на учителите е насочено към преодоляване на недостига на знания, който се разширява всяка година поради постоянното технологично и социално участие. Не на последно място, обучението на учителите има за цел да ги усъвършенства индивидуално, като намали зависимостта им от авторитети и повиши увереността им.

Лични предимства

Обучението на учителите се отразява не само на учениците, но и на самите учители. Ученето и постигането на нови цели им помагат да се развиват. Личното израстване обикновено се съчетава с повишаване на тяхната увереност, мотивация и щастие, като по този начин се увеличава удовлетворението от работата. Когато учителите са в по-добро психологическо състояние, това често води до подобряване на резултатите от работата и благополучието им, за да вдъхновят учениците си да останат ангажирани и с желание да учат.

Метод на обучение

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



1. Програми за развитие на умения

В стремежа си да намалят броя на отпадналите ученици ключова стъпка за учителите е да обновят своите умения, знания и опит, за да могат учениците да се занимават с по-модерни и актуални теми. Обновяването на уменията им може да се постигне чрез програми за обучение. Ефективността на тези програми е потвърдена от проучване, проведено от Gibbs, Graham; Coffey, Martin (2004). Проучването анализира група учители и техните ученици, след като учителите са участвали в програми за обучение. Изследването е проведено в 22 университета в 8 държави, като образователните програми са били с продължителност от 4 до 18 месеца. Проектът е имал за цел да подобри уменията на учителите, да насърчи критичното мислене за преподаването и да въведе методи за повишаване на интереса на учениците и в крайна сметка да промени към по-добро хода на преподаването. Резултатите от проучването показаха, че учениците имат по-задълбочени познания за уроците, проявяват по-голям интерес към учебните си занимания и са по-съсредоточени по време на уроците.

2. Педагогическо управление и управление на класа





Един от най-важните уроци, които учителите трябва да проведат, за да предотвратят отпадането, е този за педагогическите умения и управлението на класа. Програмите с педагогически резултати от обучението имат за цел да актуализират традиционните образователни методи със съвременни. Теорията, която стои зад това обучение, не твърди, че традиционните методи са безполезни, а подкрепя еволюцията. Що се отнася до управлението на класа, то се фокусира повече върху ученика като личност и върху самите уроци. Тези програми учат учителите на методи и стратегии за разбиране на нуждите, амбициите и чувствата на техните ученици. И накрая, тези обучения насърчават адаптивността за приспособяване към новите технологии, съвременните методи и обучението, основано на нуждите на учениците. Промяната на формата на уроците, така че учениците да могат да се свържат с тях и да ги разберат по-добре, е важен аспект, който ще ги насърчи да останат.

Как един учител може да разработва и прилага педагогически методи?

За да основават своите техники на преподаване върху педагогически методи, учителите трябва да следват някои стъпки. Те започват с определянето на целите и задачите на уроците в зависимост от условията на класа. След като определят желаните резултати от обучението, те могат да помогнат за изграждането на образователната програма по по-конкретен начин. Когато етапът на дефиниране е завършен, следващата стъпка е по-практическа. Учителите подготвят проекти, задачи и тестове, за да могат да разберат дали учениците са разбрали напълно урока. Последната стъпка се отнася до оценяването от страна на учителите. Постигнали ли са целите си? Кой резултати от обучението са усвоени и кои се нуждаят от подобрене? Образователният процес е разделен на подпроекти. Първата част се фокусира върху обяснението, представянето и формирането на понятия, а втората включва провеждането на тестове за всяка изучавана единица, за да се осигури обратна връзка за корекции и допълнителни учебни дейности (Allayarova Solikha Narzulloevna, Khusainova Firuza Tokhirovna, Akhrorova Zebo Bakhramovna, Sadikova Shoir Odeljanovna⁴, Sodikov Ulugbek Jurayevich, 2020).





Какви педагогически методи съществуват?

Съществуват различни педагогически методи, но някои основни методи са най-известни, лесни за изпълнение и идеални за начинаещи.

1. **Иновативните педагогически методи имат** за цел да подобрят образователната система чрез използване на иновативни технологични инструменти в уроците. Използването на технологии ангажира както учителите, така и учениците, като им помага да придобият опит и знания за технологиите, използвани от компаниите днес. Тези методи също така насърчават учениците да участват активно в часовете, за разлика от традиционните методи.
2. **Проблемно-базираните методи на преподаване** са интерактивни методи. По-специално, учителите предизвикват учениците чрез проблеми и задачи, за да насърчат самостоятелното учене. Разбира се, учителите са там, за да насочват, но не и да дават решения. Обикновено тази техника се изпълнява от комбинация от традиционни и съвременни подходи.
3. **Интерактивните методи се** фокусират върху важността на създаването на среда за учениците, която да привлича техния интерес и да им помага да останат концентрирани. Някои примери за интерактивни методи са игрите, симулациите и съвместното обучение.
4. **Методът на аудиовизуалните средства** се отнася до ограниченията на използването на книги и лекции в преподаването. Въпреки че в образователната сфера са предприети стъпки с аудиовизуални средства, които мотивират учениците, използването им все още е ограничено. В заключение, учителите не бива да се ограничават с простото, конвенционално оборудване, а трябва да изследват и откриват нови ресурси.
5. **Диференцираният подход** анализира предизвикателството, свързано с наличието на многобройни технологични образователни възможности, които могат да се окажат непосилни за преподавателите, когато решават какво да изберат и ефективно да използват. Определянето на вида на технологията може да се направи конкретно въз основа на областта (икономическа, политическа, математическа). По този начин преподавателите се специализират в използването на оборудването, което улеснява изпълнението на урока и подобрява самия урок.
6. **Мониторингът и оценяването** е прост начин както за учителите, така и за образователната система да се развиват непрекъснато чрез мониторинг и оценка. Чрез идентифициране на грешките и тяхното отстраняване ПОО се адаптира по-добре към нуждите на своите ученици. Методът има за цел да насърчи ефективното и модернизирано обучение.

(Allayarova Solikha Narzulloevna, Khusainova Firuza Tokhirovna, Akhrorova Zebo Bakhramovna, Sadikova Shoiria Odeldjanovna⁴, Sodikov Ulugbek Jurayevich, 2020).



Програми за борба с тормоза

Ключов фактор за отпадането на учениците е тормозът. Дори и ученикът да се интересува от обучението си, ако смята, че се намира в опасна среда, той може да се откаже от него. Въпреки че тези ситуации са по-често срещани в по-млада възраст, би било полезно учителите да бъдат информирани. Често тези програми се фокусират повече върху превенцията, но също така учат на признаците на виктимизация от неправомерно поведение. Основният проблем в тази конкретна ситуация е, че учителите, поради натовареността си и големия брой ученици, не смятат, че е тяхно задължение да упражняват надзор (Elise T. Pas, TracyE. Waasdorp, Catherine P. Bradshaw (2019)).



Професионално образование и обучение и пазар на труда

Комуникацията и създаването на възможности на пазара на труда са ключови акценти за учениците. Комуникацията може да се осъществява по различни начини. Първоначалният етап включва подготовка на ученика за интервюта. Часовете за подготовка на автобиографии и симулация на интервю за работа биха помогнали на ученика да се чувства по-подготвен. Впоследствие осигуряването на обикновена актуална информация

Този проект е финансиран с подкрепа на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



за учениците относно дни на кариерата и стажове, предлагани от реномирани компании, ще подчертае интереса на ВУЗ-а към бъдещето на неговите ученици. ПОО може също така да установи връзки с важни компании, например с "голямата четворка" за стажове, които са голямо предимство за автобиографиите. Освен това ориентацията на учениците е ключова част. Дори ако вече са избрали своето обучение, обхватът на работните позиции, които се предлагат с всяка диплома, обикновено е широк, така че насочването от страна на преподавателите въз основа на нуждите е от съществено значение. Друг сценарий е, когато студентът в крайна сметка загуби интерес към избраната от него степен, което го кара да обмисли възможността да се откаже от ПОО. По-добрият подход е да се общува с преподавателите за смяна на специалността, вместо да се напуска.

Един от най-важните аспекти на обучението е доверието между учителя и ученика. Макар че студентът може да обмисли да се откаже от обучението си, той ще се замисли, когато учителите са добре информирани, използват съвременни инструменти и могат да му осигурят бъдеще в кариерата. В днешно време има много ресурси и техники, които подпомагат учителите да отговорят на изискванията на учениците. Затова ПОО трябва да ги насърчава да се възползват от тях.

Препратки

- Elise T. Pas, Tracy E. Waasdorp, Catherine P. Bradshaw (2019). Коучинг на учители за откриване, предотвратяване и реагиране на тормоз с помощта на симулация на смесена реалност: An Efficacy Study in Middle Schools, *International Journal of Bullying Prevention*. Available from: [Coaching Teachers to Detect, Prevent, and Respond to Bullying Using Mixed Reality Simulation: an Efficacy Study in Middle Schools | International Journal of Bullying Prevention \(springer.com\)](#)
- Гибс, Грeъм; Кофи, Мартин (2004 г.). *Влияние на обучението на университетските преподаватели върху техните преподавателски умения, подхода им към преподаването и подхода към ученето на техните ученици (The Impact Of Training Of University Teachers on their Teaching Skills, their Approach to Teaching and the Approach to Learning of their Students)*. Available from: [The Impact Of Training Of University Teachers on their Teaching Skills, their Approach to Teaching and the Approach to Learning of their Students - Graham Gibbs, Martin Coffey, 2004 \(sagepub.com\)](#)
- Аллаярова Солиха Нарзульоевна, Хусаинова Фируза Тохировна, Ахророва Зебо Бахрамовна, Садикова Шойра Оделджановна⁴, Содиков Улугбек Юрайевич, 2020 г. СЪВРЕМЕННИ ПЕДАГОГИЧЕСКИ МЕТОДИ ПРИ ЕФЕКТИВНАТА ОРГАНИЗАЦИЯ НА УЧЕБНИТЕ ЗАНИМАНИЯ, сп. Available from: [Journal-of-Critical-Reviews-MODERN-PEDAGOGICAL-METHODS-IN-EFFECTIVE-ORGANIZATION-OF-LESSONS.pdf \(researchgate.net\)](#)



Специфики в България

Част 8.1

В публикацията си „Управленската визия за квалификацията“ (2015), Мариана Иванова достига до извода че, наличието на пригодни, професионално подготвени и мотивирани директор, учители и ученици, които се реализират успешно като екип, е модерната управленска визия за съвременните училищни организации. Ролята на мениджъра (директора) е да създаде условия за повишаване на мотивацията на педагогическите специалисти за перманентно продължаващо образование и кариерно развитие, за стимулиране на творческите изяви и формиране на потребности за учене през целия живот. В статията са разгледани основните компоненти на професионалната квалификация в тяхната цялостна свързаност и зависимост един от друг и комплексното им въздействие за развитието на работната сила и на екипността в организациите.

Провежданите дейности за квалификация на учителите са насочени и към насърчаване на тяхното професионално развитие. В учебно-квалификационния процес те актуализират

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

знанията и уменията си, надграждат постигнатите резултати по посока на практическата приложимост. Квалификацията е нещо лично и много често се разчита учителят сам да решава от каква квалификация има нужда. Мястото на мениджъра (директора) е да създаде условия за стимулиране на творческите изяви и формиране на потребности за учене през целия живот.

Основното в т.нар. вътрешна квалификационна дейност в предучилищната сфера е това, че се търсят и използват най-новите постижения в областта на теорията и практиката и повишаване на компетентностите на педагогическия екип в даденото детско заведение. Тя отразява търсенията на педагозите в реализиране на конкретни цели и задачи.

Вътрешната квалификационна дейност е тясно обвързана с екипната работа. Екипът е група, която има обща цел и в която приносът на отделните хора взаимно се допълва. Екипът е общност от взаимодействащи си хора, обединени от обща социална дейност, които общуват непосредствено помежду си на базата на съответни емоционални отношения, групови норми, групови процеси. Става въпрос за производна на малка група и за целево формирано сдружение на хора, обединени за изпълнението на определена задача, надхвърляща индивидуалните им възможности. Екипът предполага висока степен на разделение на труда, взаимно допълване на членовете и отлична координация, основана много повече на императива на целите и дейностите, отколкото на диктата на формалната власт. В качеството си на малка група, в която индивидите полагат своя труд, екипът е обединение на взаимодействащи си (лице в лице) индивиди, при което всеки чувства своето членство и членството на другите и участва в кооперативна дейност за постигане на обща цел. В този процес хората си взаимодействат, влияят си, обменят информация, конфронтират се, спазват норми, постигат консенсус и взимат общи решения.

Модул 8.2 Прилагане на стратегии и интервенции в реални условия на ПОО



Въведение

Преминването от теоретични към практически уроци може да помогне за предотвратяване на отпадането от училище и за подобряване на образователната система. След като учениците са разбрали напълно теорията, учителите трябва първо да започнат с прилагането на практически упражнения и след в реалния живот. Съвременната образователна система, която цели в практическото изпълнение, е базирана на симулации. В този раздел ще анализираме как работи симулацията и различните ѝ категории.

Какво представлява симулационното упражнение?

Симулационното упражнение създава среда с помощта на технологично оборудване или спомагателен реквизит, за да симулира преживяване, подобно на реалността. Учениците се обучават в хипотетични ситуации, при които изходът не е свързан с риск, безпокойство или страх от провал. Това позволява на служителите да придобият подходящи знания и умения за справяне и адаптиране към сложни задачи. Някои категории симулационни упражнения са управленски игри, решаване на казуси, ролеви игри и обучение в коша (Kanu Raheja (2015)).

1. Управленски игри

Игрите за управление съчетават сериозната част от обучението със забавлението от играта. Това обучение укрепва умения като работа в екип, комуникация, управление на времето и лидерство. Всички тези качества допринасят за по-добрата комуникация между учителя и ученика. Освен това игрите за управление помагат за справяне със стреса.

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Обучението, основано на игри, се фокусира върху практическото обучение, с пряко изпълнение.

2. Проучване на случай

Проучването на случаи е процес или запис на изследване на развитието на конкретен човек, група или ситуация за определен период от време. Съдържанието на тези казуси може да включва грешки, допуснати от учителите, които са увеличили броя на отпадналите ученици, или случаи, в които учителите са открили как да намалят броя на отпадналите ученици. Проучванията на казуси са храна за размисъл за това как подобна ситуация може да информира и подобри нашите практики.

3. Игра на роли

Ролевите игри имат за цел да запознаят обучаемия със ситуации първо в симулирана среда, а след това с повече опит да се справи с реални ситуации. При ролевите игри се пресъздават хипотетични ситуации и обучаемите играят това, което участващите лица биха направили при съответните обстоятелства. Стъпките, свързани с ролевите игри, включват определяне на целите, избор на контекст и роли, въвеждане на упражнението, подготовка/проучване на обучаемите, ролева игра, заключителна дискусия и оценка. Видовете ролеви игри могат да бъдат множествена ролева игра, единична ролева игра, ротация на роли и спонтанна ролева игра.

Възможен сценарий в това обучение е учителят да играе ролята на ученика, който иска да напусне, а колегата да играе ролята на учителя, който обсъжда и се опитва да се справи с проблема. Обучението ще помогне на учителите да се справят със ситуациите по-обективно, след като са изпитали и гледната точка на ученика.

4. Обучение в коша

Обучението "в коша" или "в тавата" включва предоставяне на учениците на набор от бизнес документи (доклади, предложения и др.), след което по отношение на съдържанието ученикът трябва да реагира и да предложи решения или предложения в зависимост от ситуацията. Този вид обучение може да бъде от полза за решаване на проблемите на отпадналите от училище. Например учителят ще получи обратна връзка, че зрелостникът се е провалил на изпит, като целта му е да открие какъв е бил проблемът относно хода на обучението, за да предотврати разочарованието на учениците.

5. Учене в сътрудничество (CL)

Съвместното учене е общ термин за различни образователни подходи, характеризиращи се главно с работа в екип и сътрудничество. Обучаемите се учат, като работят с екипа си, за да обменят мнения, да споделят опит, да решават проблеми или да изпълняват задачи. Съвместното учене може да се прилага за учители, които се учат от опита на другия или направляват рефлексивната практика на другия. Освен това в основата на съвместното учене е педагозите да не мислят за себе си като за експерти, а като за част от екипа, че всеки член може да преподава и да научи нещо от останалите членове на групата. Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Учителите ще имат възможност да адаптират този начин на мислене, когато общуват с класа си, за да бъдат по-отворени към разбирането на нуждите и умовете на учениците си (Barbara Leigh Smith and Jean T. MacGregor (2012)).



Препратки

- Kanu Raheja (2015), METHODS OF TRAINING AND DEVELOPMENT, INNOVATIVE JOURNAL OF BUSINESS AND MANAGEMENT. Available from: [16-libre.pdf \(d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net\)](https://www.researchgate.net/publication/301111111)
- Barbara Leigh Smith и Jean T. MacGregor (2012 г.). Съвместното учене: какво е то? [Procedia - Social and Behavioral Sciences \(Социални и поведенчески науки\)](https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1876380112000000). Available from: [Collaborative learning: what is it? - ScienceDirect](https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1876380112000000)

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Специфики в България

Част 8.2

Фондация Световен образователен форум България проведе онлайн анкетно проучване в областта преодоляване на отпадането на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст от образователната система през месец ноември 2018 г.

Основна цел беше да се получи обратна връзка от действащите практики – директори на учебни заведения, учители, педагогически съветници относно:

- = оценка на съвместната работа на институциите за обхващане и задържане в образователната система на децата и учениците в задължителна предучилищна и училищна възраст от педагогическите специалисти,
- = предложения за подобряване на Механизма за съвместна работа на институциите за обхващане и задържане на деца и ученици о описание на съществуващи добри практики за намаляване процента на преждевременно напускане на образователната система
- = предложения и идеи как да намалим процента на отпаднали ученици (поради нежелание да учат и по семейни причини)

Спазен е доброволния принцип на включване. Анализ на анкетното проучване и обосновани предложения за инициативи, които да развият националните приоритети в средното образование в областта преодоляване на отпадането на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст от образователната система, са внесени в МОН през месец декември.

Действащи добри практики на ниво училище:

Включване на извънкласни дейности.

Индивидуален подход към детето

Търся положителните качества на всеки ученик

Чрез добро отношение, разбиране и усмивка!

Винаги трябва да е интересно, за да се грабне вниманието.

Работа в групи, индивидуални проекти, обсъждане и реферирание в голямата група – консенсусни решения, стимули за напредък

Работа по проекти, свързани с учебния материал или с теми, интересни за децата

Презентативно представяне на уроци с цел засилване на интереса към предмета и мотивация за учене

Включване на застрашени от отпадане в привлекателни за тях дейности.

Включване на максимален брой ученици в извънкласни дейности и инициативи

Създавам позитивна среда на децата и осъществявам образователния процес по креативен начин.

Повишаване на мотивацията на учениците за учене, чрез активно включване в училищния живот - мероприятия, тържества, посещения на културни обекти, проекти и др.

Включването в лятно училище

Наставническа дейност и подкрепящи функции от членовете на екипа към реинтегрираните ученици.



Наставническа дейност- член от екипа е наставник на реинтегриран ученик, включване на учениците в извънкласни дейности

Нашето училище е пример за отлична превенция и затова нямаме случай на отпадане, освен заминалите за чужбина, макар да сме училище с деца билингви, със СОП и отглеждани в институции и приемни семейства.

Разпределяне на района на училището между учителите и обхождане на всички адреси, на които живее дете в училищна възраст

Школи по интереси, масов обход, обща подкрепа за всички които са с обучителни затруднения, проблеми в поведението и отсъствията и уроци извън училище, иновации в обучението.

Индивидуален подход към всяко дете, зачитане на неговите желания, потребности и интереси, уважаване, вдъхване на вяра в собствените му способности, дейности, допринасящи за формирането му като, личност.

Консултации с педагогическия съветник

Създаване на привлекателна училищна среда

Посещения в домовете на ученици, които не посещават училище

Ангажираност в часовете

Индивидуални разговори и ангажиране в различни дейности

Включване в празници, извънкласни дейности, срещи с родители

Търсят се причините, според тях-стратегия за включване

Всеотдайност и системност в работата, и обич към децата.

Позитивно отношение към учениците. Създаване на интерес.

Включване на учениците в дейности по интереси; организиране на различни инициативи по идея и с участието на учениците; изработване и реализиране на планове за подкрепа за ученици с обучителни затруднения и за ученици с проблемно поведение; провеждане на състезания, игри, конкурси.

Консултация с ученика и родителите за информацията относно причините за отсъствия и слаби оценки и осъществяване на подходяща подкрепа.

Взаимодействие учител –ученик - родители

Запознаване със семейството

Диалог и индивидуална работа с родители, ученици и учители.

Постоянна комуникация с родителите

Родители помагат в различни инициативи - участват с домашни сладкиши в благотворителни базари, посещават и помагат в часовете, в които изработваме картички, сурвачки и др.

Посещения по домовете

Обхождане по домовете и провеждане на разговори с родителите на деца и ученици с цел записването им в училище или преодоляването на риска от отпадане.

Работа с родителите за мотивиране относно редовно посещение в училище.

Добра и интересна работа с деца и родители. За дете сме събирали средства за дрехи и от каквото е имало нужда съвместно с другите родители.

Стремим се за работа на "терен", срещи с родителите и съвместни мероприятия-Арт-работилници

Непрекъсната ежедневна работа с децата и родителите

Индивидуална работа с ученици и родители

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява единствено възгледите на автора и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Добра и непрекъсната връзка с родителите, обмен на информация, включване в дейности по обща подкрепа.

Разпределяне между всички учители на улиците в района на училището и обхождане за откриване на деца, които не посещават детски градини. В последно време се затруднява се от заключването на входове.

Само чрез обход

Много контакти със семейството

Комуникация с родителите. Консултиране на родители от педагогически съветник, включване на ученици в дейности за обща подкрепа за обучителни трудности и проблемно поведение.

Поддържане на близка връзка с родителите или настойниците.